

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Diplomová práce

Filmový obraz Germánů a Římanů v moderní době

A Film Image of the Germans and Romans in Modern Times

Autor: Bc. Filip Kysilka

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Keparťová, Csc.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Dějepis se zaměřením na vzdělávání – Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání

2024

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně pod vedením doc. PhDr. Jany Keprtové, CSc. za použití uvedených pramenů, zdrojů informací a uvedené literatury. Zároveň také prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 9.7.2024

Filip Kysilka

Tímto bych chtěl poděkovat paní doc. PhDr. Janě Kepartové, CSc., vedoucí mé diplomové práce, za věnovaný čas, odbornou pomoc a rady poskytované v průběhu tvorby této práce.

Abstrakt

Diplomová práce pojednává o situaci v Germánii v 1. st. n. l., v komparaci se seriálem *Barbaři*, který zobrazuje dění v Germánii okolo bitvy v Teutoburském lese. V úvodní části se autor věnuje významu historického filmu a historii filmu o Římské říši. V další části se zaměřuje na vývoj vztahů mezi Římany a Germány do roku 16 n. l. V následující části autor stručně představuje samotný seriál *Barbaři*. Ve čtvrté části analyzuje dílo ze tří různých pohledů. V poslední části autor představuje své nápady využití seriálů *Barbaři* v přímé výuce.

Klíčová slova

Římané, Germáni, Film, Tiberius, Arminius, Varus, Germanicus, Římská armáda

Abstract

The master's thesis focuses on the situation in the 1st century AD Germania, in comparison with the TV series *Barbarians* depicting Germania in times of the Battle of Teutoburg Forest. In the introductory section, the author explores the significance of historical film and the history of films depicting the Roman Empire. In the subsequent part, he focuses on the development of relations between Romans and Germans up to 16 AD. In the following section, he briefly introduces the TV series *Barbarians*. In the fourth part, he analyzes presented TV series from three different perspectives. And finally, in the last chapter, the author presents ideas for utilizing the TV series *Barbarians* in direct education.

Key Words

Romans, Germans, Movies, Tiberius, Arminius, Varus, Germanicus, Roman army

Obsah

Úvod.....	7
1 Význam a historie filmu o starověkém Římě.....	12
1.1 Význam historických filmů.....	12
1.2 Historie filmu o starověkém Římě.....	15
1.2.1 Tvorba po konec druhé světové války.....	15
1.2.2 Tvorba z let 1946-1963.....	21
1.2.3 Tvorba z let 1964-1999.....	26
1.2.4 Tvorba v 21. století.....	29
2 Historické souvislosti – Vzájemné kontakty Římanů a Germánů.....	33
2.1 První vzájemné kontakty a konflikty.....	33
2.2 Drusova a Tiberiova tažení.....	36
2.3 Varova porážka.....	40
2.4 Po Teutoburském lese – Tiberiova a Germanikova tažení.....	44
3 Seriál <i>Barbaři</i>	50
3.1 Obecné informace k seriálu.....	50
3.2 Děj seriálu.....	51
3.2.1 První série.....	51
3.2.2 Druhá série.....	57
3.3 Recenze seriálu.....	63
4 Analýza seriálu.....	67
4.1 Historická autenticita.....	67
4.2 Postavy.....	71
4.2.1 Varus.....	72
4.2.2 Arminius.....	74
4.2.3 Tiberius.....	77
4.3 Římská armáda.....	80
4.3.1 Vývoj římské armády do období principátu.....	81
4.3.2 Armáda raného principátu.....	86
4.3.3 Zobrazení římské armády v seriálu <i>Barbaři</i>	88
5 Využití seriálu <i>Barbaři</i> ve výuce.....	91
5.1 Využití hraného seriálu ve výuce.....	91
5.2 První návrh využití: Využití určitých scén během výkladu.....	96
5.2.1 Modelová hodina – kvinta (první ročník vyššího gymnázia).....	97
5.3 Druhý návrh využití: využití v badatelských listech.....	100
5.3.1 Modelový badatelský list – kvinta (první ročník vyššího gymnázia).....	101

Závěr.....	105
Seznam literatury.....	110

Úvod

Římská říše má velmi dlouhou a pestrou historii. Podíváme-li se do její historie, je plná slavných vítězství, osobností, událostí a mnoha dalších výjimečných věcí. Nakonec i slavná Římská říše padla, ale zanechala nám zde po sobě bohaté dědictví. Starověký Řím a starověké Řecko byly civilizace, které dalekosáhle ovlivnily naši současnou západní společnost (a nejen ji). Podoba dnešní západní společnosti je výsledkem zkušeností, které jsme získali právě díky těmto dvěma velkým starověkým civilizacím.

Řím začínal na Apeninském poloostrově jako malá bezvýznamná obec pod vládou krále. Římané krále vyhnali a založili republiku. Římská republika postupně porážela své sousedy, a nakonec ovládla celý Apeninský poloostrov. S růstem moci souvisel i růst sebevědomí této obce. Řím se zapojil do souboje o vládu nad Středomořím. I z této zkoušky vyšel úspěšně, když dokázal porazit největší velmoci tehdejšího světa. Zdálo by se, že nic nestálo v cestě této mocné říši. Římská říše ovšem začala trpět vnitřními problémy a republika se dostala do veliké krize. Objevilo se mnoho osobností, které se snažily tuto krizi republiky řešit, ale dlouho se to nedařilo. Řím se v této době zmítal v sérii občanských válek. Tato krize Římskou říši značně oslabovala. Situaci dokázal nakonec vyřešit až jistý Octavianus, který byl později znám jako císař Augustus.

Augustus se stal jediným vládcem Říma a dokázal říši stabilizovat a posílit. Vytvořil novou formu vlády, tzv. principát. Tato nová forma vlády zachovávala zdání republiky, čímž si Augustus získal přízeň lidu, který mu tyto změny umožnil. I přes zdání republiky ovšem získal císař a jeho rodina výraznou moc. Přízeň lidu Augustus přirozeně získal také tím, že doba jeho vlády byla bezpochyby klidnější než předešlé období krize republiky. Římský občan po dlouhé době opět zažil mír a klid. Vláda císaře Augusta byla pro Římskou říši nepochybně velmi přínosná. Za dobu své vlády dosáhl císař mnoha úspěchů, ale ani jemu se nevyhnuly některé prohry. Například porážka v Teutoburském lese byla velikou ranou pro Řím, který se rychle a mocně vzmáhal pod svým novým vládcem.

Bitva v Teutoburském lese se odehrála v roce 9 n. l. v oblasti Germánie (dnešní Německo). Řím tu v jednu chvíli ztratil celé 3 legie, což byla značná vojenská síla. Výsledek této bitvy a následné události výrazně ovlivnily další vývoj Evropy. Právě tato bitva a s ní spojené události budou tématem této práce.

Ve své práci se zaměřím na německý seriál *Barbaři*, který události okolo této bitvy zobrazuje. Zajímat mě bude historická věrohodnost tohoto díla a jeho možné využití při

učitelské praxi. Proč se zaměřuji právě na seriál? Domnívám se totiž, že kinematografie učitelům poskytuje cenný materiál, který lze prospěšně využít při hodinách dějepisu.

První část práce bych věnoval vysvětlení významu historického filmu a stručnému přehledu historie filmu s římskou tematikou. Čtenářovi budou představeny nejzajímavější a nejzásadnější díla. Cílem práce není přinést úplný přehled snímků, které se zabývají Římem. Mým cílem je pouze ukázat změny v přístupu k točení filmů s římskou tematikou a vyzdvihnout některé zajímavé kousky.

V druhé kapitole se zaměřím na dějiny vzájemných vztahů Římanů a Germánů. Začnu prvními kontakty na konci 2. st. př. n. l., kdy germánské kmeny ohrožovaly samotný Apeninský poloostrov. Další významný kontakt se udál až zhruba v polovině 1. st. př. n. l. za galských válek. Zmíním také Tiberiova a Drusova tažení za Rýn, která už jistě směřovala za ovládnutím této oblasti Germánie. Samozřejmě neopomenu Varovo působení v nově vytvořené provincii a jeho následnou porážku. Na konci kapitoly se budu věnovat reakci Říma na Varovu porážku. Vyprávění ukončím rokem 16 n. l., kdy císař Tiberius rozhodl o ukončení vojenských operací za Rýnem.

Ve třetí části se již zaměřím na samotný seriál *Barbaři*. Nejdříve uvedu obecné informace o seriálu, kdo jsou jeho tvůrci atd. Následovat bude stručný výklad děje seriálu, který bude proložen mými komentáři, kterými se snažím upozornit na zajímavé skutečnosti. Poslední podkapitolu budu věnovat recenzím, které seriál obdržel a sám se k nim vyjádřím.

V následující kapitole se budu zabývat podrobnější analýzou seriálu. Vybral jsem si tři oblasti, ve kterých podrobím seriál analýze. Těmito oblastmi jsou historická autentičnost, zobrazení historických postav a zobrazení římské armády.

V poslední části se budu zabývat možnostmi využití seriálu *Barbaři* ve výuce. Nejdříve se pokusím představit svůj pohled na možnosti využití historických filmů a seriálů v přímé výuce. Následně zde představím své dva návrhy možného využití tohoto díla.

Co se týče historických pramenů, je důležité brát v potaz několik okolností. Musíme si být vědomi, ve které době autor pramene žil. To může výrazně ovlivnit jeho práci, jelikož například pokud zažil dobu, o které píše, nemůže psát ještě s takovým kontextem jako třeba pozdější autoři, kteří například vidí i následky některých událostí. Autor, který píše o době nedávné, může také například podléhat nějaké formě cenzury. U autora, který píše o době od svého života vzdálené naopak hrozí, že bude dílo zkreslené, jelikož musí vycházet z děl

dřívějších autorů. Ve státě se také mezitím mohla změnit ideologie, která zavrhuje tu předešlou, a autor je tak nucen psát o předcházející době v negativních konotacích. Kromě životních dat je také důležité si uvědomit z jaké vrstvy společnosti autor pochází. Tato životní zkušenost pohled člověka na události ovlivní. Těchto a dalších skutečností si musí být člověk, který studuje historické prameny, dobře vědom.

Zmíním zde nyní čtyři historiky, z jejichž prací jsem nejvíce čerpal. Prvního zde uvedu Velleia Patercula. Velleius Paterculus žil pravděpodobně mezi lety 19 př. n. l. – asi 31 n. l. Velleius se narodil do rodiny z jezdeckého stavu a pocházel pravděpodobně z oblasti Kampánie. Pro nás je důležité jeho dílo *Historia Romana*. Český překlad tohoto díla se nachází v knize *Dvoji pohled na římské dějiny*. Autor ve své práci popisuje dle vlastních měřítek nejdůležitější události římských dějin. V popisu jde dokonce až k Trojské válce a poslední události jsou z jeho současnosti. Velleius Paterculus píše o nové formě vlády pozitivně, což je dáno tím, že jezdecká vrstva si za principátu velmi polepšila a získávala moc jako nikdy dříve. Jezdeckému stavu se otevřely nové možnosti. Sám Velleius dosáhl za principátu výborné úřednické a vojenské kariéry. Je tedy vcelku logické, že vnímal Augusta a Tiberia ve velmi pozitivním světle a jimi vytvořený systém mu vyhovoval. Jeho dílo bezpochyby poskytuje zajímavou alternativu k dalším autorům, kteří popisují období raného principátu.

Tacitus je dalším antickým autorem zabývajícím se mnou pozorovanou dobou. Tacitus žil asi mezi lety 54 n. l. – 120 n. l. Pravděpodobně pocházel z rodiny náležející k jezdeckému stavu odněkud z Narbonské Galie. Pro nás je zásadní jeho dílo *Letopisy*. V této práci se autor zabývá obdobím od smrti císaře Augusta v roce 14 n. l. až po smrt císaře Nerona v roce 68 n. l. Tacitus nám nabízí poněkud pesimistický pohled na období raného principátu, navzdory tomu, že i on dosáhl za principátu slibné kariéry. Tacitus se ujal nejvyššího úřadu konzula a následně se stal senátorem. Mimo jiné byl Tacitus považován také za výborného řečníka, což prokázal i ve svých pracích. Ve svém díle odráží názory konzervativní, starořímsky smýšlející části senátu. Tacitus vzhlížel ke staré republice a k jejím ctnostem. Císařství víceméně přijímal a byl si vědom, že z krize republiky nebylo jiné východisko, ale vládu většiny císařů hodnotil negativně a byl pro celkovou liberalizaci této formy vlády. Tacitus shromáždil pro svou práci *Letopisy* veliké množství pramenů. Nicméně objektivitu díla to také nezaručilo, Tacitovo vlastní názory se do práce nepochybně propisují. Například jsou případy, kdy některé události schválně zamlčí a jindy zase jinou zveličí, aby u čtenářů dosáhl přijetí svého pohledu na věc. Tacitovo dílo ovšem zůstává důležitým zdrojem informací o raném principátu.

Důležitým zdrojem je také Suetoniova práce. Suetonius žil asi v letech 69 n. l. – po 122 n. l. Pocházel z rodiny náležící k jezdeckému stavu. Nejprve se živil jako právník, ale i on si nakonec vybudoval kariéru ve statním aparátu. Suetonius byl aktivním autorem, ale nás zajímá pouze jeho práce *Životopisy dvanácti císařů*, kde najdeme životopisy Caesara, všech císařů Julsko-klaudijské dynastie, Galby, Othona, Vitellia a všech císařů Flaviovské dynastie. Tomuto dílu je mnohdy vytýkáno, že je nevyvážené a často obsahuje tzv. drby. Úroveň jednotlivých biografii dosti kolísá a ukazuje se, že u některých neměl autor k dispozici dostatek pramenů. V této práci je také typické, že Suetonius nevynáší o samotných císařích přímo soudy, ale informuje čtenáře o kladných i záporných vlastnostech a činech každého z nich, aby si čtenář udělal finální soud sám. To ovšem neznamená, že je jeho dílo nestranné a autor do textu nepropašoval svůj pohled na dané císaře. Císařství dle jeho názoru poskytuje značné výhody, ale na trůnu musí být správný vládce.

Nesmím zapomenout na významného, původem řeckého, dějepisce Cassia Diona. Cassius Dio žil asi mezi lety 164 n. l. – 235 n. l. Narodil se do rodiny senátora a pocházel z oblasti Bithýnie (sever Turecka). Důležité je pro tuto práci jeho dílo *Rómaiké historiá*, které na rozdíl od dříve zmíněných děl, bylo napsáno nikoliv v latině, ale v řečtině. Tento pramen zatím nebyl přeložen do češtiny a pracoval jsem s jeho anglickým překladem. Cassius Dio dosáhl slibné úřední kariéry a za svůj život dokonce dvakrát zastával úřad konzula. Jeho vyprávění začíná již mýtickým příjezdem Aenea na Apeninský poloostrov a končí rokem 229 n. l. Stejně jako Tacitus zvolil pro svou práci analistický přístup. Cassius Dio poctivě shromažďoval prameny a v některých částech jeho práce je dobře vidět, od koho přejímá pohled na dané období. Stejně jako u ostatních antických autorů musíme mít na paměti, že i on vnímal své dílo z hlediska uměleckého, takže pokud například nějaká událost nebyla dost dramatická, autor ji upravil. Cassius Dio jednoznačně psal z pozice senátora, který ovšem hluboce věřil v monarchii.

V menší míře používám také další historické prameny. Jsou to například *Zápisky o válce galské* a *Zápisky o válce občanské, alexandrijské, africké a hispánské* od Julia Caesara. Použil jsem také práce Appiána, Plútarcha, Strabóna, Josepha Flavia, Livia a Polýbia.

Nyní také krátce k odborné literatuře. Při práci jsem často používal knihy *Pax Romana* a *The Complete Roman Army*, obě napsal Adrian Goldsworthy. Významné pro mě také bylo dílo od Petera Wellse *The battle that stopped Rome*. Často jsem vycházel také z knihy *Dynastie* od Toma Hollanda. Mezi dalšími knihami, které mě nejvíce při práci ovlivnily, mohu uvést práci *Germáni* od Ernsta Künzla nebo dílo *The sons of Caesar* od Philipa Matyszaka. Co se

týče části práce o filmech, tady bych asi vyzdvihl knihu *History on film/Film on history* od Roberta A. Rosenstona.

Cílem této práce je analyzovat seriál *Barbaři*. Podrobit ho zkoumání ze tří směrů a zhodnotit jeho možné využití v přímé výuce. Zároveň práce poskytuje stručný přehled historie filmu s římskou tematikou a základní popis vývoje vzájemných vztahů Římanů a Germánů od prvních kontaktů až do ukončení operací v Germánii za císaře Tiberia.

Pro mě osobně jsou dějiny raného principátu mé nejoblíbenější, a to nejen v rámci římských dějin, ale z dějin celkově. Věděl jsem tedy, že téma své diplomové práce chci právě z tohoto období. Zbývalo tedy jen vymyslet, jaké přesně to téma zvolit. Pak jsem viděl seriál *Barbaři* a řekl jsem si, že to je ono. Rozhodl jsem se toto dílo analyzovat a zjistit možnosti jeho využití ve výuce.

1 Význam a historie filmu o starověkém Římě

V této kapitole nejprve stručně nastíním význam historických filmů pro společnost. Následně bychom se podívali na stručný přehled významných filmů o starověkém Římě. Dále bych chtěl ještě při této příležitosti podotknout, že vliv starověkého Říma nekončí jen u historických filmů. Inspiraci od něj čerpají i filmy, u kterých bychom to asi na první pohled nečekali. Příkladem nám může být sci-fi série *Star Wars*, která si brala ze starověkého Říma inspiraci a sám její tvůrce George Lucas se tím netajil. A takových filmů a sérii bychom mohli jmenovat mnoho. Tyto filmy ovšem kvůli rozsahu sledovat dále nebudeme a budu se soustředit pouze na historické filmy o starověkém Římě.

1.1 Význam historických filmů

Jaký mají historické filmy vliv na vnímání historie jako takové v dnešní společnosti a její vnímání historické látky? Mají dnes historické filmy větší vliv než odborné práce historiků? Měli by se o ně historici ve větší míře zajímat? Tyto zmíněné otázky a mnohé další mi při uvažování o tématu vyvstaly v mysli a nyní se je pokusím v této části promyslet.

„*O síle moderních masmédií není pochyb.*“¹ Tato věta je pro nás zásadní. Je důležité, abychom si všichni tuto skutečnost uvědomovali, a to i profesionální historikové. V 21. století je tento vliv masmédií silnější než kdy dříve. Já se v této práci zaměřím pouze na jednu část masmédií, a to na filmy a seriály. Ještě upřesním, že to budou filmy a seriály příběhové, nikoliv dokumentární.

Proč je dnes vliv filmů a seriálů tak veliký? Jedním z důvodů jistě bude to, že dnešní mladé generace mnohem méně čtou odborné knihy, ale vlastně celkově upadá zájem o čtení.² Proč neobstojí v dnešní době čtení knihy ve srovnání se sledováním nějakého filmu nebo seriálu? V této části si dovolím citovat amerického historika Roberta A. Rosenstona, který ve svém díle shrnuje důvody přitažlivosti audiovizuálního média. „*Vidět minulost. Abychom sledovali historii, jak se nám odvíjí před očima. Mít stroj, který nám umožní vidět činy našich předků a hlavní události, které formovaly náš svět.*“³ Tuto touhu, o které Rosenstone mluví, nám právě filmy a seriály nabízí. Člověk může třeba v pohodlí domova sledovat, jak se před jeho očima zhmotňuje samotná historie.

---

¹ KEPARTOVÁ, Jana (ed.). *Antika? Zajděte do kina, přečtěte román, ...* 2006, str. 6.

² KEPARTOVÁ, Jana (ed.). *Antika? Zajděte do kina, přečtěte román, ...* 2006, str. 7.

³ ROSENSTONE, Robert A. *History on film/Film on history*. 2006, str. 11 „(překlad autora)“.

Toto „zhmotnění“ historie je silným motivem. Film působí na více lidských smyslů než čtení knihy. Když lidé vidí, jak se minulost odehrává na plátnech či obrazovkách, je to pro ně konkrétnější než po přečtení knihy a dokáží si udělat jasnější obraz, jak lidé v historii vypadali, jak se oblékali, jednoduše jak dříve žili (ačkoliv obraz může být zkrešený nebo naprosto nepřesný).⁴ O síle filmu svědčí i to, že se stal silným nástrojem propagandy v různých státech. „*Lenin a Trockij viděli jeho hodnotu pro jejich politické poselství.*“⁵

Dle mého je další nespornou výhodou filmového průmyslu i možnost rozvoje. Film se může díky rozvoji technologií neustále posouvat dále, může například využívat nové efekty, dokonalejší kamery a podobně. Za poslední půl století ušel filmový průmysl velký kus cesty právě díky rozvoji technologií. Takovým příkladem technologického pokroku je využívání CGI (počítačové animace). Tato možnost nám u knih chybí. Samozřejmě i u knih můžete inovovat, jako například vybroušení jazyka, ilustrace, zajímavé přebaly knih, filmu však nemůže konkurovat.

Mnoho historiků si je vědomo vlivu filmu ve společnosti a věří, že je potřeba začít brát historické filmy jako součást historiografie a je nutné je dále studovat.⁶ Mezi takové historiky se řadí například i Paul B. Weinstein. „*Měli bychom uznat film a televizi jako veliké učitele historie naší doby.*“⁷ To neznamená, že by se měly zavrhnout staré a osvědčené postupy historiografie, jak nám ve své práci zdůvodňuje své myšlenky Rosenstone. „*Mým cílem v tom, co následuje, vůbec není zpochybňovat velké přednosti tradiční psané historie.*“⁸ Jde jim o to posunout historii dále, vstříc nové době.

Vliv filmového průmyslu v sobě skýtá jistá nebezpečí. „*V produktech populární kultury se mnozí lidé setkávají s historií a jsou ochotni ji brát vážně, zatímco odborných ani popularizačních textů by si ani nevšimli.*“⁹ Součástí této populární kultury je i námi sledovaná kinematografie. Myslím, že hlavní nebezpečí je zde zřetelné. Filmy často nejsou historicky autentické a vyskytují se v nich z nejrůznějších důvodů různé nepřesnosti nebo nepravdy. Což je přirozené, jelikož se jedná o umělecké dílo a jeho hlavním cílem je přinést nějaký umělecký rozměr. Je to také dáno tím, že se jedná o byznys a historická autenticita musí někdy jednoduše

---

⁴ ROSENSTONE, Robert A. *History on film/Film on history*. 2006, str. 16.

⁵ RAACK, Richard C. *Historiography as cinematography: A prolegomenon to film work for historians*. 1983, str. 411 „(překlad autora)“.

⁶ ROSENSTONE, Robert A. *History on film/Film on history*. 2006, str. 6.

⁷ WENSTEIN, Paul B. *Movies as the gateway to history: The history and film project*. 2001, str. 27 „(překlad autora)“.

⁸ ROSENSTONE, Robert A. *History on film/Film on history*. 2006, str. 5 „(překlad autora)“.

⁹ BÁRTLOVÁ, Milena (ed.). *Pop history*. 2003, str. 6.

ustoupit ve prospěch atraktivnosti filmu. „*Film je neocenitelný zdroj při studiu historie, ale takový, který musí být používán opatrně. Měli bychom zůstat ve střehu před jednoduchým, ale důležitým faktem, že film je populární zábava.*“¹⁰

Hlavní motivace tvůrců historických filmů a seriálů je stejná jako u jejich kolegů v jiných kategoriích filmů, a to vytvořit něco umělecky hodnotného a mít zisk. Je proto nutné zaujmout diváky, dát jim co nejzajímavější ztvárnění historie. Diváci chtějí ve filmu vidět nějakého nezdolného hrdinu, nějakou tu romanci, napínavý příběh. To vše vede k tomu, že je historie v kinematografii všemožně upravována. Tvůrci například kombinují reálné a vymyšlené postavy, přidávají milostné zápletky nebo zatraktivňují různé události, aby upoutali publikum.¹¹

Vše výše zmíněné platí obecně pro historické filmy a seriály, ale samozřejmě také pro ty, které se odehrávají v době starověkého Říma. „*Kino a televize mají mimořádný vliv na identifikaci kulturních ikon. Pro mnoho generací byly jediným oknem do římské historie.*“¹² U antiky je tento fenomén zvlášť nebezpečný. Mnoho lidí totiž antiku vnímá jako něco zcela cizího, něco, co je od nás odtrženo. *Přesto zůstává antika – jak víme především z pedagogické praxe – pro mnohé něčím neživým, něčím, co je „před hranicí dějin“ nebo naopak „za hranicí“ naší civilizace.*“¹³ Díky této své „odtrženosti“ se antika často stává námětem pro různé sci-fi projekty.

Bohužel nám ve společnosti upadá znalost historie a kultury antických civilizací. „*Všeobecné povědomí o antice se pozvolna vytrácí s úbytkem zájmu o klasické jazyky a o klasické vzdělání jako takové.*“¹⁴ To je pro nás, jež máme tuto etapu lidských dějin v oblíbě a třeba ji i nějak blíže zkoumáme, velmi smutná zpráva. Teď navíc hrozí další zhoršení situace. V některých školách se již prosazuje důraz na nejnovější dějiny, a to na úkor starších dějin. Na jedné z takových škol jsem během studia vykonával svou praxi a mohu říci, že se zde žáci s dějinami antických civilizací téměř neseznámí, tedy z mého pohledu rozhodně ne dostatečně.

Proto se domnívám, že je důležité, aby se historici o kinematografii zajímali a například se i zapojovali do projektů, aby divákovi následné dílo poskytlo co možná nejautentičtější

---

¹⁰ WENSTEIN, Paul B. *Movies as the gateway to history: The history and film project*. 2001, str. 41 „(překlad autora)“.

¹¹ ROSENSTONE, Robert A. *History on film/Film on history*. 2006, str. 8.

¹² REDONET, Fernando L. *Ancient Rome on the Screen: Spectacle, Heroes, Sex, Violence and a bit of History*. 2019, str. 65 „(překlad autora)“.

¹³ KEPARTOVÁ, Jana (ed.). *Antika? Zajděte do kina, přečtěte román, ...* 2006, str. 5.

¹⁴ KEPARTOVÁ, Jana (ed.). *Antika? Zajděte do kina, přečtěte román, ...* 2006, str. 5.

obraz. Filmy a seriály mohou také dobře posloužit pedagogům na školách a mohou pomocí nich vzbudit zájem o historii u svých žáků. Vše nyní zmíněné opět platí obecně pro všechna díla kinematografie zabývající se historií.

V této úvodní části jsem chtěl ukázat sílu historických filmů a seriálů v dnešní společnosti. Pro historiky i učitele dějepisu mohou být silným nástrojem. Ovšem musíme k nim přistupovat opatrně, aby se naopak nestaly naším nepřítelem.

1.2 Historie filmu o starověkém Římě

V této části práce se stručně zaměřím na historii filmů o starověkém Římě. Ve svém výčtu se zaměřím zejména na filmy, jež vznikly v Itálii nebo USA. Tyto dvě země jsou bezpochyby průkopníky v oblasti kinematografie s římskou tematikou (jako další bych uvedl Velkou Británii). Občas zmíním i filmy, které vznikaly v jiných zemích, ale dominantní roli, zejména ve starších dobách, hrají při tvorbě filmů z období antického Říma dvě dříve zmíněné země.

Aby byl tento oddíl více přehledný, tak jsem se jej rozhodl rozdělit na více částí. Odborníci totiž dělí tvorbu historických filmů o starověkém Římu na několik etap. Je to dáno velkými rozdíly mezi tvorbou v jednotlivých obdobích.

První období bude pokrývat v celku velký úsek, a to konkrétně od vynálezu filmu (1895) po konec druhé světové války. Druhé období se pohybuje zhruba v letech 1946-1963. O této éře se dá říci, že byla zlatým vrcholem filmu o starověkém Římě. Třetí pozorované období se pohybuje zhruba v letech 1964-2000. V tomto období nám ubývá tvorby s římskou tematikou. A poslední etapa je od roku 2000. Na začátku třetího milénia došlo k jistému oživení zájmu o římská témata.

1.2.1 Tvorba po konec druhé světové války

Už od tohoto prvního námi sledovaného období mají dominantní postavení v produkci filmů s římskou tematikou dvě země. A to již výše zmiňovaná Itálie a také USA, které v tvorbě značně vyčnívají. Obě země ovšem mají k Římské říši rozdílný přístup, který se odráží v jejich filmové tvorbě. Liší se tematika filmů a jejich zamýšlené vyznění. Sjedená Itálie se považovala za nástupnický stát Římské říše. Vzhlížela k historii, kdy byl celý středomořský prostor řízen z Apeninského poloostrova. Italská produkce se tedy vracela k úspěšným podnikům Římské říše, kdy vítězila a podmaňovala. V USA se naproti tomu spíše obraceli k tématům raného křesťanství. V americké produkci Řím často zastával pozici pyšné, zhýralé a agresivní civilizace.

Nejprve se zaměřím na produkci italskou, která se k filmům s římskou tematikou obrátila ve větším měřítku chronologicky dříve než USA. K Římské říši se Italové výrazně vztahovali a výjimkou nebyli ani italská fašistická vláda v čele s Benitem Mussolinim. Ten Italům sliboval, že navrátí slávu starověkého Říma. Ovšem pocit návaznosti na Řím byl mezi Italy široce rozšířen již před nástupem fašistické vlády po první světové válce. Pro Itálii byly znakem moci kolonie, které si tento středomořský stát začal nedlouho po svém sjednocení vytvářet.¹⁵ Italové chtěli být velmocí a fašisté tyto myšlenky mezi lidmi ještě více umocnili. Zmíněné tendence ve společnosti se samozřejmě odrazily i ve filmové tvorbě. Italská filmová produkce cílila zejména na posílení nacionalismu a vytvoření identity nově sjednoceného národa. Tomuto účelu sloužily také filmy s římskou tematikou, které nás zajímají. „*Historický film byl jistě nejjasnějším vyjádřením kulturního esencialismu a nacionalismu v Itálii ve 20. a 30. letech 20. století; vzešlo ze sociálních a psychologických tlaků modernizace v těchto letech a dalo přítomnost kolektivní touze po mezinárodní identitě, která dosáhla uskutečnění ve válce.*“¹⁶

Za rychlým rozvojem italské kinematografie stála také touha světa ukázat modernost nového státu. To ovšem můžeme opět propojit s již zmíněným silným nacionalistickým cítěním, kdy Italové chtěli stát po boku jiných velmocí. A velikost moci státu se dá projevit nejen vojensky, ale i ukázkou vyspělosti daného státu. A film byl v počátcích dvacátého století žhavou novinkou, která jistě tuto vyspělost mohla dokázat.

Začneme prvními italskými filmy s římskou tematikou, které ještě byly krátké a nebyly nijak světově úspěšné. Je ovšem důležité, že daly základ budoucí italské kinematografii, proto je zajímavé alespoň některé zmínit. *Gli ultimi giorni di Pompeii* je film z roku 1908, který režíroval Luigi Maggi. Film byl natočen podle již tehdy velmi populárního románu se stejným názvem, jehož autorem je Edward George Bulwer-Lytton.¹⁷ Režisér Giovanni Pastrone v roce 1909 vydal svůj film *Giulio Cesare*, který je jednou z prvních filmových adaptací Shakespearovo hry *The Tragedy of Julius Caesar*.

Enrico Guazzoni natočil v roce 1913 první světově úspěšný italský film s římskou tematikou, kterým byl film *Quo Vadis?*¹⁸ Film byl založen na úspěšném románu z 19. století, jenž napsal Henryk Sienkiewicz, který vypráví příběh křesťanské odvahy v době vlády císaře Nerona, kdy čelí křesťanská ušlechtilost pohanské dekadenci.

---

¹⁵ BEN-GHIAT, Ruth. *The Imperial Movement in Fascist Cinema*. 2015, str. 60.

¹⁶ MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 2 „(překlad autora)“.

¹⁷ MICHELAKIS, Pantelis, WYKE, Maria. *The ancient world in silent cinema*. 2013, str. 117.

¹⁸ MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 2.

Ještě v roce 1913 vydal Enrico Guazzoni další film *Marcantonio e Cleopatra*. Film byl prezentován tak, že vychází z renesanční Shakespearovy hry, ovšem ve skutečnosti byl hlavní zdroj jiný. „*Sám Guazzoni tvrdil, že Antonius a Kleopatra jsou jeho hlavním zdrojem, ke kterému dodal Plutarchův Život Antonia a dramatickou báseň Pietra Cossa Kleopatra (1879).*“¹⁹ Ve skutečnosti v tomto filmu vlastně toho ze hry od Shakespeara moc nebylo. Enrico Guazzoni v dalším roce, tedy 1914, natočil další film s římskou tematikou, tentokrát *Cajus Julius Caesar* a v dalších letech nadále točil filmy z římské historie.

Jako nejstarší film s římskou tematikou jsem zde uvedl film o zkáze Pompejí, a i tento příběh se brzy dočkal v Itálii nového zpracování. A to dokonce hned dvou v jednom roce. Stalo se tak v roce 1913, kdy vyšly dvě filmové adaptace Bulwerova románu. Obě zpracování nesla stejný název jako román anglického autora *Gli Ultimi giorni di Pompeii*. Tematika zániku Pompejí se nám ve filmografii objeví ještě mnohokrát, kataklysmatický výbuch Vesuvu přitahuje pozornost dodnes.

Když mluvíme o významných italských filmech o římské historii, jistě nesmíme opomenout film, jehož název se do češtiny překládá jako *Boj o světovládu*, v originále *Cabiria*. Film vznikl těsně před vypuknutím první světové války v roce 1914 a jeho režisérem je již výše zmiňovaný Giovanni Pastrone. Jednalo se o přelomový film, který vyvolal veliký ohlas veřejnosti. „*Nejenže šlo o dosud nejdražší produkci, ale také senzačně používala nové produkční postupy: ...*“²⁰ Děj filmu se odehrává ve třetím století př. n. l., během druhé punské války. Příběh se odehrává na Sicílii a v Africe, kde zobrazuje úspěšné tažení Scipiona Africana. Ve filmu jsou i reálné záběry míst, kde se má děj odehrávat.²¹ Originální název filmu je převzat od jména jedné z hlavních postav, kterou je mladá římská dívka Cabiria.

Cabiria byl podle Carla J. Mora film vskutku přelomový. „*Cabiria (1914) Giovanniho Pastrona je jedním z nejvýznamnějších filmů raného období světové kinematografie, jehož vliv je mnohem větší než u Quo Vadis?*“²² Jak jsem již uvedl, film se těšil velkému úspěchu. „*Cabiria je skutečně pozoruhodným úspěchem a výsledkem dlouhého a namáhavého úsilí.*“²³ Tento úspěch vedl k tomu, že se italská kinematografie stala terčem napodobování. Jedním z konkurentů italské historické kinematografie se stal Hollywood, který si jako výrazně bohatší konkurent brzy nárokoval výsadní postavení v produkci historických velkofilmů. Italská

---

¹⁹ LOVASCIO, Domenico (ed.). *Antony and Cleopatra: A Critical Reader*. 2021, str. 78 „(překlad autora)“.

²⁰ MICHELAKIS, Pantelis, WYKE, Maria. *The ancient world in silent cinema*. 2013, str. 229 „(překlad autora)“.

²¹ MICHELAKIS, Pantelis, WYKE, Maria. *The ancient world in silent cinema*. 2013, str. 231.

²² MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 2 „(překlad autora)“.

²³ SORLIN, Pierre. *Italian national cinema 1896-1996*. 1996, str. 35 „(překlad autora)“.

kinematografie v ekonomické krizi po první světové válce upadla a nových historických velkofilmů z doby starověkého Říma vznikalo jen velmi omezené množství.²⁴

Film *Cabiria* je jednoznačně významným počinem a z uměleckého hlediska předběhl svou dobu. Ovšem je důležité si uvědomit i druhý rozměr tohoto díla. Je to dané tím, v jaké době film vznikl. Tímto druhým rozměrem je, že film byl laděn výrazně nacionalisticky. Jak jsem dříve zmínil, Italové byli silně nacionalisticky zaměřeni. Itálie toužila být velmocí a znakem velmocí byly kolonie. Itálie se snažila získat kolonie v Africe. Zde se střetávala s Osmanskou říší a dalšími velmocemi, které zde měly své zájmy. *Cabiria* se odehrává za druhé punské války, kdy Římané bojují s Kartaginci o dominanci v západním Středomoří. Římané se v punských válkách stali třikrát vítězi. To mělo inspirovat tehdejší Italy, jelikož oni se vnímali jako pokračovatelé Říma a předpokládali, že si opět podmaní Afriku. Důležité je ve filmu si všimnout už toho, jak jsou jednotlivé strany konfliktu zobrazeny. „*Bylo však docela přijatelné nahradit morální dilemata divadla filmem, který se zabýval jasnými protiklady mezi dobrými a zlými lidmi, jako když se civilizovaní Římané postavili krutým barbarským Kartagincům.*“²⁵ Opět šlo aplikovat tento pohled na tehdejší pokusy Itálie o vytvoření nových kolonií, kdy vlastně oni přinášeli tu civilizaci.

Jak bylo dříve uvedeno, tak 20. a 30. léta 20. století úplně nepřála italským historickým velkofilmům, jelikož konkurence byla bohatší než v dřívější době. Přesto se Italové dále snažili, proto tu teď mohu uvést jeden film z této doby, který je pro nás, když se bavíme o filmech o starověkém Římě, významný. Carmine Gallone natočil v roce 1937 film *Scipione l'africano*. Tento film se stejně jako *Cabiria* odehrává během druhé punské války. Film je na rozdíl od svého předchůdce více zaměřen na samotné bitvy a nezabývá se v takové míře mezilidskými vztahy a konflikty. Jednalo se o nejdražší předválečný italský film.²⁶

Scipio Africanus je hlavní postavou snímku. Scipio je zde zobrazen jako milovaný vůdce. Je oslavován a vítán davy. Mora v tom vidí, že Scipio vlastně představuje Mussoliniho v době antického Říma.²⁷ A Mora vidí celkově tento film jako výsledek italské kinematografie ovládanou fašisty. „*Přímé srovnání římských republikánských ctností s politickou kulturou fašistické Itálie bylo nejkřiklavěji zobrazeno ve Scipione l'africano od Carmina Gallone.*“²⁸ S tímto ovšem nesouhlasí například Pierre Sorlin. „*V konečné analýze se ani jeden film ve*

²⁴ MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 2.

²⁵ SORLIN, Pierre. *Italian national cinema 1896-1996*. 1996, str. 35 „(překlad autora)“.

²⁶ MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 3.

²⁷ MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 3.

²⁸ MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 3 „(překlad autora)“.

skutečnosti nesnažil prosazovat fašistický ideál, byly to prostě dobré, vzrušující dobrodružné filmy odehrávající se v historickém kontextu.“²⁹ Sorlin například ve své knize upozorňuje také na to, že filmový Scipio vlastně není podobný Mussolinimu, jak mnozí usuzují. To ukazuje na tom, že Scipio splní své poslání, porazí Hannibala a donutí Kartágo k míru, poté odchází žít obyčejný život. Naproti tomu Mussolini zůstal u moci, ačkoliv těsně před druhou světovou válkou ho už mnozí měli za unaveného a vysloužilého.³⁰

Scipione l'africano byl nejdražším italským filmem před druhou světovou válkou. Filmu se dostalo i silné propagační kampaně. Navzdory všemu dříve zmíněnému se filmu dostalo od kritiků jen vlažného přijetí.³¹

Nyní bych se od italské produkce přesunul k té americké. Americká produkce postupně zatlačovala tu italskou do pozadí, jak jsem již dříve zmínil. Kinematografie s římskou tematikou měla pro Američany zcela jiný nádech než pro Italy. Zatímco v Itálii byla tato díla často ovlivněna italským nacionalismem, jak bylo řečeno výše, v USA nehrál nacionalismus takovou roli. Filmový tvůrci se zaměřovali dominantně na jiná témata. Oblíbeným tématem amerických filmařů bylo první století našeho letopočtu a životy prvních křesťanů v rámci Římské říše. Dalšími oblíbenými tématy byly životní příběhy významných římských postav Caesara, Marka Antonia a Kleopatry.

Zásadním rozdílem mezi italským a americkým pojetím historických filmů s římskou tematikou je i samo zobrazení Římanů. Italové, kteří se snažili poukazovat na římskou tradici, již jsou oni pokračovatelé, zobrazovali Římany většinou jako kladné charaktery. Naproti tomu Američané si často půjčili Římany jako antagonisty svých filmů. Pokud si například vezmeme díla, která se zabývají životy prvních křesťanů, tak zde se nám naskýtá kontrast mezi morálními, věrnými křesťany a amorálními, dekadentními a nesnášenlivými Římany. Asi nejvýznamnějším tvůrcem tohoto typu filmů byl režisér Cecil D. DeMille. Ovšem zobrazení Římanů v americké kinematografii je více variabilní, než by se z mých předchozích vět mohlo zdát. „Zobrazení Říma není ustálené, i když jsou vytvořené ve stejném historickém okamžiku: posouvají se v souladu se specifickými ideologickými a politickými zájmy a cíli jejich tvůrců, ...“³²

---

²⁹ SORLIN, Pierre. *Italian national cinema 1896-1996*. 1996, str. 79 „(překlad autora)“.

³⁰ SORLIN, Pierre. *Italian national cinema 1896-1996*. 1996, str. 78.

³¹ MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 3.

³² MALAMUD, Margaret. *Swords-and-Scandals*. 2008, str. 158 „(překlad autora)“.

Jako první bych zmínil film *Ben Hur* z roku 1907, který režíroval Sidney Olcott. Jednalo se o první filmovou adaptaci stejnojmenného románu od Lewy Wallace z roku 1880. *Ben Hur* se těšil v americké společnosti oblibě, nejprve v podobě knižní a následně v podobě jevištních inscenací, proto toto téma vyvolalo zájem i mezi filmaři. V roce 1907 tedy vznikl krátký snímek složený z několika scén. Produkční společnost po uvedení filmu čelila žalobě ze strany vydavatelů knižní předlohy i producentů jevištních inscenací, kvůli otázce autorských práv. „*Tato složitá právní situace vedla k zavedení filmových práv.*“³³ Tvůrci filmu po několika letech soud prohráli a stáhli všechny kopie.

Jak již bylo zmíněno, tak *Ben Hur* byl oblíbený motiv. Není proto divu, že v historii amerického filmu s římskou tematikou můžeme najít několik zpracování příběhu o Benu Hurovi. První snímek vznikl roku 1907. Dalším *Ben Hur* byl uveden v roce 1925. Režisérem tohoto snímku byl Fred Niblo. Tento film měl již práva na příběh zajištěna, a nenastal tak stejný problém jako v předchozím případě. Tvůrci snímku měli ambice vytvořit velkolepé historické drama, to můžeme například vidět na bohaté výpravě a kostýmech.³⁴ Jako příklad nám může posloužit závod koňských spřežení. Režisér, ve snaze zajistit co největší autentičnost, vyzval jezdce, aby jeli skutečný závod, kdy bude vítěz odměněn. Během závodu mělo dojít k mnoha nehodám, kdy byli mnozí jezdci zraněni a mnozí koně i zemřeli. Mnohé záběry těchto nehod se dostaly i do finálního střihu filmu.³⁵

Zmínit nyní musím velice významného amerického režiséra, který natočil mnoho úspěšných filmů. Mezi tyto úspěšné filmy můžeme zařadit i několik historických děl z období Římské říše. Tím režisérem je Cecil B. DeMille. Byl potomkem nizozemských protestantů a víra pro něj byla pravděpodobně velmi důležitá.³⁶ Ve svých historických dramatech se často vracel do prapočátků křesťanství. „...*, DeMille ve věku křesťanských mučedníků hledal inspirativní model silně propojené komunity, jejíž morální jistota jí umožnila zvítězit i uprostřed světských pohrom.*“³⁷ Nyní se zmíním o třech DeMillových filmech, které tvoří „biblickou“ trilogii. Prvním filmem, který uvedu je *Ten Commandments* z roku 1923 (DeMille natočil stejnojmenný film i v roce 1953). Druhým dílem je *Kings of kings* z roku 1927. A trilogii zakončil snímek *The sign of cross* z roku 1932. Všechny filmy zobrazují křesťany a židy jako

---

³³ MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 5 „(překlad autora)“.

³⁴ MICHELAKIS, Pantelis, WYKE, Maria. *The ancient world in silent cinema*. 2013, str. 324.

³⁵ MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 5.

³⁶ MALAMUD, Margaret. *Swords-and-Scandals*. 2008, str. 160.

³⁷ MALAMUD, Margaret. *Swords-and-Scandals*. 2008, str. 159 „(překlad autora)“.

morální vzory. Naopak jejich oponenty jako zkažené a zhýralé. Tuto pozici ve druhém a třetím díle zastávají právě Římané.

Demille je také režisérem filmu *Cleopatra* z roku 1934. „*Jelikož se tento příběh odehrává v předkřesťanské éře, DeMille představil příběh jako příběh lásky odsouzené k zániku a komplikovanou slepými ambicemi.*“³⁸ Tento film opět zobrazuje Římany žijící v přepychu a konzumním způsobem života, nicméně oproti dříve jmenovaným snímkům je zde výrazný rozdíl v zobrazení. „*V Kleopatře z roku 1934 císařský Řím opět poskytl prostředí pro báječné zobrazení bohatství, přebytku a spotřeby, ale tentokrát jsou tyto zobrazení považovány za žádoucí, ...*“³⁹ Kleopatra je ve filmu nejprve zobrazena jako silná a nezávislá žena, která měla mnoho z moderních žen, kterým se ve 20. a 30. letech 20. století otevíraly v životě zcela nové možnosti. Kleopatra se ve filmu ovšem své nezávislosti vzdává kvůli své lásce k Marku Antoniovi.⁴⁰

Životní příběh Kleopatry VII. byl oblíbeným námětem filmařů, proto vzniklo množství snímků o této egyptské panovnici. Uvedu nyní další tři americké filmy o této vládkyni. V roce 1912 natočil film *Cleopatra* režisér Charles L. Gaskill. Roku 1917 byl vydán film *Cleopatra* od režiséra J. Gordona Edwardse. Roku 1928 režisér R. William Neil vydal krátký film *Cleopatra*.

Mohl bych uvést ještě další filmy, ale vzhledem k rozsahu práce jsem uvedl jen ty nejzásadnější. Vzhledem k tématu své práce ovšem musím zmínit ještě jeden film, který je německé produkce. V roce 1924 režisér Leo König vydal film *Die Hermannschlacht*. Film zachycoval římskou porážku v Teutoburském lese. Tato událost se stala zásadní pro Německý nacionalismus, jak o tom píše ve svém díle Šedivý. Zmiňuje například jakou senzací vyvolalo v Německu objevení díla *Germania* od Tacita. „*Objevení tohoto díla ve své době vyvolalo nadšenou odezvu mezi německými učiteli, kteří tvrdili, že Němci jsou přímými potomky Germánů.*“⁴¹ Není tedy moc překvapivé, že se tato bitva dočkala z německé strany filmového zpracování. Ostatně i námi pozorované dílo je německé a zabývá se touto slavnou bitvou.

1.2.2 Tvorba z let 1946-1963

Ve 30. letech filmový průmysl zpomalila hospodářská krize. Poté započala druhá světová válka, která filmové produkci také neprospěla. Po druhé světové válce nastupuje

---

³⁸ MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 6 „(překlad autora)“.

³⁹ MALAMUD, Margaret. *Swords-and-Scandals*. 2008, str. 165 „(překlad autora)“.

⁴⁰ MALAMUD, Margaret. *Swords-and-Scandals*. 2008, str. 165.

⁴¹ ŠEDIVÝ, Miroslav. *Zrod německého nacionalismu*. 2013, str. 41.

filmařům nová konkurence. V době před druhou světovou válkou byla největší konkurencí pro filmy divadla. Po válce tomu je jinak, jelikož je spuštěno televizní vysílání. Tato nová doba přinášela pro tvůrce filmů nové výzvy. Možná i této nové konkurenci vděčíme za to, že v tomto období vznikají asi nejambicióznější a nejvelkolepější filmy ze starověkého Říma.

V tomto období je dominance Hollywoodu zjevná. Vznikají zde velmi drahá historická dramata. I dnešní divák může vidět, ačkoliv technologie jsou dnes o hodně dále, jak drahé jsou v těchto filmech výpravy, kostýmy atd. V USA se přístup ke starověkému Římu po druhé světové válce příliš nezměnil. Jak jsem již zmínil, už před válkou se přístupy v jednotlivých filmech lišily. USA jako vítěz druhé světové války neprocházely nějakými změnami režimu, aby se měnil i přístup k filmografii. Naopak Itálie byla poraženou zemí, kde padl fašistický režim, v jehož čele stál Benito Mussolini. Mnoho Italů chtělo udělat za starým režimem tlustou čáru. To samozřejmě postihlo i filmový průmysl, kde došlo k velikým změnám. „*Označení „fašistický“ bylo uděleno všem snímkům natočenými před rokem 1945 mladými kritiky, kteří nenáviděli diktaturu a horlivě podporovali demokratickou, levicově orientovanou kinematografii.*“⁴² Dřívější snahy úzce provázat moderní Itálii se starověkým Římem byly zdiskreditovány předchozím fašistickým režimem, proto dochází k odklonu od těchto snah.

Výše jsem nastínil situaci ve dvou zemích, jejichž produkcí se primárně budu zabývat. Nyní ovšem zmíním britský film. V roce 1948 byl vydán film *Caesar and Cleopatra* od režiséra Gabriela Pascala. Film byl natočen podle stejnojmenné divadelní hry od Bernarda Shawa. Proč zmiňuji zrovna tento britský film? „*Předpokládá se, že jde o nejdražší film, který kdy byl v Británii natočen.*“⁴³ Samozřejmě to není myšleno v absolutních číslech, ale s ohledem na tehdejší ceny v porovnání s dneškem. Bohužel film se asi úplně netrefil lidem do vkusu a jeho úspěch zůstal za očekáváním.⁴⁴

Nyní se opět vrátíme do Hollywoodu. V Hollywoodu v této době probíhá zlatá éra římských eposů.⁴⁵ Jako první z těchto velkých římských eposů bych uvedl *Quo Vadis?* z roku 1951, jehož režisérem je Mervyn LeRoy. Jednalo se opět o filmovou adaptaci románu *Quo Vadis* od Sienkiewicze. Jak jsem již zmiňoval, v Hollywoodu byla mnohdy Římská říše zobrazována jako zlo již před druhou světovou válkou. Druhá světová válka dala ovšem zobrazování Římské říše nový náboj. USA za druhé světové války válčily se třemi agresivními

---

⁴² SORLIN, Pierre. *Italian national cinema 1896-1996*. 1996, str. 77 „(překlad autora)“.

⁴³ MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 7 „(překlad autora)“.

⁴⁴ MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 6.

⁴⁵ SOLOMON, Jon. *In the Wake of "Cleopatra": The Ancient World in the Cinema since 1963*. 1995, str. 113.

a imperialistickými říšemi. To se promítá i v některých filmech o Římské říši, kdy je Řím tím nepřitelem s agresivní ideologií. Tento snímek je krásným příkladem. „*Náboženské a politické konflikty v Quo Vadis mají ilustrovat morální úpadek Říma, který předznamenává konečný pád jeho říše, což je zřejmá analogie k fašistickému Německu.*“⁴⁶

Film *Quo Vadis* byl natáčen v Itálii, to souviselo s novým trendem v Hollywoodu. Filmaři vyjížděli za natáčením do Evropy, jelikož to pro ně bylo finančně výhodnější a mohli zachytit evropskou scenérii.⁴⁷ Winkler ve svém článku upozorňuje, že pozorný divák může ve filmu objevit hned několik analogií mezi zobrazovanou Římskou říší a totalitními režimy 20. století. Winkler při této příležitosti poukazuje na analogii zobrazeného Říma a moderního fašismu.⁴⁸

Ústředním motivem filmu je křesťanství. Hlavní postava Marcus Vicinius nakonec zavrhně svůj hříšný pohanský život a přijme křesťanství kvůli lásce ke křesťanské dívce. Opět tu můžeme vidět nastavenou paralelu zlých a zkažených Římanů a naproti tomu ctnostných křesťanů. Téma křesťanství bylo důležité již pro filmy od DeMilla a je i v tomto období.

The Robe z roku 1953 od režiséra Henryho Kostera. Tady prochází tribun Marcellus podobnou proměnou jako Vicinius v *Quo Vadis*. Je totiž pověřen ukřižováním Ježíše. Následně, po tomto činu, ho pronásledují noční můry a on se nakonec rozhodne přijmout křesťanství a zavrhnout předchozí život. To ho nakonec stojí život, když umírá mučednickou smrtí společně se svou milovanou Dianou.⁴⁹ Důležitou postavou příběhu je také Demetrius. „*Demetrius je morální silou ve vyprávění, stává se křesťanem poté, co se on a Marcellus účastní ukřižování Ježíše a obdrží jeho roucho.*“⁵⁰ Demetrius byl původně otrokem, jehož Marcellus koupil. Marcellus ho osvobodil, ale Demetrius zůstal nadále v jeho službách.

„*Film Demetrius and the Gladiators byl urychleně uveden do výroby, ještě před vydáním The Robe, aby využili zájmu o kinematografii.*“⁵¹ *Demetrius and the Gladiators* byl volným pokračováním *The Robe*. Delmer Daves je režisérem tohoto snímku z roku 1954. Děj navazuje na události z *The Robe*. Marcellus je po smrti a Demetrius tak není nadále v jeho

---

⁴⁶ WINKLER, Martin M. *The Roman empire in American cinema after 1945*. 1997, str. 173 „(překlad autora)“.

⁴⁷ SOLOMON, Jon. *In the Wake of "Cleopatra": The Ancient World in the Cinema since 1963*. 1995, str. 115.

⁴⁸ WINKLER, Martin M. *The Roman empire in American cinema after 1945*. 1997, str. 174.

⁴⁹ BABINGTON, Bruce, EVANS, Peter Williams. *Biblical epics: Sacred narrative in the Hollywood cinema*. 1993, str. 206.

⁵⁰ MCHARDY, Fiona (ed.), RABINOWITZ, Nancy Sorkin. (ed.). *From abortion to pederasty*. 2014, str. 191 „(překlad autora)“.

⁵¹ BABINGTON, Bruce, EVANS, Peter Williams. *Biblical epics: Sacred narrative in the Hollywood cinema*. 1993, str. 217 „(překlad autora)“.

službách. Demetrius je hlavní postavou a snímek vypráví jeho příběh po smrti Marcella. Babington zmiňuje důležitý motiv filmu, kdy šílený Caligula hledá Ježíšovo roucho kvůli víře, že mu přinese nesmrtelnost.⁵²

Oba snímky *The Robe* i *Demetrius and the Gladiators* můžeme zařadit do biblických dramát. Zpracovávají podobnou látku jako DeMill ve svých filmech. I zobrazení Římanů je tu podobné. Řím je zde opět symbolem dekadence, zhýralosti a křesťané jsou tu těmi kladnými charaktery, jež jsou symbolem morálky, oddanosti a spravedlnosti. Když už jsem zmínil DeMilla, tak jen připomenu, že ten v roce 1956 vydává předělávku svého vlastního díla *The Ten Commandments*.

Roku 1959 vyšlo nové zpracování *Ben Hura*. Tentokrát se do režisérského křesla usadil William Wyler. „Populární hollywoodský obraz starověkého Říma jako říše zla se po *Quo Vadis* dočkal svého nejsilnějšího přepracování s největším a nejslavnějším eposem ze všech, novým zpracováním vlastního *Ben Hura* z roku 1924 od MGM.“⁵³ Winkler zmiňuje, že v této verzi *Ben Hura* je mnoho současných podtextů, kterých si divák nemusel ani vědomě všimnout, ale samozřejmě je podvědomě vnímá, a to dělá film aktuálnější a atraktivnější pro obecenstvo. Snímek je dle Winklera antifašistický a Řím dělá srovnatelným s nacistickým Německem.⁵⁴

Mezi významné filmy vyprávějící příběh z dob Římské říše musíme jistě zařadit i film *Spartacus* z roku 1960. Režisérem tohoto snímku je Stanley Kubrick. Producentem byl Kirk Douglas, který se zároveň ujal i hlavní postavy vzbouřeného otroka Spartaka. Ve snímku můžeme opět vidět Římany jako ztělesnění dekadence. Mora vnímá ve filmu silné levicové politické prohlášení. „...film působí jako populistický epos, v němž je *Spartacus* přirozeným vůdcem, jehož politické a sociální ideje jsou v přímém protikladu k dekadentním a zkorumpovaným římským vládnoucím třídám.“⁵⁵ Ve snímku se samozřejmě vyskytují historické nepřesnosti, ale dovolím si uvést jednu dle mého zásadní. „*Když Spartacus umírá na kříži, ukřižován Římany spolu se svými stoupenci...*“⁵⁶ Ve skutečnosti byli někteří vzbouřenci opravdu ukřižováni podél cesty z Říma do Capui. Ale samotný Spartacus padl dle Appiána v bitvě u řeky Silarus. „*Spartacus byl raněn kopím do stehna, klesl na koleno, ale nastavil štít*

---

⁵² BABINGTON, Bruce, EVANS, Peter Williams. *Biblical epics: Sacred narrative in the Hollywood cinema*. 1993, str. 222.

⁵³ WINKLER, Martin M. *The Roman empire in American cinema after 1945*. 1997, str. 184 „(překlad autora)“.

⁵⁴ WINKLER, Martin M. *The Roman empire in American cinema after 1945*. 1997, str. 185.

⁵⁵ MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 7 „(překlad autora)“.

⁵⁶ MCHARDY, Fiona (ed.), RABINOWITZ, Nancy Sorkin. (ed.). *From abortion to pederasty*. 2014, str. 190 „(překlad autora)“.

*proti útočníkům a bránil se, až nakonec byl obklíčen a padl sám a s ním i mnoho jeho vojáků.*⁵⁷ Je ovšem pravda, že se jeho tělo nikdy nenašlo a jeho osud je tedy nejistý. Ale ukřižován téměř jistě nebyl, o tom by určitě římsští autoři psali.

Nyní se dostáváme k filmu kvůli kterému končí tato podkapitola v roce 1963. Tím snímkem je *Cleopatra* od režiséra Josepha L. Mankiewicze, který byl vydán právě roku 1963. Ambice tvůrců byly veliké. Rozpočet filmu se vyšplhal nad neuvěřitelných 40 miliónů dolarů.⁵⁸ Při započtení inflace se jedná o jeden z nejdražších a možná vůbec ten nejdražší film v historii.⁵⁹ Film se však stal velikým finančním neúspěchem. A průšvih to byl tak veliký, že téměř zruinoval filmovou společnost Twentieth-Century Fox.⁶⁰

Jak zde už padlo, život Kleopatry byl oblíbeným námětem a vzniklo o něm mnoho snímků, ale Kleopatra se objevovala i ve filmech, kde hrála jen vedlejší roli. Každé její zobrazení bylo samozřejmě pojato odlišně. Pro představu, jak ztvárnila herečka Elizabeth Taylor tuto postavu, budu citovat charakteristiku od Fernanda L. Redoneta. „...*jako smyslná kráska s inteligencí a politickými zájmy.*“⁶¹ Kleopatra je v tomto snímku silnou a inteligentní ženou, která se snaží chránit svůj stát. Tento pohled sdílí i Mora. „*Taylor hraje egyptskou královnou jako silnou ženu a prohnanou političku, která se snažila zabránit tomu, aby její zemi pohltil římský kolos.*“⁶²

Samozřejmě italský filmový průmysl pokračoval a Italové nadále točili filmy o starověkém Římě, ačkoliv nyní přistupovali k látce odlišně. Navzdory menšímu rozpočtu se tvůrci snažili i zde nabídnout skvělou podívanou. Ale impozantnosti amerických snímků ty italské jednoduše nedosahovaly.

Nyní bych zmínil některé italské filmy, ale nebudu je nějak podrobněji rozebírat, jelikož se domnívám, že důležité jsou z tohoto období zejména velká historická dramata natočená v Hollywoodu, o kterých již byla řeč. První zmíním snímek *Fabiola* od režiséra Alessandra Blasettiho z roku 1949. Film je volně založen na stejnojmenném románu z roku 1854. Nejedná se o první zpracování, neboť to vzniklo v přechodném období v roce 1918 a jeho režisérem byl nám již dobře známý Enrico Guazzoni, jehož film nesl také název *Fabiola*. Italové se v tomto

---

⁵⁷ APPIANOS. APPIANOS. *Krise římské republiky: (Římské dějiny 2 - Občanské války)*. 1989, str. 95.

⁵⁸ MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 8.

⁵⁹ GRAY, Tom. *Most Expensive Movie Ever? It's Battle Between 'Pirates,' 'Cleopatra' and 'Avatar'*, [online].

⁶⁰ SOLOMON, Jon. *In the Wake of "Cleopatra": The Ancient World in the Cinema since 1963*. 1995, str. 113.

⁶¹ REDONET, Fernando L. *Ancient Rome on the Screen: Spectacle, Heroes, Sex, Violence and a bit of History*. 2019, str. 77 „(překlad autora)“.

⁶² MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 8 „(překlad autora)“.

období také pokusili o vlastní zpracování příběhu o vzbouřeném otrokovi Spartakovi. Riccardo Freda vydal v roce 1953 snímek *Spartaco*. Jako další zmíním film *Annibale* od režisérů Edgara E. Ulmera a Carla L. Bragaglia z roku 1959. Snímek se odehrává během druhé punské války a vypráví příběh o kartaginském vojevůdci Hannibalovi. Ve stejném roce, tedy 1959, také vyšlo nové zpracování příběhu o Pompejích. *Gli ultimi giorni di Pompei* od režiséra Maria Bonnarda je tím novým zpracováním. V roce 1961 vydal režisér Sergio Leone film *Il Colosso di Rodi*.

Ještě zmíním, že v rozděleném Německu v tomto období nevzniká žádný zajímavý film o starověkém Římě a jen se někdy filmaři ze západního Německa podíleli například na italské produkci.

1.2.3 Tvorba z let 1964-1999

Vstupujeme do třetího pozorovaného období a v tom nás čeká značný útlum zájmu filmařů o starověký Řím. Po neúspěchu filmu *Cleopatra* z roku 1963 byli američtí filmaři odrazeni od investic do velkých dramát zasazených do antiky. „*Po vydání Kleopatry udělaly americké společnosti hrstku velkorozpočtových, epických filmů odehrávajících se ve starověku.*“⁶³ Samozřejmě vznikaly nové snímky, kde se starověký Řím objevil, ale pokles zájmu je citelný. Budu se tentokrát více věnovat filmům a seriálům i z jiné než pouze americké a italské produkce.

Úpadek americké a italské produkce filmů o Římské říši, vlastně celkově o starověku, je tak zjevný kvůli jejich dřívější dominanci v tomto odvětví kinematografie. Proto například jinde v Evropě nebyl úbytek zájmu o klasickou tradici tak zjevný. „*Jinde v Evropě se klasická tradice nestala hlavním pilířem filmového průmyslu v období hollywoodského eposu a italského peplum, takže producenti ani zdaleka tak neváhali experimentovat řecko-římskými projekty omezeného a rozlišného rozsahu.*“⁶⁴ Pojem italské peplum (nebo *swords and sandals movies*) vyjadřuje druh italského filmu zasazeného většinou do řecko-římského starověku. Nerad bych se tímto pojmem zabýval podrobněji, jelikož jsem narazil na značnou problematičnost vymezení, kterých filmů se vlastně týká.

Ještě než byl vydán snímek *Cleopatra* v roce 1963, tak začali američtí filmaři natáčet další z velkých dramát o starověkém Římu. Film *Fall of the Roman Empire* vyšel v roce 1964 a jeho režisérem je Anthony Mann. Příběh filmu je zasazen do období konce vlády císaře Marka

---

⁶³ SOLOMON, Jon. *In the Wake of "Cleopatra": The Ancient World in the Cinema since 1963*. 1995, str. 114 „(překlad autora)“.

⁶⁴ SOLOMON, Jon. *In the Wake of "Cleopatra": The Ancient World in the Cinema since 1963*. 1995, str. 117 „(překlad autora)“.

Aurelia a nástupu jeho syna Commoda. Marcus Aurelius nám ve filmu reprezentuje dobrého vládce a člověka, zatímco jeho syn Commodus je ztělesněním špatného vladaře a zkaženého člověka.⁶⁵

Další bychom mohli zmínit snímek *The Greatest Story Ever Told* z roku 1965, jehož režisérem je George Stevens. Jedná se o americký snímek pojednávající o životě Ježíše Krista. „*The Greatest Story Ever Told, který vypráví o životě a utrpení Krista, je „řecko-římským“ eposem jen okrajově, ...*“⁶⁶ Podle Solomona je to tedy film, jenž už se liší od velkých antických dramát z Hollywoodu z přechozích období.

V roce 1966 vydali američtí filmaři snímek *A Funny Thing Happened On the Way to the Forum*. Richard Lester byl režisérem této muzikální komedie. V tomto období jsou komedie z antiky vcelku populární žánr, jak se zdá z počtu natočených snímků tohoto druhu. Jedná se o filmové zpracování broadwayského muzikálu, který byl založen na díle Marka Plauta. Dílo dle Mory poskytuje divákům mnohem vlídnější pohled na Římany.⁶⁷

Itálie byla po neúspěchu filmu *Cleopatra* druhou nejvýrazněji zasaženou zemí. Z toho důvodu zde došlo ke změně přístupu filmařů ke starověku. Za autory tohoto nového přístupu jsou považováni Pier Paolo Pasolini a Federico Fellini.⁶⁸ Solomon píše, že Pasolini a Fellini nabídli divákům alternativní pohled na klasický starověk, když již byli unaveni pompézními eposy z dřívějšího období.⁶⁹ „*Vytvořili svět tak odlišný od důkladně zavedeného hollywoodsko-cinecitského stereotypu starověku, že diváci byli nuceni přehodnotit koncepty starověku a dýchat jiný vzduch.*“⁷⁰

Uvedu zde film *Fellini – Satyricon* z roku 1969, který režíroval Federico Fellini. Film volně vychází z díla římského autora Petronia.⁷¹ Tento snímek je krásným příkladem nového pohledu na antický starověk. Císaři, paláce, bitvy nebo jiné typické prvky filmů o starověkém Římu jsou zde bagatelizovány nebo zcela vynechány.⁷²

---

⁶⁵ MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 8.

⁶⁶ SOLOMON, Jon. *In the Wake of "Cleopatra": The Ancient World in the Cinema since 1963*. 1995, str. 114 „(překlad autora)“.

⁶⁷ MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 9.

⁶⁸ SOLOMON, Jon. *In the Wake of "Cleopatra": The Ancient World in the Cinema since 1963*. 1995, str. 115.

⁶⁹ SOLOMON, Jon. *In the Wake of "Cleopatra": The Ancient World in the Cinema since 1963*. 1995, str. 115.

⁷⁰ SOLOMON, Jon. *In the Wake of "Cleopatra": The Ancient World in the Cinema since 1963*. 1995, str. 115 „(překlad autora)“.

⁷¹ MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 8.

⁷² SOLOMON, Jon. *In the Wake of "Cleopatra": The Ancient World in the Cinema since 1963*. 1995, str. 116.

Díky okolnostem je v této době výrazná tvorba ve Velké Británii. Za zmínku podle mého například stojí *Julius Caesar* z roku 1970, jehož režisérem je Stuart Burge. Nebo snímek *Antony and Cleopatra* z roku 1972 od Charlstona Hestona. Oba filmy jsou zpracováním divadelních her od Williama Shakespeara. Solomon píše, že vznik těchto filmů jasně ukázal, že britské filmové společnosti mají zájem, schopnosti a možnosti tvořit díla zasazená do starověku.⁷³

Domnívám se ovšem, že nejvýraznějším britským počinem v této době je seriál *I, Claudius* z roku 1976, kde se režie ujal Herbert Wise. Seriál byl natočen podle knižní předlohy, jmenovitě podle děl *I, Claudius* a *Claudius the God* od Roberta Gravesa. Seriál byl také inspirovaný díly Suetonia a Tacita.⁷⁴ Mora seriál řadí po bok americkým velkofilmům z období 50. a počátku 60. let 20. století.⁷⁵

Další snímek je také britské produkce a nese název *Life of Brian*. Film byl vydán v roce 1979 a jeho režisérem je Terry Jones. Jedná se o parodii na hollywoodské římské/křesťanské/biblické velkofilmy z předchozího období.⁷⁶ Ve filmu se setkáváme s Brianem, který se narodil ve stejný den a téměř na stejném místě jako Ježíš Kristus. Ve svém životě je opakovaně mylně považován za mesiáše. Celý film byl již v době svého vzniku kontroverzní. „... bujará komedie otevřeně zesměšňovala pokrytectví organizovaného náboženství.“⁷⁷ Snímek byl dokonce v některých zemích zakázán a v jiných se snažily promítání filmu zabránit místní samosprávné orgány.⁷⁸

Vzhledem k tématu práce nemůžu samozřejmě opomenout film ze západoněmecké produkce. *Hermann der Cherusker – Die Schlacht im Teutoburger Wald* z roku 1967 od Rudolfa Nussgrubera a Adriana Bolziniho. Na filmu spolupracovali Němci s Italy. Po dlouhé době tu máme německý pokus o příspěvek do sbírky filmů vracejících se do doby římské a opět si Němci vybrali ke zpracování Bitvu v Teutoburském lese.

Dovolím si ještě krátký dovětek k této části. Vedle filmů odehrávajících se v době starověkého Říma máme ještě filmy, které si něco z klasické tradice půjčují. Tyto filmy mohou

---

⁷³ SOLOMON, Jon. *In the Wake of "Cleopatra": The Ancient World in the Cinema since 1963*. 1995, str. 119.

⁷⁴ MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 9.

⁷⁵ MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 9.

⁷⁶ MORA, Carl J. *The image of Ancient Rome in the cinema*. 1997, str. 9.

⁷⁷ ADAMS, Lee. *The Life Of Brian Controversy Explained: Blasphemy, Bans, And Looking On The Bright Side*, [online] „(překlad autora)“.

⁷⁸ ADAMS, Lee. *The Life Of Brian Controversy Explained: Blasphemy, Bans, And Looking On The Bright Side*, [online].

mít různé žánry. Solomon ve svém článku píše, že i přes úpadek tvorby filmů ze starověkého Říma má klasická tradice stále silný vliv a mnoho filmařů ji používá v různých filmech, ve kterých by ji mnozí asi ani nečekali.⁷⁹

1.2.4 Tvorba v 21. století

Po roce 2000 dochází k jakémusi oživení zájmu o starověký Řím z pohledu filmařů. Určitě nedosahuje takové výše jako v prvních dvou obdobích, ale jednoznačně je tu posun od tvorby mezi lety 1964-1999. Stejně jako v předcházejícím období ovšem platí, že dřívější dominance Hollywoodu a italské produkce je pryč a nikdo nový jejich místo nezaujal. K tomuto tématu vznikla na naší katedře podrobná práce, z tohoto důvodu se omezím jen na stručný výčet filmů, které mi osobně přijdou pro toto období důležité.

Znovuoživení zájmu o starověký Řím v kinematografii je spojováno s filmem *Gladiator* z roku 2000, o jehož režii se postaral dobře známý Ridley Scott. Čtivý rozbor k tomuto snímku napsal Robert Skopek, který upozorňuje na některé problematické části, jež dílo obsahuje.⁸⁰ Proto je zde nebudu uvádět, jelikož si je čtenář může najít ve zmíněné práci.

Přes všechny nedostatky, které film *Gladiator* má, tak se jedná o velice úspěšný film, který oživil zájem filmařů o velkofilmové filmy zasazené do Římské říše. „*Sám film pravděpodobně oživil žánr velkofilmů zasazených ve starověku a prokázal jeho komerční životaschopnost pro novou generaci.*“⁸¹ Musím přiznat, že i já sám mám tento film rád, ačkoliv dnes už vím, že je v něm spousta věcí špatně, ale filmařsky je dle mého zpracován kvalitně.

Dalším zajímavým počinem je seriál *Rome* z roku 2005 od HBO. U jednotlivých epizod seriálu se střídali režiséři, kdy mnozí režírovali pouze jednu epizodu. Uvedu nyní některé, kteří do režisérského křesla usedli u více dílů, byl to například Michael Apted, Allen Coulter, Alan Poul nebo Timothy van Patten. Byly natočeny dvě série mezi lety 2005-2007. Při sledování seriálu se nám na obrazovkách odehrává občanská válka Caesara a Pompeia, pád Caesara, a nakonec vzestup Oktaviána.

Pokud jde o to, co je na seriálu zajímavé, tak jako první bych zmínil vrstevnatost příběhu. Seriál vypráví skutečné historické události, ale kvůli dramatičnosti je lehce poupravuje. Navíc vedle velkých osobností a elit té doby jsou hlavními postavami také obyčejní

---

⁷⁹ SOLOMON, Jon. *In the Wake of "Cleopatra": The Ancient World in the Cinema since 1963*. 1995, str. 118.

⁸⁰ KEPARTOVÁ, Jana (ed.). *Antika? Zajděte do kina, přečtěte román, ...* 2006, str. 6.

⁸¹ DAVIES, Chris. *Blockbusters and the ancient world: allegory and warfare in contemporary Hollywood*. 2019, str. 122 „(překlad autora)“.

vojáci plebejského původu. V tom shledává zajímavost seriálu například Christopher Lockett.⁸² Tyto vymyšlené postavy nevýznamného původu v tomto seriálu významně spoluutváří příběh. Příkladem může být útok na Marka Antonia, který přijel do Říma jako vyslanec Caesara, ale jeho eskorta je napadena a on následně z města prchá a Caesar se rozhodne táhnout na Řím. V seriálu celý konflikt začal, když z davu zaútočili na jednoho vojáka z eskorty, se kterým měli tyto lidé nevyřízené účty z hraní kostek. (byla to jedna z hlavních postav seriálu, ale řadový voják) Vůbec se tedy původně nejednalo o útok na Marka Antonia. Zajímavou zápletkou je v seriálu například i vražda Caesara. Tu v seriálu iniciovala Servilia, která byla původně milenkou Caesara a také byla matkou Bruta. Caesar však svou milenkou kvůli okolnostem opustí. „*Předvídatelně si přitom vysloužil Serviliino hořké nepřátelství – a je to ona, nikoliv Brutus nebo Cassius, kdo se stane mocným středem spiknutí s cílem zavraždit Caesara.*“⁸³

Dalším zajímavým aspektem tohoto seriálu je zobrazení římského vojenství. Bohužel se tvůrci odvážili k rozsáhlejšímu zobrazení pouze dvou bitev. Těmito bitvami byla bitva u Alesie a bitva u Filip. Když vypustíme historické nesrovnalosti, které se v bitvě a okolo ní odehrávají, tak se dle mého jedná o zajímavé zobrazení římského válečnictví. McCall uvádí, že zobrazení římské legie v dobách Caesara je tu vcelku věrné.⁸⁴ Během obou bitev na mě římské jednotky působily opravdu profesionálně. Je jen jeden okamžik v bitvě u Filipp, kdy se rozpadají linie obou soupeřících stran, to vypadá jako souboj jednotlivců. Během bitev vidíme například i použití formace želva. Seriál zobrazuje v bitvách zajímavou praktiku. V centurii se vždy po zapískání centuriona mění přední linie a vojáci, kteří byli v žáru bitvy se mezerami mezi jednotlivými vojáky stojícími vedle sebe posouvají dozadu, aby si odpočinuli. Proti používání této techniky argumentuje například Zhmodikov.⁸⁵

Můj osobní postoj je k tomuto seriálu kladný. Myslím, že se tvůrcům povedlo natočit něco, co se sice odchyľuje od historických reálií, které dnes známe, ale dělá to v přijatelné míře. Jedná se o dramatický seriál, který dle mého u nejednoho člověka dokáže vyvolat zájem o starověký Řím.

Výše jsem uvedl za mě asi dvě nejvýraznější filmová (seriálová) zpracování starověkého Říma ve třetím miléniu. Obě i přes své chyby, dokážou podle mého názoru diváky zaujmout a

---

⁸² LOCKETT, Christopher. *Accidental History: Mass Culture and HBO's Rome*. 2010, str. 104.

⁸³ LOCKETT, Christopher. *Accidental History: Mass Culture and HBO's Rome*. 2010, str. 111 „(překlad autora)“.

⁸⁴ MCCALL, Jeremiah. *Swords and cinema: ancient battles in modern movies*. 2014, str. 106.

⁸⁵ ZHMODIKOV, Alexander. *Roman Republican heavy infantrymen in battle (IV-II centuries BC)*. 2000, str. 72.

vyvolat v nich zájem o starověký Řím. Kvůli rozsahu práce nyní už zmíním jen díla, která osobně považuji za zajímavá.

Zmíním zde nyní dva filmy, které dle mého stojí za pozornost. „*Kromě Gladiátora existují dva důležité filmy z poslední dekády, které mají významnou scénu modelující římský boj: Centurion (2010) a The Eagle (2011).*“⁸⁶ Film *Centurion* režíroval Neil Marshall a režisérem u *The Eagle* je Kevin Macdonald. Filmy jsou dle mého vlastně velmi podobné. Jedná se o akční filmy zasazené do doby starověkého Říma, ale podobný příběh by šel z pár změnami vložit do jakékoliv doby. Filmy nevypráví nějakou reálnou historickou událost nebo příběh skutečné historické postavy. Oba filmy se odehrávají v římské Británii a točí se kolem události, která byla i mezi historiky diskutována. Tou událostí je údajná zkáza deváté legie na severu ostrova. Ve filmu *Centurion* jsme přímo svědky této zkázy a ve snímku *The Eagle* se syn jednoho z důstojníků legie vydává hledat ztraceného orla deváté legie.

Zajímavým materiálem z těchto filmů jsou bitvy, kdy vidíme římské vojsko v akci. V obou filmech najdeme chyby v zobrazení římského vojska. Namátkově ve filmu *Centurion* legionáři nenesou *pila*, ale místo nich nesou kopí nebo neautentické brnění velitele legie. V *The Eagle* například legionáři na sobě mají brnění, jež vypadá jako *lorica segmentata*, ale viditelně je z kůže. V tomto snímku legionáři také nenesou *pila*, ale pouze meče. Vidíme zde i použití formace želva, ale v případě, pro který nemáme historické doklady.⁸⁷ Ovšem i přes tyto chyby oba filmy přinesly jedinečné zobrazení římského boje. Jak sám McCall píše, tak filmy nabídly obraz římské armády jako velice profesionální síly, kde je hlavní kázeň.⁸⁸

Můžeme říci, že celkově se v 21. století zájem o římské filmy oproti přechozímu období zlepšuje. Vzniká více projektů, které jsou také ambicióznější. Dokladem zvýšeného zájmu o tyto filmy je také fakt, že se v tomto období filmaři snaží o nové zpracování témat, které se těšily zájmu v dřívějších dobách. Uvedu jen pro příklad téma Spartaka, Ben Hura nebo zkázy Pompejí.

Jelikož se v další části budu zabývat německým seriálem, tak se krátce zmíním o německé produkci v tomto období. Řekl bych, že v této etapě dochází k mírnému zlepšení situace. Německo se podílí na mnoha filmech z období starověkého Říma. Ale první opravdu

---

⁸⁶ MCCALL, Jeremiah. *Swords and cinema: ancient battles in modern movies*. 2014, str. 123 „(překlad autora)“.

⁸⁷ MCCALL, Jeremiah. *Swords and cinema: ancient battles in modern movies*. 2014, str. 143.

⁸⁸ MCCALL, Jeremiah. *Swords and cinema: ancient battles in modern movies*. 2014, str. 147.

velký projekt, do kterého se německá produkce pustila sama, je až mnou dále analyzovaný seriál *Barbaři*.

2 Historické souvislosti – Vzájemné kontakty Římanů a Germánů

Nyní se podíváme na historické pozadí, které určovalo vzájemné vztahy Germánů a Římanů, a které také vedlo k událostem v Teutoburském lese a následným římským protiopatřením. Tato kapitola by měla čtenáři stručně popsat vzájemné střetávání Římanů a Germánů. Tento exkurz je dle mého důležitý k pochopení situace v Germánii v roce 9 n. l. a roků následujících. Abych mohl správně analyzovat seriál, který se v tomto období odehrává, potřebuji také znát historické souvislosti, které k ději vedly. Proto jsem se rozhodl pro zařazení této kapitoly, abych čtenáři poskytl historická fakta.

2.1 První vzájemné kontakty a konflikty

Poprvé se Římané s Germány setkali na konci 2. st. př. n. l. „*Tenkrát překročili Rýn Kimbrové a Teutoni, brzy nato pověstní mnoha našimi i svými porážkami.*“⁸⁹ Pro Řím to byla nová a dosti krvavá zkušenost. Kmeny Kimbrů a Teutonů migrovaly ze své původní domoviny. Jejich původní domovinou byl pravděpodobně Jutský poloostrov, z kterého migrovaly na jih a přicházely do konfliktu s kmeny, které v těchto oblastech sídlily. Při jejich putování mnoho kmenů přemohly a mnohé se k nim přidávaly. Zmínky o těchto kmenech najdeme i u dalších římských autorů, jako například Diona Cassia, Livia, Plútarcha, Tacita nebo Appiána. Musím ovšem zmínit, že starověcí autoři neměli o původu Kimbrů a Teutonů jasno a například Appiános je označuje za Kelty⁹⁰, ale Plútarchos je pro změnu označuje za Germány. „*Podle velikosti těla, modrých očí a podle toho, že Germáni dávali jméno „Kimbrové“ loupežníkům, zdá se, že patří nejspíš ke germánským kmenům sídlícím u Severního moře.*“⁹¹ My budeme vycházet z dnešního obecného předpokladu, že se skutečně jednalo o germánské kmeny.

Nakonec tyto migrující kmeny dorazily ke království Noricum. Noricum bylo spojencem Říma a požádalo ho o pomoc proti těmto novým nepřítelům. Senátem byl vyslán konzul Gnaeus Papirius Carbo, aby situaci vyřešil. Carbo se rozhodl nevyčkávat a udeřil na nepřítele sám. „*Teutoni však neútočili, a tak je napadl sám, protože je obvinil, že vtrhli do území Noriků, kteří byli v přátelských vztazích s Římany.*“⁹² To se ukázalo jako osudový omyl. „*Přesto je Carboovo jednání moderními historiky popisováno jako unáhlené a arogantní.*“⁹³ Carbo byl v následné bitvě poražen a celá jeho armáda pobyta.

---

⁸⁹ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. 2013, s. 67.

⁹⁰ APPIANOS. *Zrod římského impéria: (římské dějiny 1)*. 1986, str. 53.

⁹¹ PLÚTARCHOS. *Životopisy slavných Řeků a Římanů I*. 2006, str. 596.

⁹² APPIANOS. *Zrod římského impéria: (římské dějiny 1)*. 1986, str. 59.

⁹³ EVANS, Richard J. *Rome's Cimbric Wars (114-101 BC) and their impact on the Iberian Peninsula*. 2005, str. 40 „(překlad autora)“.

Carbo nebyl jediný Říman, který koalici kmenů vedenou Kimbry a Teutony podcenil. Řím od nich utrpěl i další významné porážky. „*Když už porazili na hlavu konzuly Caepiona i Manlia a předtím v Gáliích Carbona i Silana a rozdrtili jejich vojska, a když zahubili konzulára Aurelia Scaura i další velitele zvučných jmen, neviděl římský národ žádného jiného schopnějšího velitele proti tak silnému nepříteli než Maria.*“⁹⁴ Tyto kmeny ohrožovaly samotnou Itálii, což bylo pro Římány děsivé vystřízlivění, že po dlouhé době opět někdo ohrožuje samotné jádro jejich říše.

Velení se po sérii římských katastrof ujal asi největší z římských velitelů tehdejší doby Gaius Marius. Ten barbarům uštědřil dvě zdrcující porážky. Nejdříve porazil vojsko vedené Teutony v bitvě u Aquae Sextiae v roce 102 př. n. l. a následně v roce 101 př. n. l. porazil druhou skupinu vedenou Kimbry v bitvě u Vercell. Tyto dvě bitvy rozhodly o římském vítězství ve válce s Kimbry.

K dalšímu výraznému kontaktu mezi Římány a Germány došlo kolem poloviny 1. st. př. n. l. V době, kdy člen prvního triumvirátu a prokonzul v Galii Gaius Julius Caesar vedl v letech 58-50 př. n. l. tzv. Galskou válku. Caesar v této válce dobyl velkou část Galie. „*Potom když Gaius Caesar zaznamenával v Galii nevidané úspěchy, na jejichž vyličení by nestačila řada knih, a už mu byla malá velká šňůra skvělých vítězství, nesčetné tisíce pobitých a zajatých nepřátel...*“⁹⁵ Caesar během této války také jako první Říman překročil Rýn, čímž vkročil na území Germánie. „*Během tažení v Galii Caesar podnikl dvakrát nájezdy přes Rýn, a to v letech 55 a 53 př. n. l.*“⁹⁶

Během této války, která se odehrávala v oblasti Galie, která přímo sousedila s oblastí Germánie, se Římané stále více dostávali do kontaktu s germánskými kmeny. Caesar například zmiňuje, že některé galské kmeny za ním přišly, aby jim pomohl proti Germánům, kteří se do Galie dostali původně jako žoldnéři, ale nakonec se tu usadili. „*Král germánský Ariovistus se usadil totiž v jejich území a zabral si třetinu půdy sékvánské, která je nejlepší z celé Galie.*“⁹⁷ Ovšem Dio Cassius píše, že samotný Caesar tuto válku chtěl a že se úmyslně pustil do roztržky s jedním germánským náčelníkem, jmenovitě Ariovistem, aby získal důvod k válce s Germány usazenými v Galii. „*Udělal to nikoliv s myšlenkou vyděsit ho, ale protože doufal, že ho rozzuří*

---

⁹⁴ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. 2013, s. 70.

⁹⁵ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. 2013, s. 100.

⁹⁶ WELLS, Peter S. *The battle that stopped Rome*. 2004, str. 149 „(překlad autora)“.

⁹⁷ CAESAR, Gaius Iulius. *Zápisky o válce galské*. 2019, str. 30.

a tím získá dobrou a věrohodnou záminku k válce“⁹⁸ K válce skutečně v roce 58 př. n. l. došlo a Germáni byli donuceni k odchodu za Rýn.

V roce 55 př. n. l. překročily Rýn kmeny Usipetů a Tenkterů a vtrhly do Belgie (část Galie). „V zimě nato – byl to rok konzulátu Gnaea Pompeia a Marka Crassa – přešli germánští Úsipetové a rovněž Tenkteři ve velikém počtu Rýn, a to nedaleko moře, do něhož se Rýn vlévá.“⁹⁹ Pomocí lsti Caesar porazil i tyto germánské kmeny.¹⁰⁰

Caesar ještě v roce 55 př. n. l. podnikl výpravu přes Rýn do Germánie. „Když viděl, že se Germáni dávají tak snadno pohnout, aby přicházeli do Galie, chtěl, aby také oni sami pocítili strach o své vlastní bezpečí, až by viděli, že vojsko národa římského má sílu i odvahu přecházet Rýn.“¹⁰¹ Jedná se o významný milník vzájemných vztahů Římanů a Germánů, jelikož je to poprvé, co nějaký Říman vstupuje na území Germánie. „Caesar tedy v této době jako první z Římanů překročil Rýn...“¹⁰²

Caesar svou výpravu přes Rýn zopakoval v roce 53. př. n. l. Dio Cassius píše, že ničeho významného nedosáhl, ale přesto si získal pověst, že znovu překročil Rýn.¹⁰³ Caesar se ovšem přes všechny své úspěchy nikdy nepokusil Germánii podmanit na stálo. Jak píše ve své knize Wolters, ve své strategii usiloval o to, aby ukončil vzájemné kontakty Galů a Germánů, což dle něj bylo zásadní pro udržení východní Galie.¹⁰⁴ Wells nám překládá vlastně tentýž názor, když ve své knize píše, že Caesarovi šlo o to zničit skupiny Germánů, které podnikaly nájezdy do Galie, nebo alespoň je zastrašit, aby se o další výpravy již nepokusily.¹⁰⁵

Tato strategie, kterou vůči Germánii zahájil Caesar, byla uplatňována určitou dobu i po jeho smrti. Typické byly občasné výpady Germánů do Galie nebo římské výpady do Germánie. Druhým Římanem, který překročil Rýn a zaútočil do Germánie, byl Marcus Vipsanius Agrippa, věrný spojenec a přítel prvního římského císaře Augusta, stalo se tak roku 37 př. n. l.¹⁰⁶ Dio Cassius zmiňuje také expedici do Germánie v roce 25 př. n. l., kterou vedl tehdejší správce

---

⁹⁸ CASSIUS, Dio. *Roman History XXXVIII*, 1955, s. 271 „(překlad autora)“.

⁹⁹ CAESAR, Gaius Iulius. *Zápisky o válce galské*. 2019, str. 90.

¹⁰⁰ CASSIUS, Dio. *Roman History XXXIX*, 1955, s. 383.

¹⁰¹ CAESAR, Gaius Iulius. *Zápisky o válce galské*. 2019, str. 98.

¹⁰² CASSIUS, Dio. *Roman History XXXIX*, 1955, s. 383 „(překlad autora)“.

¹⁰³ CASSIUS, Dio. *Roman History XL*, 1955, s. 453.

¹⁰⁴ WOLTERS, Reinhard. *Římané v Germánii*. 2002, str. 29.

¹⁰⁵ WELLS, Peter S. *The battle that stopped Rome*. 2004, str. 150.

¹⁰⁶ CASSIUS, Dio. *Roman History XXIX*, 1955, s. 327.

provincie Belgické Galie Marcus Vinicius. Ten podnikl tento výpad, aby potrestal některé Germány, kteří dříve zajali a popravili římské obchodníky, kteří vstoupili na jejich území.¹⁰⁷

Zásadní zlom nastává po porážce guvernéra Galie Marka Lolliia v roce 17 nebo 16 př. n. l. „*Lolliova porážka zřejmě vedla k zásadnímu přehodnocení římské politiky v Galii a na Rýně.*“¹⁰⁸ Marcus Lollius se tehdy trochu zbrkle postavil germánským kmenům, které pronikly přes Rýn do Galie. Jeho vojsko bylo zcela zničeno.¹⁰⁹ Velleius Paterculus zjevně neměl Marka Lolliia příliš v lásce a o jeho porážce se vyjádřil takto. „*...došlo v Germánii k porážce v době, kdy tam byl legátem Marcus Lollius, člověk bytostně bažící více po penězích než po dobrém jednání, ničema nejhrubšího zrna, ničemnost navíc mistrně maskující.*“¹¹⁰ Svůj pohled na tuto událost přidal také Suetonius. „*Těžké a potupné porážky utržil všehovšudy dvě, a to vždy v Germánii, lolliovskou a varovskou. Lolliovská byla spojena s větší ostudou než škodou, ...*“¹¹¹ Jak zmiňuje Suetonius, tato porážka nebyla pro Řím nějakou velkou katastrofou, ale byla to rána pro římskou prestiž a o důležitosti této události svědčí i to, že se Augustus osobně do Galie vydal.

2.2 Drusova a Tiberiova tažení

Po dříve zmíněné porážce Marka Lolliia přehodnotil Augustus dosavadní strategii vůči Germánii. „*Od let 16-15 př. n. l. je z ofenzivní politiky vůči Germánii patrné, že Řím zřejmě usiloval o hranici na Labi až do Čech a potom přes Moravu na jihovýchod k ohbí Dunaje.*“¹¹² Řím začal pod jeho vládou usilovat o ovládnutí Germánie. Prvním vojevůdcem, který dosáhl v Germánii značných úspěchů, byl Nero Claudius Drusus.

Drusus byl mladším bratrem druhého římského císaře Tiberia a nevlastním synem prvního římského císaře Augusta. Augustus svého nevlastního syna poslal jako svého zástupce do Galie. Tady musel Drusus v roce 12 př. n. l. vyřešit spory s místními náčelníky. Také zde ve stejném roce čelil germánským kmenům, které překročily Rýn.¹¹³

Drusovi se povedlo zatlačit Germány za Rýn, za který se následně sám se svou armádou vydal, při té příležitosti několik kmenů porazil a vyplnil jejich území.¹¹⁴ Do této chvíle to může

¹⁰⁷ CASSIUS, Dio. *Roman History XXXVIII*, 1955, s. 263.

¹⁰⁸ WOLTERS, Reinhard. *Římané v Germánii*. 2002, str. 31.

¹⁰⁹ CASSIUS, Dio. *Roman History XXXIX*, 1955, s. 333.

¹¹⁰ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojí pohled na římské dějiny*. 2013, s. 140.

¹¹¹ SUETONIUS, Gaius. *Životopisy dvanácti císařů*. 2016, s. 67.

¹¹² KÜNZL, Ernst. *Germáni: tajemné národy ze severu*. 2019, str. 25.

¹¹³ WELLS, Peter S. *The battle that stopped Rome*. 2004, str. 155.

¹¹⁴ CASSIUS, Dio. *Roman History LIV*, 1955, s. 365.

znít, že se vlastně oproti předchozímu období nic nezměnilo. Ovšem Drusova kampaň za Rýnem je oproti předchozím římským výpravám dosti specifická. Wolters ve své knize na tuto skutečnost poukazuje. „*Tato akce byla ještě podobná vojenským výpravám, při nichž byly nepřátelské germánské kmeny zahnány za Rýn. Bezprostředně po ní však Drusus zahájil přes nadcházející zimní období druhé vojenské tažení, které již nemůže být chápáno jako součást obrany a naznačuje dalekosáhlé strategické úmysly.*“¹¹⁵

Drusova tažení do Germánie nám krásně ilustrují změnu strategie Říma vůči Germánii. Drusus si během svých tažení podmaňoval mnohé germánské kmeny a budoval na území Germánie pevnosti. Drusus dosáhl v Germánii mnoha úspěchů a nejenom v ní, se svým bratrem Tiberiem patřili mezi největší vojevůdce raného principátu. „*V Alpách, na Balkáně, v lesích a močálech Germánie dosáhli tito dva bratři série slavných vítězství.*“¹¹⁶ Drusus se během své kampaně také dostal až k řece Labe.¹¹⁷ Podle Granta se jedná o důležitý milník. „*To byl první krok k anexi té země.*“¹¹⁸ Podle Granta se vlastně jednalo o osobní Augustovu touhu, kdy chtěl posunout hranice říše od Rýna k Labi.¹¹⁹

Bohužel Drusus nemohl dokončit to, co začal, jelikož umírá v roce 9 př. n. l. ve velmi mladém věku nedožitých 30 let. Jeho úspěšnou kariéru ukončilo tragické zranění po pádu z koně, na jehož následky brzy umírá.¹²⁰ Po smrti Drusa se velení v Germánii ujmul jeho starší bratr Tiberius.

V roce 8 př. n. l. se ujal velení v Germánii Tiberius. Ten pokračoval ve vojenských operacích, při kterých překračoval Rýn a dostával se hluboko do Germánie. Tiberius byl v tuto dobu již zkušeným velitelem, který prokázal opakovaně své kvality a povedlo se mu tak učinit i v Germánii. „*Břímě této války bylo pak přeneseno na Nerona, který ji vedl statečně a úspěšně jako obvykle, prošel vítězně všemi končinami Germánie bez jakýchkoliv ztrát na svěřeném vojsku, což byla vždy jeho prvořadá starost v roli velitele, a dovršil podrobení Germánie tak, že se téměř stala provincií s daňovou povinností.*“¹²¹ Podle Wellse vypadala skutečnost trochu jinak a Germánii rozhodně nešlo považovat za podmaněnou.¹²² Nicméně jistých úspěchů zde Tiberius nepochybně dosáhl, jelikož se o nich zmiňují i historici Tiberiovi ne úplně naklonění.

---

¹¹⁵ WOLTERS, Reinhard. *Římané v Germánii*. 2002, str. 34.

¹¹⁶ HOLLAND, Tom. *Dynastie: vzestup a pád Caesarova rodu*. 2018, str. 133.

¹¹⁷ HOLLAND, Tom. *Dynastie: vzestup a pád Caesarova rodu*. 2018, str. 161.

¹¹⁸ GRANT, Michael. *Dějiny antického Říma*. 1999, str. 232.

¹¹⁹ GRANT, Michael. *Dějiny antického Říma*. 1999, str. 232.

¹²⁰ KÜNZL, Ernst. *Germáni: tajemné národy ze severu*. 2019, str. 31.

¹²¹ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. 2013, s. 140.

¹²² WELLS, Peter S. *The battle that stopped Rome*. 2004, str. 157.

„Proto všichni barbaři kromě Sugambrů, ze strachu z nich, učinili návrhy míru.“¹²³ Důkazem také je, že již v roce 7 př. n. l. slavil Tiberius svůj druhý triumf, tentokrát za své zásluhy v Germánii.¹²⁴

Goldsworthy podkládá úspěšnost tažení bratrů Drusa a Tiberia také archeologickými nálezy. Nacházíme totiž důkazy, že v této době v Germánii vyrůstaly vojenské tábory a brzo v jejich okolí byly také zakládány civilní osady, které i po odchodu vojáků a zániku vojenských táborů nadále existovaly a rozvíjely se.¹²⁵ Dle mého názoru můžeme za důkaz jejich úspěchů považovat i to, že římské historikové se ve svých dílech několik let po působení Drusa a Tiberia k tématu bojů v Germánii vůbec nevrací. Asi se zde nedělo nic významného a jednalo se v tuto dobu o v celku klidnou část říše.

V roce 6 př. n. l. se ovšem stala velmi zajímavá věc, která je zahalena rouškou tajemství. Tiberius, který ve stejný rok obdržel tribunskou moc, čímž mu byla prokázána velká úcta a získal významný podíl na moci, se rozhodl odejít do ústraní na ostrov Rhodos. Názory na důvod odchodu tohoto zdatného velitele do ústraní se liší. Nicméně je jisté, že pro kampaň v Germánii to musela být citelná ztráta. Římský tlak na Germánii asi na nějaký čas povolil a římská politika vůči Germánii znovu získala na síle až po návratu Tiberia z Rhodu, kdy se opět ujal velení v Germánii.¹²⁶

V době nepřítomnosti Tiberia v Germánii Řím asi skutečně nedosáhl nějakých významnějších úspěchů. Jak jsem již zmiňoval, prameny o tomto období spíše mlčí a informují velice skromně. Zmiňují pouze úspěch jistého Lucia Domitia, který se pravděpodobně stal nástupcem Tiberia na germánské frontě. „... později překročil s vojskem řeku Labe a pronikl do Germánie hlouběji než kdokoliv z jeho předchůdců, a za to získal vítězné odznaky.“¹²⁷ Někteří antičtí autoři ovšem také zmiňují, že v této době došlo v Germánii k jistému zhoršení vztahů mezi Germány a Římany, které vedlo až k jakémusi povstání, které zmiňuje například Velleius Paterculus nebo Dio Cassius.^{128 129}

---

¹²³ CASSIUS, Dio. *Roman History LV*, 1955, s. 393 „(překlad autora)“.

¹²⁴ CASSIUS, Dio. *Roman History LV*, 1955, s. 399.

¹²⁵ GOLDSWORTHY, Adrian. *Pax Romana*. 2017, str. 199.

¹²⁶ KÜNZL, Ernst. *Germáni: tajemné národy ze severu*. 2019, str. 27.

¹²⁷ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 205.

¹²⁸ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. 2013, s. 142.

¹²⁹ CASSIUS, Dio. *Roman History LV*, 1955, s. 417.

Tiberius se někdy kolem roku 2 n. l. vrátil do Říma, kde žil v ústraní, což bylo podmínkou jeho návratu.¹³⁰ Situace se změnila po úmrtí Augustova vnuků a následníků. Tiberius byl nyní určeným nástupcem císaře Augusta. V roce 4 n. l. byl Tiberius adoptován Augustem a byly mu přiznány rozsáhlé pravomoci. Ve stejném roce byl také pověřen velením v Germánii.

Ještě v roce 4 n. l. zahájil Tiberius v oblasti Germánie vojenské operace. Této kampaně se osobně účastnil i historik Velleius Paterculus. Své zážitky z výpravy zaznamenal do svého díla. „*Ihned se uskutečnila invaze do Germánie, následovalo podmanění Kanninefatů, Attuariů, Brukerů, přijetí Cherusků pod naši ochranu, kmene, který si bohužel brzy udělal jméno naší pohromou.*“¹³¹ Tiberius podnikal vojenské akce v Germánii i v následujícím roce. Tehdy se tento zkušený velitel dostal až k Labi. Odsud se vydal zpět na západ a nepokusil se v těchto východních končinách vytvořit stálou římskou přítomnost. Wells se domnívá, že jeho strategií bylo přesvědčit Římany, Germány i vlastní vojáky, že se římská vojska mohou pohybovat po Germánii volně jen s minimálním odporem ze strany Germánů.¹³²

Tiberius během svých akcí v letech 4 a 5 n. l. zpacifikoval mnohé kmeny a ostatní přesvědčil k vzájemným smlouvám. Využil také římské strategie, kdy Římané přesídlovali kmeny, které pro ně znamenaly hrozbu na místa, kde byly tyto kmeny pod lepší kontrolou. „*Tiberius přesídlil Sugambry, kteří způsobili zvláštní problémy Drusovi, ...*“¹³³ Tiberius za svého působení v Germánii bezpochyby dokázal získat pro Římany silnou pozici. „*Na konci období tažení v roce 5 n. l. se Augustovi a zbytku římských politiků zdálo, že Tiberius úspěšně dobyl Německo od Rýna po Labe a že země a její lidé jsou připraveni být plně integrováni do provinční struktury Římské říše.*“¹³⁴ Přímý účastník těchto událostí se nám k vývoji situace v Germánii po těchto dvou letech operací, které vedl Tiberius vyjádřil takto. „*V Germánii už nebyl žádný kmen, který by Římané ještě měli porazit, kromě Markomanů...*“¹³⁵

V roce 6 n. l. Tiberius pokračoval ve svých taženích Germánií. Dio Cassius zmiňuje, že nebylo v této době žádného velkého úspěchu dosaženo, ale Germáni měli díky předchozím akcím z Římanů strach a raději s nimi uzavírali dohody.¹³⁶ Tiberius se toho roku připravoval

---

¹³⁰ MATYSZAK, Philip. *The sons of Caesar*. 2020, str. 134.

¹³¹ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. 2013, s. 146.

¹³² WELLS, Peter S. *The battle that stopped Rome*. 2004, str. 159.

¹³³ WELLS, Peter S. *The battle that stopped Rome*. 2004, str. 159 „(překlad autora)“.

¹³⁴ WELLS, Peter S. *The battle that stopped Rome*. 2004, str. 83 „(překlad autora)“.

¹³⁵ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. 2013, s. 148.

¹³⁶ CASSIUS, Dio. *Roman History LV*, 1955, s. 471.

k tažení proti Markomanům, kterým v této době vládl Marobud, jenž dokázal vytvořit u hranic Římské říše silný germánský mocenský útvar. „V roce 6 n. l. již jeho armády zahájily velký postup na území dnešních Čech, když na Balkáně vypuklo povstání, které si vynutilo stažení, aby mohli být posláni tito vojáci a vypořádali se s ním.“¹³⁷ Tiberius se tedy se svými vojáky nenadále ocitl před novým úkolem, a i tohoto tažení se s ním účastnil historik Velleius Paterculus, který se k vypuknutí povstání vyjádřil takto. „Ale v tom se celá Panonie, zvlčilá, protože si užívala výhod dlouhého míru, a plná sil, domluvila na společném plánu s Dalmácií a se všemi kmeny v té oblasti a chopila se zbraní.“¹³⁸ Vypuknutí povstání v Panonii a Dalmácií zastavilo tažení Tiberia v Germánii a dost možná zabránilo největší šanci na její pacifikaci.

2.3 Varova porážka

Tiberius tedy potlačoval povstání v Panonii a Řím musel pověřit novou osobu, která by převzala velení v Germánii. Novým velitelem se pravděpodobně na podzim roku 6 n. l. stal Publius Quinctilius Varus. Publius Quinctilius Varus byl jmenován prvním guvernérem nově vytvořené provincie Germania.

Varus v době jmenování guvernérem Germánie nebyl žádným mladým a nezkušeným politikem a měl již se správou provincie své zkušenosti. „Varus byl augustův vzdálený příbuzný skrze snatek, který dostatečně kompetentně vládl v důležité provincii Sýrie.“¹³⁹ Na jeho zkušenosti poukazuje například i Benario. „... měl značné zkušenosti s administrativou a dobře sloužil jako prokonzul Afriky a poté legát v Sýrii.“¹⁴⁰ V tomto světle se tedy Varus jeví jako vhodný kandidát a Augustus jej tedy pravděpodobně na základě těchto poznatků pro danou pozici vybral.

Varus se tedy stal správcem nové provincie a začal aktivně organizovat nově podmaněná území mezi Rýnem a Labem. „Vybíral daně, zakládal osady a vykonával spravedlnost, když bylo potřeba.“¹⁴¹ Goldsworthy zmiňuje, že často se předmětem sporů mezi Římany a podmaněnými stávaly daně, což se mělo stát i v Germánii. „Varus se možná pokusil urychlit proces zakládání provincie a uvalil na kmeny pravidelnou daň.“¹⁴² Syvanne zase zmiňuje, že většina germánských kmenů nebyla natolik podmaněna, aby mohl Varus Germánii rychle přeměnit v provincii. „Většina kmenů si udržovala své vlastní kmenové struktury a

---

¹³⁷ GOLDSWORTHY, Adrian. *Pax Romana*. 2017, str. 173 „(překlad autora)“.

¹³⁸ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. 2013, s. 150.

¹³⁹ MATYSZAK, Philip. *The sons of Caesar*. 2020, str. 107 „(překlad autora)“.

¹⁴⁰ BENARIO, Herbert W. *Teutoburg*. 2003, str. 403 „(překlad autora)“.

¹⁴¹ FISHER, Martini. *Publius Quinctilius Varus*, [online] „(překlad autora)“.

¹⁴² GOLDSWORTHY, Adrian. *Pax Romana*. 2017, str. 199 „(překlad autora)“.

*autonomii pod nominální římskou vládou.*¹⁴³ Dio Cassius se ve svém díle krátce Varovi a jeho působení v Germánii věnuje a je jasné, že s jeho politikou nesouhlasil a vinu za germánské povstání kladl na jeho hlavu. „*Kromě toho, že jim vydával rozkazy, jako by skutečně byli otroci Římanů, tak také vymáhal peníze stejně jako od poddaných národů. Tomu se nechtěli podříditi, protože vůdci toužili po jejich dřívější nadvládě a masy daly přednost svému navyklému stavu před cizí nadvládou.*“¹⁴⁴ To, že Varus vedl v Germanii špatnou politiku, se domníval i Velleius Paterculus, který Vara ve svém díle kritizuje za jeho kroky a obvinil ho například z lehkovážnosti.¹⁴⁵

Varus nepochybně během svého působení v Germánii svými postupy poštvával germánské kmeny vůči římské nadvládě. Künzl připisuje Varovo neslavné působení v Germánii i jeho naprosté neznalosti místních poměrů a kultury. „*Předtím působil v Sýrii, Palestině a severní Africe, ovládal řečtinu a důvěrně znal mentalitu městských kultur východního Středomoří, ale s kulturou germánských kmenů si poradit neuměl, rovněž lze soudit, že se nenaučil žádnému germánskému jazyku.*“¹⁴⁶

Poté přišel osudný rok 9 n. l. Nejprve zaznamenal Řím v tomto roce velký úspěch, když se konečně po třech letech velmi těžkých bojů povedlo potlačit povstání v Panonii. Brzy po těchto pozitivních zprávách ovšem do Říma dorazila zpráva z Germánie, která musela v mnoha Římanech vyvolat veliký šok a znepokojení. „*Vykládá se, že byl Augustus tenkrát do té míry zděšen, že si po řadu měsíců nedával ostříhat vousy ani vlasy a občas tloukl hlavou do dveří s voláním: „Quintilie Vare, vrať legie!*“¹⁴⁷

Varus se v roce 9 n. l. stejně jako v předešlých letech vydal na letní kampaň do oblasti mezi Rýnem a Labem. Velleius Paterculus zmiňuje, že Varus naprosto ztratil ostražitost díky přátelskému vystupování germánských kmenů, což způsobilo jeho porážku.¹⁴⁸ Dio Cassius ve svém díle zmiňuje taktéž, že se Varus stal příliš sebejistým a choval se nevhodně vzhledem k oblasti, jíž spravoval.¹⁴⁹

Varus tedy v roce 9 n. l. poskytl Germánům skvělou příležitost k tomu, aby Římu zasadili drtivou porážku, která by zlomila římskou nadvládu v oblasti mezi Rýnem a Labem.

---

¹⁴³ SYVANNE, Ilkka. *The disaster at Teutoburg Forest in September 9 AD*. 2009, str. 2 „(překlad autora)“.

¹⁴⁴ CASSIUS, Dio. *Roman History LVI*, 1955, s. 41 „(překlad autora)“.

¹⁴⁵ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojí pohled na římské dějiny*. 2013, s. 158.

¹⁴⁶ KÜNZL, Ernst. *Germáni: tajemné národy ze severu*. 2019, str. 27.

¹⁴⁷ SUETONIUS, Gaius. *Životopisy dvanácti císařů*. 2016, s. 67.

¹⁴⁸ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojí pohled na římské dějiny*. 2013, s. 158.

¹⁴⁹ CASSIUS, Dio. *Roman History LVI*, 1955, s. 41.

Do čela tohoto ambiciózního spiknutí se postavil syn náčelníka Cherusků Segimera, který je znám jako Arminius. Arminius v té době sloužil v římské armádě jako velitel pomocných sborů. Arminius byl v mládí poslán spolu se svým bratrem Flavem do Říma jako rukojmí. Tady se jim dostalo vzdělání a oba následně vstoupili do římské armády. Arminius se pravděpodobně účastnil potlačení povstání v Panonii a Ilýrii pod velením Tiberia. Za své zásluhy získal římské občanství, dokonce byl uveden do jezdeckého stavu.¹⁵⁰ Varus tedy stál proti nebezpečnému nepříteli, jelikož Arminius v římské armádě sloužil a znal její postupy.

Celou tragédii pro Římany podtrhovalo ještě to, že Varus měl být informován o tom, že se chystá vzpoura proti Římu a také že Arminius je zrádce. „*Arminius pobuřoval Germánii, Segestes často i jindy, i při poslední večeři, po níž se šlo do boje, vyzradil, že se chystá vzpoura, a radil Varovi, aby uvěznil jeho i Arminia a ostatní předáky, že se lid ničeho neodváží, budou-li náčelníci odklizeni, on sám pak že získá čas, aby rozeznal vinné a nevinné.*“¹⁵¹ Tímto informátorem měl být tedy Segestes, který byl urozeným Cheruskem. Varus mu ovšem odmítal uvěřit a důvěry se u něj těšili spíše Arminius a jeho otec Segimerus, a tím zpečetil osud svých vojáků, i ten svůj.¹⁵²

Varus měl dle Goldsworthyho nejdříve oslabit své vojsko tím, že rozesílal malé oddíly svých vojáků po provincii za různými účely, o kterých ho přesvědčoval Arminius a jeho spojenci.¹⁵³ Římská armáda se s blížícím se podzimem připravovala na odchod z oblasti mezi řekami Rýn a Labe do svých zimních ubikací na Rýně. Varus byl v tu dobu informován o vzdáleném ohnisku vzpoury germánských kmenů severozápadně od jeho nynější pozice. Varus se rozhodl potlačit toto začínající povstání. Varus se vydal cestou, kterou Římané nepoužívali, a učinil tak na základě rady Germánů, které považoval za spojence. Arminius ovšem se svými spojenci navedl římskou armádu do pečlivě připravené pasti.

Římané postupovali těžkým a nezmapovaným územím, kdy si museli prosekávat cestu skrze stromy a stavět mosty přes vodní toky. Arminius věděl, že pokud má římskou armádu porazit, tak s ní musí vést boj na místě, kde budou její přednosti neutralizovány. Germánům se povedlo, že se římská kolona, díky obtížnosti terénu, velice natáhla, takže Římané postupovali v úzkém a velmi dlouhém proudu. „*Touto úzkou cestou musely projít tři legie. Znamenalo to, že musely pochodovat v ještě užším zástupu, než bylo obvyklé.*“¹⁵⁴ Toho Germáni využili a

---

¹⁵⁰ KÜNZL, Ernst. *Germáni: tajemné národy ze severu*. 2019, str. 33.

¹⁵¹ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 56.

¹⁵² CASSIUS, Dio. *Roman History LVI*, 1955, s. 41.

¹⁵³ GOLDSWORTHY, Adrian. *Pax Romana*. 2017, str. 202.

¹⁵⁴ BENARIO, Herbert W. *Teutoburg*. 2003, str. 404 „(překlad autora)“.

podnikali na římské řady přepadové útoky, kdy útočili na jednotlivé části kolony, a pokud se Římanům povedlo zformovat, tak se stáhli a zaútočili později.

Římanům se nicméně na konci prvního dne povedlo najít vhodné místo pro stavbu opevněného tábora. „*Římané si koupili čas a Varus měl stále po ruce většinu tří otrěsených, ale rychle se zotavujících veteránských legií.*“¹⁵⁵ Další den vyrazili v lépe připravených formacích, ale římské linie byly opět opakovaně napadány a Římané utrpěli další ztráty. Dio Cassius zmiňuje, že se Římanům dokonce povedlo dosáhnout otevřené krajiny, kde jim hrozilo mnohem menší nebezpečí.¹⁵⁶ Následně ovšem vstoupili znovu do lesa a zde utrpěli těžké ztráty.¹⁵⁷ Nicméně i po druhém dni bojů, dokázali si Římané vybudovat na přenocování tábor. „*Zbytky římské kolony ustoupily na západ, pravděpodobně směrem k Osnabrücku, a na noc se utábořili na nedalekém kopci.*“¹⁵⁸ Další den se situace římských legií postupně neustále zhoršovala, až se stala kritickou. Po tom, co si Varus uvědomil, že situace je pro Římany víceméně bezvýchodná, rozhodl se ukončit vlastní život nalehnutím na meč. Stejně jako Varus svůj život ukončilo i mnoho jeho důstojníků. V tuto chvíli se ocitli římsští legionáři bez velení, a navíc jejich počty už byly značně prořídle a jejich šance na záchranu byly minimální. Bitva tedy skončila po třech dnech pro Římany neuvěřitelným masakrem, kdy ztratili celé tři legie.¹⁵⁹ Hodí se asi zdůraznit, že Augustus měl před touto katastrofou k dispozici 28 legií a nyní o tři nečekaně přišel, což byla znatelná ztráta.

Musím na tomto místě ještě zmínit, jelikož Dio Cassius byl často mým zdrojem, že on ve svém díle uvádí, že římská armáda prohrála bitvu až čtvrtý den.¹⁶⁰ Hledal jsem tedy zdůvodnění, jelikož ze samotného vyprávění to na mě působilo, že mluví o třech dnech bitvy. Nakonec jsem do této práce vybral zdůvodnění, které mě osobně nejvíce sedí a přijde mi věrohodné. „*Neuvádí první den, ale počítáme-li zpětně, musel to být den, kdy Arminius a jeho spoluspiklenci opustili hlavní sílu.*“¹⁶¹ A potom, co jsem si přečetl toto zdůvodnění, jsem si znovu přečetl pasáž, kterou Dio Cassius věnoval bitvě v Teutoburském lese, a opravdu tu zmiňuje odjezd spojeneckých vojsk, která se později ukázala jako nepřátelská, a tento okamžik pravděpodobně autor považuje za začátek bitvy.¹⁶² Pokud čteme Tacita, tak ten asi takto

---

¹⁵⁵ LACEY, James. *Rome's Defeat at the Battle of Teutoburg Forest*, [online] „(překlad autora)“.

¹⁵⁶ CASSIUS, Dio. *Roman History LVI*, 1955, s. 45.

¹⁵⁷ SYVANNE, Ilkka. *The disaster at Teutoburg Forest in September 9 AD*. 2009, str. 5

¹⁵⁸ LACEY, James. *Rome's Defeat at the Battle of Teutoburg Forest*, [online] „(překlad autora)“.

¹⁵⁹ CASSIUS, Dio. *Roman History LVI*, 1955, s. 47.

¹⁶⁰ CASSIUS, Dio. *Roman History LVI*, 1955, s. 47.

¹⁶¹ LENDERING, Jona. *Teutoburg Forest*, [online] „(překlad autora)“.

¹⁶² CASSIUS, Dio. *Roman History LVI*, 1955, s. 43.

neuvažoval a domníval se, že bitva trvala 3 dny. Odpovídá tomu jeho popis, kdy popisuje, že další římské výpravy našly pozůstatky 2 táborů po Varových legiích. Římští vojáci si tyto opevněné tábory stavěli každý den, proto dva tábory odpovídají dvěma nocím a tím pádem třem dnům bojů. „*První Varův tábor prozrazoval rozsáhlou rozlohou i rozměry hlavního stanu práci tří legií, v dalším bylo vidět z náspu polorozbořeného a mělkého příkopu, že se tam usadily již zeslabené zbytky.*“¹⁶³

Pro římské vojáky musela být bitva neskutečně náročná. Germáni na ně opakovaně útočili a Římané postupovali neznámým a těžce průchodným územím. Navíc Římanům ani počasí nepřálo, jelikož začalo během těchto osudných dní silně pršet a foukat silný vítr, což ztěžovalo pohyb, a římská vojenská výstroj tímto velmi trpěla. Římané se během těch tří dní, které bitva trvala, postupně blížili svému tragickému osudu.

Germáni římské vojsko téměř celé pobili. Ti, co nebyli v bitvě zabiti, čekal osud ještě horší než mrtvé. Někteří ze zajatých byli zotročeni a jiní byli obětováni germánským bohům. Jestli se nějakým římským vojákům podařilo dostat do bezpečí na vlastní území, tak to pravděpodobně byly jen malé skupinky, které měly štěstí. Odhady konečných ztrát římského vojska se u jednotlivých autorů odlišují.

Římané v září roku 9 n. l. zažili obrovský debakl. V lesích Germánie ztratili tři své legie, které navíc byly považované za veteránské, jenž měly být to nejlepší, co může Římská říše nasadit.¹⁶⁴ Tady bych rád uvedl slova historika, který se vlastně snaží ukázat, že porážka v Teuburském lese nebyla pro Řím tak zásadní. „*Porážka v Teutoburském lese nebyla tak rozhodující, jak se moderním historikům obvykle zdálo. Na rozdíl od všeobecného přesvědčení to neznamenalo konec římského tažení do Germánie. Ve skutečnosti nový vrchní velitel armád v Německu Tiberius během svého pobytu v Německu v letech 10-12 n. l. připravil půdu pro budoucí ofenzívu, kterou pak zahájil Germanicus v roce 13 n. l.*“¹⁶⁵

2.4 Po Teutoburském lese – Tiberiova a Germanikova tažení

Po porážce tří římských legií se Řím ocitl v Germánii v kritické situaci. Germáni se rychle snažili porazit zbylé římské jednotky za Rýnem, které připomínaly nedávnou nadvládu Římské říše. „*V týdnech, které následovaly, byly oddíly po celém zbytku provincie pobyty nebo zahrnány zpět k Rýnu.*“¹⁶⁶ Jednotlivé římské posádky se stávaly terčí útoků germánských kmenů.

¹⁶³ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 61.

¹⁶⁴ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojí pohled na římské dějiny*. 2013, s. 159.

¹⁶⁵ SYVANNE, Ilkka. *The disaster at Teutoburg Forest in September 9 AD*. 2009, str. 8 „(překlad autora)“.

¹⁶⁶ GOLDSWORTHY, Adrian. *Pax Romana*. 2017, str. 202 „(překlad autora)“.

Důkazy o tom nalezneme i u antických autorů, kdy například Velleius Paterculus vyzdvihl jednoho velitele tábora, který se spolu se svými vojáky zachránil. „*Pochválit je třeba také statečnost velitele tábora Lucia Caedicia a vojáků, kteří byli spolu s ním obklíčeni v pevnosti Alisonu a obléhání nepředstavitelnou masou Germánů, neboť zvládli všechny těžkosti, nesnesitelné pro nedostatek zásob, nepřekonatelné pro množství nepřátel a bez unáhleného rozhodování nebo opatrnického váhání vystihli vhodný okamžik a probili se zpět ke svým.*“¹⁶⁷ V ohrožení se samozřejmě po nenadále ztrátě tří legií ocitla i Galie, která s Germánií sousedila. Řím potřeboval co nejrychleji konsolidovat situaci a zajistit bezpečí na Rýnu. Bylo jasné, že bude potřeba zkušeného velitele, který by tuto těžkou situaci dokázal zvládnout a úkolem byl pověřen následník trůnu Tiberius. Na jaře roku 10 n. l. Tiberius dorazil k Rýnu. Ztracené legie nahradil novými, a dokonce zvýšil počet na Rýnu o dvě.¹⁶⁸ Toho roku se Tiberius rozhodl nevydávat se do Germánie, ale setrvat na Rýnu a čekat, jestli se Germáni pokusí tuto řeku překročit.

Následujícího roku již Tiberius podnikl spolu se svým synovcem Germanikem výpravu za Rýn. „*Když se Tiberius cítil dost silný, začal proti germánským kmenům posílat trestné výpravy.*“¹⁶⁹ Dio Cassius zmiňuje, že se jim povedlo obsadit některé části Germánie, ale nesvedli zde žádnou bitvu ani si nepodmanili žádný kmen. Důvodem mělo být to, že se obávali vzdálit se daleko od Rýna, jelikož měli strach, že by se mohla přihodit další katastrofa.¹⁷⁰ Wolters zmiňuje, že římská armáda pochodovala bez známek odporu a plenila oblasti kudy procházela, povedlo se jí dokonce i znovu opevnit vojenské tábory u řeky Lippe.¹⁷¹ Jistých úspěchů, ačkoliv omezených, se Tiberiovi přeci povedlo dosáhnout. Minimálně dokázal demonstrovat římskou vojenskou sílu a Germáni se proti jeho vojskům k otevřené konfrontaci neodhodlali.

I v roce 12 n. l. se Tiberius vydal v čele svých legií do Germánie. Tažení bylo pravděpodobně podobné tomu z předešlého roku. Wolters ovšem zmiňuje, že v tomto roce se už odehrála minimálně jedna bitva, kdy Tiberius porazil patrně kmen Brukterů.¹⁷² Vodítko k této bitvě můžeme nalézt u Suetonia. „*Ale jednou by ho byl po úspěšné bitvě málem zabil*

---

¹⁶⁷ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. 2013, s. 161.

¹⁶⁸ WOLTERS, Reinhard. *Římané v Germánii*. 2002, str. 59.

¹⁶⁹ GOLDSWORTHY, Adrian. *Ve jménu Říma*. 2009, str. 205.

¹⁷⁰ CASSIUS, Dio. *Roman History LVI*, 1955, s. 55.

¹⁷¹ WOLTERS, Reinhard. *Římané v Germánii*. 2002, str. 59.

¹⁷² WOLTERS, Reinhard. *Římané v Germánii*. 2002, str. 59.

*jakýsi Brukter, ...*¹⁷³ Tiberius na konci roku 12 n. l. opustil Germánii, vrátil se do Říma a již se sem nikdy nevrátil.

Jak úspěšné vlastně bylo působení Tiberia v Germánii v letech 10-12 n. l.? „*Také v následujícím období zůstal Tiberius v Germánii stejně výborným a úspěšným velitelem jako na začátku. Otrásl nepřátelskými pozicemi nasazením loďstva i pěšími výpravami, ...*“¹⁷⁴ Velleius ve svém díle s největší pravděpodobností zveličuje úspěchy, kterých Tiberius v tomto období v Germánii dosáhl, když například zmiňuje, že Tiberius pronikl hluboko do vnitrozemí Germánie, což se pravděpodobně nestalo.¹⁷⁵ Ovšem myslím, že mnou citovaná část se v celku shoduje i s názory mnohých moderních historiků. Příkladem může být Syvanne, který se domnívá, že vojenské operace, které podnikl v tomto období Tiberius, měly úspěch a vlastně dokázal vytvořit základ pro další dalekosáhlejší operace na území Germánie, které již měl na starost jeho synovec a adoptivní syn Germanicus.¹⁷⁶

V roce 13 n. l. byl jmenován velitelem vojsk na Rýnu Germanicus. V roce 14 n. l. nám umírá první římský císař Augustus a na trůn nastupuje Tiberius. Germanicus, který zůstal i po této změně v čele armády na Rýnu, musel čelit vzpouře svých legií proti novému císaři Tiberiovi. Ve stejnou dobu se bouřily i legie v Panonii. Legie v Germánii byly ovšem nebezpečnější, jelikož to byla větší vojenská síla, navíc tady na rozdíl od Panonie začali legionáři volat po nastolení nového císaře, kterým dle nich měl být jejich velitel Germanicus. Germanicus tento požadavek legií odmítl a nakonec se mu podařilo vzpouru potlačit. Ovšem například podle Granta Germanicus v této situaci selhal. „*Zatímco Tiberiův syn Drusus mladší se zdatně vypořádal s nepokojí v Panonii, Germanicus, císařův příjemný a okázale vystupující synovec a adoptivní syn, nezvládl bouře v Germánii tak uspokojivě, učinil totiž podstatné ústupky, které byl Tiberius později nucen Germánům odejmout.*“¹⁷⁷

Ihned v roce 14 n. l. zahájil Germanicus rozsáhlé vojenské operace za Rýnem. Tacitus píše, že Germanicus využil momentální touhy legií vytáhnout proti nepříteli a odčinit své činy během vzpoury.¹⁷⁸ Rychle tedy vytáhl přes Rýn. Germanicus tehdy tvrdě udeřil na kmen Marsů. Marsové byli útokem zaskočeni, jelikož zrovna oslavovali germánský svátek. „*Když vojáci*

---

¹⁷³ SUETONIUS, Gaius. *Životopisy dvanácti císařů*. 2016, s. 123.

¹⁷⁴ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. 2013, s. 161.

¹⁷⁵ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. 2013, s. 160.

¹⁷⁶ SYVANNE, Ilkka. *The disaster at Teutoburg Forest in September 9 AD*. 2009, str. 8.

¹⁷⁷ GRANT, Michael. *Římské císařové*. 2006, str. 33.

¹⁷⁸ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 52.

zaútočili, nesetkali se v podstatě s žádným odporem.“¹⁷⁹ Marsové nebyli schopni odpovědět, ale sousední germánské kmeny chtěly Římanům uštvědit porážku. „*To vraždění pobouřilo Bructery, Tubanty a Usipety a ti obsadili hvozdy, jimiž se vojsko muselo vracet.*“¹⁸⁰ Germanicus se o jejich plánu dozvěděl a své legie na bitvu připravil. Když se tedy germánské kmeny pokusily o přepad římské armády, tak tvrdě narazily na připravené římské legie, které je porazily a v pořádku se dostaly zpátky k Rýnu.

Germanikovo tažení v Germánii probíhalo v letech 14-16 n. l. I v dalších dvou letech měla tato kampaň podobu trestné výpravy jako první rok proti Marsům. V dalších letech ovšem probíhaly operace v mnohem větším měřítku. Wells uvádí, že hlavním cílem těchto tažení bylo pomstít se za porážku v Teutoburském lese, nikoliv znovu získat nad Germánií kontrolu.¹⁸¹ Stejný názor zastává i Goldsworthy a dodává, že pro Římany byl hlavním nepřítelem a cílem Arminius, který byl zodpovědný za porážku Vara.¹⁸²

V roce 15 n. l. Římané za Rýnem opět postupovali proti jednotlivým kmenům a jejich území pustošili. Toho roku se jim povedlo znovu získat orla (symbol legie) jedné z padlých legií v Teutoburském lese. Za Germanikem přišel také Segestes, urozený Cherusk, který Vara varoval před zradou. Segestes žádal pro sebe, své děti a svou družinu o azyl. Segestovou dcerou byla také jistá Thusnelda, která byla ženou Arminia a čekala jeho dítě. Její otec ji od manžela unesl. Tiberius souhlasil s azylem a tito Germáni odešli do říše.¹⁸³ Řím v Thusneldě získal cenou kořist, jelikož to muselo Arminia velice rozhněvat a zasadit mu ránu. V roce 15 n. l. se Germanicus se svými vojáky také dostal na místo, kde byl Varus a jeho vojáci pobiti. Římané pohřbili své mrtvé. Nedlouho poté téměř došlo k první bitvě mezi Germanikem a Arminiem, ale Germán se pro tentokrát stáhl. Kampaň probíhala vcelku úspěšně. Vážná situace pro Římany nastala až při návratu do zimních příbytků. Germanicus při návratu domů své vojsko rozdělil na dvě části. Velení nad druhou částí vojska obdržel jistý Caecina. Arminius se dozvěděl kudy se Římané vydají a napadl část vojska, které velel Caecina. Pro Římany to byla těžká bitva, ale nakonec se jim povedlo dostat se zpět k Rýnu.¹⁸⁴ Germanikova část vojska se k řece dostala bez větších problémů.

---

¹⁷⁹ GOLDSWORTHY, Adrian. *Ve jménu Říma*. 2009, str. 208.

¹⁸⁰ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 53.

¹⁸¹ WELLS, Peter S. *The battle that stopped Rome*. 2004, str. 204.

¹⁸² GOLDSWORTHY, Adrian. *Ve jménu Říma*. 2009, str. 209.

¹⁸³ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 59.

¹⁸⁴ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 66.

V roce 16 n. l. pokračovaly rozsáhlé operace v oblasti Germánie. Římanům se povedlo získat orla další legie poražené v Teutoburském lese, takže už byl ztracen pouze jeden. V tomto roce došlo ke dvěma velkým bitvám, kde proti sobě stanuli Germanicus a Arminius. V obou bitvách dokázali zvítězit Římané. Nejprve se odehrála bitva na pláni Idistaviso a nedlouho po ní se odehrála bitva na vale Angrivariů. Bohužel pro Římany nebyl ani v jedné bitvě Arminius zabit nebo dopaden. Po těchto dvou významných vítězstvích se kvůli blížící se zimě Římané opět vraceli k Rýnu. Dle Tacita nalodil Germanicus většinu legií na lodě na řece Emži, odkud pluly na moře.¹⁸⁵ Po cestě je ovšem potkala ošklivá bouře a většina loďstva byla zničena. To pro Římany znamenalo nejenom ztrátu lodí, ale i obrovský počet ztracených legionářů a námořníků.¹⁸⁶ Legie, které se přesouvaly po souši, v pořádku dorazily do svých táborů na Rýnu.

*„Na konci roku 16 n. l. Tiberius přivolal Germanika zpátky do Říma, aby tu oslavil svůj triumf svého vítězství na Germány.“*¹⁸⁷ Germanicus oslavil v roce 17 n. l. svůj triumf v Římě. Následně již nebyl poslán zpět do Germánie, ale byl mu svěřen nový úkol. *„... a Germanikovi bylo svěřeno zvláštní poslání na východě, měl vyřešit řadu problémů, ale především vyjednávat s Parthy o kontroverzním statusu Arménie.“*¹⁸⁸ Tiberius se v roce 16 n. l. rozhodl operace v Germánii ukončit.

Proč se Tiberius rozhodl ukončit vojenské akce v Germánii? Domnívám se, že měl několik dobrých důvodů. Wells například zmiňuje, že ačkoliv Řím nasadil veliké zdroje, nějakých velkých a zásadních vítězství nedosáhl. Germanicus, ačkoliv dokázal Germány porážet v bitvách, nedokázal zlomit odpor všech Germánů. Bylo stále hodně těch, kteří chtěli s Římem válčit. Jak říká Wells, tak cena, kterou Řím platil nemohla být splacena potencionálním ziskem.¹⁸⁹ Goldsworthy také připomíná zajímavou věc. Tiberius měl od svého předchůdce radu, aby již nerozšiřoval Římskou říši, že je již dost velká.¹⁹⁰ Myslím si, že můžeme říci, že Tiberius se během své vlády pevně držel odkazu, jenž mu Augustus zanechal. Dovolím si ještě na konec dodat, že dle mého názoru kampaně, které podnikal Germanicus, se mi nezdají jako snahy trvale ovládnout oblast Germánie. Zastávám názor, že Tiberius neusiloval o podmanění Germánie, ale o zabezpečení hranic na Rýnu. Těmito výpravami připomněl Germánům, že Řím je pořád velmoc, která má mocnou armádu a není si s ní radno zahrávat.

---

¹⁸⁵ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 86.

¹⁸⁶ WELLS, Peter S. *The battle that stopped Rome*. 2004, str. 206.

¹⁸⁷ GOLDSWORTHY, Adrian. *Ve jménu Říma*. 2009, str. 218.

¹⁸⁸ BARRETT, Anthony A. (ed.). *Životy císařů*. 2012, str. 69.

¹⁸⁹ WELLS, Peter S. *The battle that stopped Rome*. 2004, str. 206.

¹⁹⁰ GOLDSWORTHY, Adrian. *Pax Romana*. 2017, str. 173.

Germanikova tažení dle mého pohledu posloužila tomuto účelu a Germány odradila od dalších útoků na římské území.

Jako poslední v této části uzavřu příběh bitvy v Teutoburském lese. Arminius nejdříve porazil Vara, ačkoliv byl poté poražen Germanikem, tak i toto přestál a dál stál v čele kmene Cherusků. Vedl boje s ostatními germánskými náčelníky a snad usiloval i o královský titul. Svým jednáním si vytvořil mnoho nepřátel, nakonec byl zavražděn svými příbuznými.¹⁹¹ A ještě krátce k poslednímu orlovi legie poražené v Teutoburském lese, který byl nakonec také Římany získán zpět. Jistý Publius Gabinius vedl v roce 41 n. l. tažení proti kmeni Chauků. Tento kmen porazil, objevil posledního orla a navrátil ho zpátky do říše.¹⁹² Myslím, že se jedná o takovou pomyslnou tečku za událostmi v Teutoburském lese.

---

¹⁹¹ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 126.

¹⁹² CASSIUS, Dio. *Roman History LX*, 1955, s. 389.

3 Seriál *Barbaři*

Hlavním předmětem této práce je seriál *Barbaři*. Nejdříve se zaměřím na obecné informace okolo seriálu, jako kdo jsou jeho tvůrci, kdy byl poprvé vysílán. Poté bych krátce představil samotný děj seriálu. K ději se vyjadřuji formou komentářů, které jsou od textu rozlišitelné díky rozdílnému fontu a velikosti písma, a také odlišnému odsazení textu. Pro rychlou orientaci v ději je nutno podat základní informace o seriálu, z nichž některé budou zásadní pro samotnou analýzu díla.

3.1 Obecné informace k seriálu

Seriál *Barbaři* je dílem německé produkce. Dílo takového rozsahu – seriál má dosud celkem dvanáct dílů – je pro německou produkci ojedinělé. Znamená to tedy, že zájem o filmy a seriály odehrávající se v antickém starověku stoupá. To je pro nás, lidi mající antiku jako oblíbené historické období, pozitivní zpráva.

Minisérie *Barbaři* má v době přípravy této práce dvě série, ale spekuluje se o třetí, jelikož druhá série nechala otevřených více příběhových linek. Pokračování seriálu se tedy určitě nabízí. První i druhá série mají každá po šesti dílech. Stopáž jednotlivých epizod se pohybuje mezi 42-55 minutami. Dílo bylo natočeno pro streamovací platformu *Netflix*, která se ujal produkce. Na této službě vyšla první série 23. října 2020. Druhá série následovala téměř na den o dva roky později, 21. října 2022. Z toho můžeme usuzovat, že bychom se potencionálně mohli třetí řady dočkat na podzim roku 2024. Oficiálně k oznámení třetí řady ovšem zatím nedošlo.

Tvůrci tohoto seriálu jsou tři němečtí televizní a filmoví scénáristé Andreas Heckmann, Arne Nolting a Jan Martin Scharf, kteří všichni patří ke střední generaci autorů. Zajímavostí je, že Arne Nolting a Jan Martin Scharf spolu spolupracují již od svého studia na vysoké škole a tento projekt je jen jedním s mnoha jejich společných prací. Tvůrci jsou pro obě série stejní, což neplatí pro dále uvedené režiséry. Na režisérském křesle se u tohoto díla vystřídali čtyři lidé. Dva režiséři pro první sérii, kterými byli rakouská filmová režisérka střední generace Barbara Eder, která se ujala čtyř epizod, a irský divadelní, televizní a filmový režisér Steve Saint Leger, ten se ujal zbývajících dvou epizod v první sérii. Pro druhou sérii to byl rakouský filmový a televizní režisér střední generace Stefan Ruzowitzky, který je dokonce držitelem Oscara za nejlepší neanglicky mluvený film roku 2007, se čtyřmi režírovanými díly. Německý filmový režisér mladší generace Lennart Ruff se ujal zbylých dvou epizod druhé série.

Tvůrci seriálu přizvali k natáčení také historické poradce. V první sérii se této pozice ujal rakouský filolog a religionista starší generace, profesor Rudolf Simek z univerzity v Bonnu. Simek se stal v roce 1995 vedoucím katedry starověkých německých a nordických studií na univerzitě v Bonnu. Simek zastával za svoji kariéru řadu hostujících profesur, například na univerzitě v Sydney, Reykjavíku, Kodani, Londýně, Oxfordu nebo Tromso. Simek zkoumá širokou škálu témat, kam patří například staré germánské náboženství a mytologie, Vikingové nebo staroseverská literatura. Při druhé sérii se role historického poradce ujal německý archeolog střední generace, profesor Jan Schuster z univerzity v Lodži. Ve své dosavadní kariéře měl zatím jen jednu hostující profesuru, a sice na univerzitě ve Varšavě. Hlavním zájmem jeho výzkumu je doba římská a období stěhování národů. Jeho specializací je sídlištní archeologie a výzkum sociální stratifikace starých Germánů.

Na konec této podkapitoly zmíním detail, který je dle mého velice zajímavý a odlišuje tento snímek od konkurence. V tomto seriálu v originálním dabingu Germáni mluví německy a Římané latinsky. Je zde možnost změnit lokalizaci, ale ta mění pouze jazyk Germánů a nikoliv Římanů, kteří mluví stále latinsky. Římané v seriálu používají tzv. restituovanou latinu. Tato cílená drobnost dodává seriálu dle mého názoru tu správnou atmosféru. Co bude zajímat potencionální české diváky je, že *Netflix* poskytuje tento seriál ve dvojitým provedení: s českými titulky i s českým dabingem. A i v českém dabingu si užijete Římany používající latinu.

3.2 Děj seriálu

3.2.1 První série

Na začátku seriálu se ocitáme v Germánii v roce 9 n. l. Římané jsou si vědomi situace za Rýnem a uvažují strategicky uvážlivě: kdyby získali území za velkou řekou, žili by římscí obyvatelé v bezpečí. Proto se mocná Římská říše snaží o podmanění Germánie a vytvoření nové nárazníkové provincie, území, jež by Římané spravovali skrze své úředníky podřízené přímo císaři. Řím udržuje křehký mír s germánskými kmeny, a to zejména díky vzájemným sporům mezi samotnými kmeny.

Děj nás přenesení do jedné z germánské vesnice kmene Cherusků. Jen zmíním, že o vzájemných vztazích Cherusků a Římanů napsala na naší katedře povedenou bakalářskou práci Hana Švitorková.¹⁹³ Římané po Cheruscích i ostatních germánských kmenech začínají požadovat tribut. To se Germánům nelíbí, jelikož náčelník Cherusků Segimerus uzavřel

---

¹⁹³ ŠVITORKOVÁ, Hana. *Římský vliv na germánský kmen Cherusků*.

s Římem mír, kdy se vzdal svých synů a poslal je do Říma jako rukojmí, a díky tomu neměl platit tribut.

Uvalení daní na germánské kmeny bylo skutečně asi jedním z důvodů sporů mezi Římany a Germány. Píše o tom ve svém díle například Dio Cassius.¹⁹⁴ Ze současných autorů se k tomu přiklání například Wells, Goldsworthy nebo Künzl.^{195 196 197} A ještě si zde dovolím přímo citovat Heidrun Derks, kdy se ve svém článku zmiňuje o krocích Vara, když se stal správcem Germánie. „Mezi jeho první opatření patřilo zřízení správy, zavedení právního systému a uvalení daní a cel.“¹⁹⁸ Uvalení daní nebylo jediným jablkem sporu Germánů a Římanů, ale skutečně mohl být jedním z těch zásadních.

Germáni dokonce pořádají sněm, kdy se jejich vůdci vyjadřují k možnosti války proti Římu. Za výrazného přispění Segesta, který je urozeným Cheruskem a rádcem náčelníka Segimera, se Germáni rozhodnou setrvat s Římem v míru a přistoupit na jeho nové požadavky.

Řím vybírá tribut a dorazí i do vesnice Cherusků. Zde dojde k malé roztržce, kdy Římané nejsou spokojeni s tributem a začnou konfiskovat další majetek. Tento konflikt zažehná svým zásahem náčelník Segimerus, když se pokloní standartě římského orla. Tato potupa ovšem u některých mladých Cherusků vyvolá touhu po pomstě.

Vedení této skupiny odbojných Cherusků se ujme Thusnelda, dcera Segesta a její přítel Folkwin. Skupina se rozhodne pro krádež orla z římského tábora. Tento smělý plán se jim povede a Řím tím utrpí výraznou potupu.

Tady už tvůrci upustili uzdy své fantazie. Jako divák pochopíte, proč tam tuto událost dali. Do příběhu seriálu to zapadá a vlastně díky této události se nám setkávají hlavní postavy z obou stran barikády. Ve skutečnosti je tato událost holý nesmysl. „Orlí standarta byla předmětem obrovské úcty.“¹⁹⁹ Orel byl pro Římany mnohem víc než pouhý symbol legie, jak píše například Kiley. „Orel, kterého představil Marius, se stal nejen uctívaným obrazem každé legie, který bylo třeba bránit až do smrti, ale stal se také symbolem císařského Říma.“²⁰⁰ Orel měl v samotném táboře speciální místo přímo v budově *principia*, což byla budova štábu, která stála v úplném

---

¹⁹⁴ CASSIUS, Dio. *Roman History LVI*, 1955, s. 41.

¹⁹⁵ WELLS, Peter S. *The battle that stopped Rome*. 2004, str. 85.

¹⁹⁶ GOLDSWORTHY, Adrian. *Pax Romana*. 2017, str. 199.

¹⁹⁷ KÜNZL, Ernst. *Germáni: tajemné národy ze severu*. 2019, str. 27.

¹⁹⁸ DERKS, Heidrun. *The Varus Battle in the Year 9 CE – or How to Escape the ‘Memory’ Trap*. 2017, str. 154 „(překlad autora)“.

¹⁹⁹ GOLDSWORTHY, Adrian. *The Complete Roman Army*. 2011, str. 134 „(překlad autora)“.

²⁰⁰ KILEY, Kevin F. *An Illustrated Encyclopedia of the Uniforms of the Roman World*. 2019, str. 111 „(překlad autora)“.

centru tábora. Součástí *principia* byla i svatyně, kam se právě umisťoval i orel legie.²⁰¹ V seriálu je tedy také nesmyslně ukázáno umístění orla, který je téměř bez dozoru. Ztráta orla byla pro Římany obrovskou potupou, proto pokud by se něco takového skutečně stalo, tak by se nám zachovala zpráva o této události. A antičtí autoři, kteří Vara nevykreslovali zrovna v pozitivním světle, by jistě nezapomněli zmínit tuto potupu a svést ji právě na Vara.

Řím musí nějak zareagovat a nový správce Germánie Varus rozhodne pro tentokrát nekonat drastické opatření. Vyšle Arminia, aby orla získal zpět. O původu a životě Arminia jsem se stručně zmiňoval v předešlé kapitole. Arminius se vydává do cheruské vesnice, které vládne jeho vlastní otec Segimerus.

Arminius tuší, že je římský orel v cheruské vesnici a snaží se ho získat. Při tom se dostává do kontaktu s lidmi, které viděl naposledy jako malý chlapec, než byl odeslán jako rukojmí do Říma. Nakonec se díky naskytnutým okolnostem Arminiovi skutečně podaří orla získat a dovézt ho zpět do římského tábora.

Arminius dostane po dodání orla další úkol, tentokrát má donést hlavu Folkwina. Toho totiž prozradil Segestes, který přišel za Varem a označil právě Folkwina jako zloděje orla. Arminius se tedy spolu s doprovodem vydává Folkwina hledat. Hledá ho ve vesnici Cherusků, ale zde už Folkwin není. Nakonec Arminius dostane od jiného germánského kmene zprávu, že Folkwin je u nich. Arminius se za ním ihned vydá, a když dorazí do vesnice, dozví se, že Folkwinovi se povedlo utéct do lesa. Arminius tedy postupuje za ním a skutečně na Folkwina a pár jeho druhů narazí. Strhne se bitva a Římané vítězí, pak se ovšem Arminius rozhodne zachránit Folkwina, svého přítele z dětství, a své římské spolubojovníky pobije.

Arminius uřízne hlavu jednoho z mrtvých Germánů, proto aby ji mohl vydávat za hlavu Folkwina. Folkwin a Arminius se setkají s Thusneldou. Arminius je jimi přemlouván, aby se přidal ke Germánům a bojoval proti Římanům, což odmítá a odjíždí zpět do římského tábora.

Arminius předá Varovi trofej, ten nepozná podvod a považuje misi za splněnou. Arminius už doufá, že se bude moci vrátit zpět do Říma, ale Varus mu sdělí, že ho vybral jako nového náčelníka kmene Cherusků, že právě v této pozici nejlépe poslouží Římu. Už předtím se Varus sešel se Segimerem, kde mu dal jasně najevo své přání, aby se Arminius stal náčelníkem Cherusků. Tím Varus vlastně po Segimerovi požadoval jeho smrt, jedině pak může Arminius být novým náčelníkem. Segimerus neochotně v zájmu míru páchá sebevraždu.

---

²⁰¹ GOLDSWORTHY, Adrian. *The Complete Roman Army*. 2011, str. 84.

Arminiovi okamžitě dojde, co to znamená pro jeho otce, když se on má stát náčelníkem, a vydává se do cheruské vesnice za ním, ale již ho nezastihne.

Dostáváme se k další významné umělecké nepřesnosti ve vztahu k historii. V seriálu páchá Arminiův biologický otec Segimerus sebevraždu, aby zachoval mír. Jedná se opět o silně emotivní událost. Arminius se vydává hledat svého otce, ale již ho nenajde a za jeho smrt jsou v seriálu samozřejmě zodpovědní Římané, takže Arminius zažívá další otřes své věrnosti k Římu. Podle antického historika Diona Cassia ovšem Segimerus nespáchal sebevraždu. Dio Cassius píše, že Segimerus i Arminius byli často společníky samotného Vara a že oba patřili mezi vůdce spiknutí proti Varovi.²⁰² Pravděpodobně se tedy Segimerus účastnil bitvy v Teutoburském lese po boku svého syna.

Toto je bod obratu a dosud víceméně Římu věrný Arminius začíná přemýšlet o vzpouře. Ve stejnou dobu se snaží poštvat germánské kmeny proti Římu i Thusnelda a Folkwin. Arminius se ujímá pozice náčelníka kmene Cherusků a vydává se za Thusneldou s Folkwinem, aby spojili své síly a přemluvili jednotlivé kmeny ke vzpouře proti Římu. Arminius si je vědom své pověsti mezi germánskými kmeny a rozhodne se požádat, aby si ho Thusnelda vzala, jelikož ta si již vybudovala mezi Germány jistou pověst a díky ní by se mohlo Arminiovi podařit sjednotit germánské kmeny proti Římu.

Jakou pozici Arminius v době před bitvou v Teutoburském lese v Germánii zastával není nikde v pramenech přímo zmíněno. I mezi moderními historiky jsem našel rozdílné názory. „*Typický byl v tomto ohledu mladý náčelník jménem Arminius, který se vrátil do své kmenové domoviny jako člověk plynně hovořící latinsky a ověnčený poctami.*“²⁰³ Tady například Holland označil Arminia za náčelníka, což jsem u ostatních současných autorů, které jsem ke své práci přečetl, nenašel. Ani v pramenech není nikde Arminius označen jako náčelník. Další pohled nám nabízí Dyck. „*Varus mu důvěřoval a měl rád svého charismatického velitele pomocných sborů Arminia, který byl také užitečným prostředníkem s kmenovou šlechtou.*“²⁰⁴ Budu se tedy držet toho, co mi říká většina mých zdrojů, a to, že Arminius v této době ještě nebyl náčelníkem, ale jestli byl v tuto dobu ještě velitelem pomocných jednotek, o tom mohu pouze spekulovat.

Thusnelda souhlasí a Arminia si vezme. To Folkwin špatně nese a začne se potulovat, když je pak jednoho večera zajat Římany a odveden do jejich tábora, kde z něj hodlají udělat

---

²⁰² CASSIUS, Dio. *Roman History LVI*, 1955, s. 41.

²⁰³ HOLLAND, Tom. *Dynastie: vzestup a pád Caesarova rodu*. 2018, str. 164.

²⁰⁴ DYCK, Ludwig H. *Arminius*, [online] „(překlad autora)“.

otroka. Sňatek Thusneldy a Arminia se ukáže jako výborný tah a část kmenů se k nim přidává, ovšem stále jich není dost.

My přesné okolnosti sňatku Arminia a Thusneldy, dcery Segesta, bohužel neznáme. Nicméně Tacitus ve svém díle obvinil Arminia z únosu Thusneldy, jelikož měla být zaslíbena jinému. „... a nadto z důvodů soukromých vzrostla jeho nenávisť, poněvadž Arminius unesl jeho dceru zasnoubenou jinému.“²⁰⁵ Tento motiv se objevuje i v seriálu, a i zde je Thusnelda zaslíbena náčelníkovi jiného kmene, ale nakonec se přes nesouhlas otce provdá za Arminia.

Arminius a Thusnelda vyrazí za Varem do římského tábora, aby společně oslavili jejich sňatek. Varus při této příležitosti předá Arminiovi dar. Varus totiž u Augusta vyjednal, že byl Arminius povýšen do jezdeckého stavu. Arminius dostane od Vara další úkol, aby od každého germánského náčelníka vzal syna jako rukojmí. Varus k tomuto plánu přistoupil poté, co byly opakovaně napadány římské hlídky v oblasti.

Opět se nám do příběhu seriálu vloudila drobná umělecká historická nepřesnost. Arminius, který se účastnil s Římany mnoha tažení, obdržel římské občanství a byl povýšen do jezdeckého stavu.²⁰⁶ Obojí se ovšem s největší pravděpodobností odehrálo před jeho příchodem do Germánie.²⁰⁷

Arminius skutečně odebere od náčelníků jejich syny. Následně je všechny sezve na sněm. Tam jsou na něj samozřejmě všichni rozhněvaní. Arminius ovšem vyjeví svou lest, kdy syny germánských náčelníků Římanům nikdy neodevzdal, ale schoval je v cheruské vesnici. Chtěl tím ukázat slabost germánských kmenů, když jsou nejednotné. Arminiovi se během sněmu skutečně podaří získat podporu většiny přítomných germánských kmenů. Poté jim sdělí svůj plán na zničení tří římských legií a ostatní náčelníci s ním souhlasí.

Následně se Arminius vydává do římského tábora, aby se přidal k Varovi a jeho legiím při jejich návratu do zimních ubikací na Rýnu. Během porady důstojnického sboru Arminius Vara informuje o vzpouře jednoho z germánských kmenů a navrhně, že se během návratu do táborů na Rýn mohou odklonit od původně plánované trasy a tuto rebelii po cestě vyřešit. Během porady najednou dorazí do římského tábora Segestes a Vara varuje, že se Arminius se svými spojenci chystá k útoku na legie. Varus této zprávě nevěří, odešle Segesta pryč z tábora, Arminiovi nadále plně důvěřuje a rozhodne se následovat jeho plán.

---

²⁰⁵ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 56.

²⁰⁶ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojí pohled na římské dějiny*. 2013, s. 158.

²⁰⁷ GOLDSWORTHY, Adrian. *Pax Romana*. 2017, str. 201.

V historických pramenech se nám dochovaly informace o jistém věrném Germánovi Segestovi. Segestes byl urozeným Cheruskem, který informoval Vara o zradě, již chystá Arminius. „*Jeho záměry prozradil Varovi nám loajální příslušník germánského kmene, muž zvučného jména Segestes.*“²⁰⁸ O Segestovi nás asi nejpodrobněji informuje Tacitus.²⁰⁹ Varus se ovšem nedal přesvědčit a Arminiovi dál věřil, čímž zpečetil svůj osud.

V posledním dílu série se konečně dostáváme k tomu, kam seriál celou dobu směřuje, tedy k samotné bitvě v Teutoburském lese. Tři římské legie se vydávají na pochod. Římané jsou vedeni přímo do pastí. Arminius se spolu se svými muži odděluje od zbytku vojska a připravuje se na útok na Římany. Následně začne útok, kdy je vidět taktika Germánů, kteří se snaží Římany od sebe oddělovat a postupně ničit izolované části legií.

V seriálu je vcelku hezky ukázáno, jak legie musejí kvůli terénu změnit svou pochodovou formaci. Nicméně ve skutečnosti byl místní terén pro Římany ještě obtížnější, než je ukázáno v seriálu. Římané si museli cestu lesem prosekávat, překračovat vodní toky a překlenovat mnohé rokliny.²¹⁰ K tomu se přidalo i špatné počasí a jednotlivé skupiny římské kolony se od sebe skutečně začaly oddělovat, jak nás informuje Dio Cassius.²¹¹ Syvanne zmiňuje, že jednotlivé římské jednotky nedokázaly v této situaci dostatečně spolupracovat a Germáni si tak dokázali poradit s mnohými izolovanými oddíly.²¹²

Varus je informován o napadení přední části kolony a zničení předsunutých jednotek. Římané se rozhodnou vrátit se z lesa na otevřený prostor. Části armády se to skutečně povede a zformují své řady na otevřeném poli.

Tato římská reakce v seriálu neodpovídá realitě. „... *Varus uspořádal válečnou radu, která se rozhodla pochodovat na západ, směrem k opevněné římské základně v Xantenu.*“²¹³ Xanten byl v té době znám jako *Castra Vetera*. Římané se snažili dostat do bezpečí za Rýn. Myšlenka vracet se musela pro římské důstojníky působit velmi nebezpečně, jelikož v době prvního útoku na legie už více než den pochodovali těžce prostupným terénem. Tuto oblast neznali, tak pravděpodobně doufali, že se terén zlepší. Zároveň první den přímých bojů mezi legií a Germány neskončil pro Římany nijak katastroficky.²¹⁴ Navíc si musíme uvědomit, že toto přepadení bylo pro Řím šokem a v tuto chvíli nemohli vědět, komu mají věřit, proto by se snaha

---

²⁰⁸ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. 2013, s. 159.

²⁰⁹ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 56.

²¹⁰ HOLLAND, Tom. *Dynastie: vzestup a pád Caesarova rodu*. 2018, str. 166.

²¹¹ CASSIUS, Dio. *Roman History LVI*, 1955, s. 43 „(překlad autora)“.

²¹² SYVANNE, Ilkka. *The disaster at Teutoburg Forest in September 9 AD*. 2009, str. 4.

²¹³ LACEY, James. *Rome's Defeat at the Battle of Teutoburg Forest*, [online] „(překlad autora)“.

²¹⁴ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 61.

se vrátit, vedla pouze k tomu, že by se vzdělili od Rýna a pronikli hlouběji do nepřátelského území.

Zde dochází k finální bitvě, když se Germáni vrhnou z lesů na zbylé římské vojáky. Během této bitvy začne silný déšť a půda se promění v bahno. Germáni postupně získají v této bitvě převahu. Varus, který vidí bezvýchodnost situace, rozhodne se během bitvy spáchat sebevraždu. Tomuto aktu přihlíží sám Arminius. V tomto seriálu má tento akt velký emocionální význam, jelikož celou sérii nám je představován blízký vztah Vara a Arminia jako vlastně vztah otce a syna. První série končí porážkou Římanů a následnou germánskou oslavou vítězství.

Je jasné, že filmaři chtěli nějak epicky zakončit své dílo. Myslím, že se jim to povedlo a tato finální bitva na otevřeném poli působí jako velké finále vcelku přesvědčivě. Samozřejmě se zde tvůrci opět odklonili od historie. První, na co upozorním, že bitva se v seriálu odehrává pouze jeden den, ačkoliv ve skutečnosti trvala tři (popřípadě čtyři) dny. Zároveň je vysoce nepravděpodobné, že došlo k nějaké větší finální bitvě mezi Germány a Římany. Dio Cassius zanechal ve svém díle popis bitvy, který odpovídá tomu, že Germáni používali přepadovou taktiku a postupně římské jednotky oslabovali.²¹⁵ Římany tedy spíše pobíjeli v menších potyčkách, protože větší bitvou by riskovali velké ztráty. Varus v seriálu ukončí svůj život nalehnutím na meč, stejně jako ve skutečnosti. Tato scéna je dle mého z filmařského hlediska naprosto skvěle zpracovaná a je velice emotivní. To ještě tvůrci umocnili svým pojetím vzájemného vztahu Arminia a Vara. Myslím si, že toto posunutí jejich vztahu na velmi osobní úroveň bylo dobrým tahem a velice prospělo dramaturgii celé první série.

3.2.2 Druhá série

V druhé sérii se ocitáme v Germánii roku 10 n. l., tedy asi zhruba rok po porážce Římanů v Teutoburském lese. Náčelník Cherusků Arminius se snaží sjednotit germánské kmeny, zatímco Římané se stále nevzdávají svých ambicí v Germánii a jsou stále na jejím území přítomni. Římanům zde velí Tiberius, který má za zástupce svého adoptivního syna Germanika. Základnou Římanů je velký opevněný tábor.

Hned úvod této série divákovi trochu znalého římské historie prozradí, že tentokrát tvůrci budou z historie čerpat mnohem méně než v předešlé sérii. Tiberius v roce 10 n. l. zajišťoval hranice na Rýnu a s největší pravděpodobností se do Germánie ten rok vůbec nevydal.²¹⁶ Takže

---

²¹⁵ CASSIUS, Dio. *Roman History LVI*, 1955, s. 43-49.

²¹⁶ CASSIUS, Dio. *Roman History LVI*, 1955, s. 55.

je vlastně hned od začátku jasné, že druhá série bude popisovat události, které se nestaly nebo minimálně se neodehrávaly v tomto období. Plusem této série je, že si tvůrci dali více záležet na římském vojenském táboru a ten je nyní více podobný tomu, jakou dnes máme představu o jeho podobě. Zároveň je také velká škoda, že nám tvůrci například neukázali emotivní reakci císaře Augusta na zprávu o porážce tří legií, kterou nám ve svém díle líčí Suetonius.²¹⁷

Arminius při přepadu jednoho římského konvoje objeví velký náklad kožešin na stany, proto mu dojde, že Římané očekávají velké množství posil. Arminius se chce stát králem Germánů a chce toho dosáhnout během sněmu, který se v tu dobu má konat. Na tento sněm má ovšem dorazit také Marobud, který vládne velkou silou. Arminiovi spojenci chtějí získat Marobuda pro boj proti Římanům a Arminius se osobně vydá s Marobudem jednat.

Tady můj komentář souvisí s tím předchozím. Římané patrně v roce 10 n. l. do Germánie žádnou výpravu nepodnikli a už určitě tam neměřily velké posily. Je pravda, že Arminius usiloval o to, aby se Marobud přidal na jeho stranu. „*Varovo polo spálené mrtvé tělo rozsápali zdivočelí nepřátelé na kusy, jeho hlavu usekli a přinesli Marobudovi, který ji poslal Caesarovi Augustovi, ...*“²¹⁸ Tato událost se nicméně v seriálu vůbec neobjevila. Arminius Marobudovi nic neposlal a snažil se s ním vyjednávat až osobně. Marobud se ve skutečnosti ovšem k Arminiovi nepřidal a nadále usiloval o udržení dobrých vztahů s Římem.²¹⁹

Segestes byl pro zradu svého kmene vyhnán i se svou rodinou, kromě dcery Thusneldy, mimo vesnici Cherusků a žije v divočině. Thusnelda se za ním vydá a požádá ho, aby využil svůj vliv a přemluvil náčelníka jednoho germánského kmene k podpoře Arminia.

Jak žil Segestes těsně po porážce Vara lze jen těžko říci. Z Tacitova historického textu je nicméně zřejmé, že nějakou autoritu si musel mezi svými lidmi udržet. „*Objevila se totiž naděje, že nepřítel je rozdvojen mezi Arminia a Segesta, z nichž jeden vynikal věrolomností, druhý věrností k nám.*“²²⁰ Tacitus tady konkrétně popisuje situaci v roce 15 n. l., ale je logické se domnívat, že Segestes nemohl úplně ztratit vliv ani po bitvě v Teutoburském lese.

Na sněmu Arminius vyzývá k boji proti Římu, ale Marobud se postaví proti a naopak prosazuje mír s Římem. Po sněmu jde Arminius konfrontovat Marobuda, během toho je ovšem zajat svým bratrem Flavem, který nedávno dorazil do Germánie a slíbil Tiberovi, že Arminia

---

²¹⁷ SUETONIUS, Gaius. *Životopisy dvanácti císařů*. 2016, s. 67.

²¹⁸ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. 2013, s. 160.

²¹⁹ WOLTERS, Reinhard. *Římané v Germánii*. 2002, str. 30.

²²⁰ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 56.

přivede. Zajímavé je, že Flavovi nikdo z Římanů nevěří a nedostane na tento úkol žádný doprovod. Arminia se mu povede zajmout pouze díky Marobudovi.

Flavus se skutečně měl se svým bratrem možnost ještě v Germánii setkat. Stalo se tak ovšem až v roce 16 n. l. před bitvou na pláních Idistaviso.²²¹ V této bitvě Flavus bojoval na straně Římanů, kteří porazili germánská vojska pod vedením samotného Arminia. O tomto setkání a vlastně o Flavovi celkově víme jen z díla Tacitova. „*Jiné prameny o Arminiovi, které máme, nezahrnují toto setkání mezi bratry a Flavus není nikde zmíněn, natož jmenován.*“²²² Ovšem Tylywsky věří, že tato událost je reálná. „*To neznamená, že je bratr Tacitův vynález nebo že je tato konfrontace zcela smyšlená. Tacitus měl k dispozici další zdroje, jako například práci Plinia Staršího o válkách s Germány.*“²²³ Pokud tedy budeme považovat Tacitovy informace za pravdivé, je tu i například otázka vzhledu Flava. Flavus měl mít zohavenou část obličeje po jedné z bitev, ale to v seriálu nebylo vůbec využito.²²⁴

Thusnelda se vydává hledat svého manžela, když se nevrátí. Konfrontuje Marobuda, který ji sdělí, že byl Arminius unesen Římany, ale o své pomoci se nezmíní. Thusnelda se vydá k římskému táboru a přemýšlí, jak Arminia osvobodit.

Arminius je držen v římském táboře a během svého zajetí rozmlouvá se svým bratrem Flavem a i svým synem Gaiem, kterého jeho bratr přivedl sebou. Z těchto rozhovorů se tedy dozvídáme, že Arminius má v Římě rodinu, kterou opustil.

Celá tato dějová linka, kdy je Arminius polapen, je velice nepravděpodobná a dovolím si říct téměř nemožná. Arminius způsobil Římu velkou porážku, a pokud by se něco takového povedlo, určitě by se o tom někteří autoři zmínili. Pro to, že měl Arminius rodinu již v Římě, nejsou nikde žádné důkazy, jelikož žádný autor nic takového nezmínil. Jedná se tedy o další motiv, který vznikl čistě ve fantazii tvůrců.

Thusnelda plánuje osvobození svého muže, ale ani ve svém kmeni pro to nezíská podporu, proto se vydává k římskému táboru sama. U římského tábora zahlédne Marobuda, který jede za Tiberiem vyjednávat. Marobud usiluje o vedení germánských kmenů a zároveň chce udržet mírové vztahy s Římany. Usiluje také o uznání hranic své říše a o vzájemný obchod.

---

²²¹ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 79.

²²² TYLAWSKY, Elizabeth; TYLAWSKI, Elizabeth. *What's in a Name, a Face, and a Place: Significant Juxtaposition in Tacitus' "Annales" 2*. 2002, str. 256 „(překlad autora)“.

²²³ TYLAWSKY, Elizabeth; TYLAWSKI, Elizabeth. *What's in a Name, a Face, and a Place: Significant Juxtaposition in Tacitus' "Annales" 2*. 2002, str. 256 „(překlad autora)“.

²²⁴ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 79.

Po jednání se Marobud setká s Flavem a z toho, co vidíme je jasné, že dříve mezi nimi byl milostný poměr. Marobud stráví v římském táboře s Flavem noc a ráno odjíždí.

Opět krásný příklad, kdy se autoři pokouší do příběhu vložit svoji fantazii. Neexistuje žádný důkaz, že by se Flavius a Marobud někdy vůbec potkali a už vůbec ne, že by byli milenci. Domnívám se, že tvůrci chtěli příběh obohatit o další osobní rozměr, proto provázali tyto dvě postavy blízkým vztahem.

Poté se Thusneldě podaří proklouznout za hradby, ale je zde chycena římským vojákem. Zachrání ji Folkwin se svou ženou, kteří jezdí do tábora obchodovat s legionáři. Společně se pak tato trojice druhý den pustí do další akce na záchranu Arminia. Smělý plán se jim skutečně povede a Arminius je osvobozen. Folkwinova žena je při akci zraněna. Všem se povede z tábora utéct, navíc Arminius ještě zajme svého syna Gaia a odvede ho sebou.

Celá tato záchranná operace působí velice zvláště. Je jasné, že Arminius musí být nějak zachráněn a ono se to pak opravdu nějak stane, ale ztvárnění je za mě velmi nepovedené. Římané zde působí naprosto neprofesionálně a vyvstává otázka, proč by takováto armáda měla být tak obávaná? Jak je možné, že udatní Germáni již tehdy nedobyli samotný Řím?

Všichni se nakonec, i přes původní odmítavé stanovisko Folkwina, společně dostanou do vesnice Cherusků. Germanicus obviní Flava z napomáhání bratrovi při jeho útěku. Flavius na poslední chvíli přesvědčí Tiberia, aby mu svěřil úkol, kterým by mohl prokázat svou věrnost. Tiberius ho pověří předáním římského daru Marobudovi.

Vlastně tu nedůvěru a nenávisť Římanů k Flavovi vidíme od první chvíle, kdy se objeví na scéně. Myslím, že takto se k Flavovi chovat ve skutečnosti nemohli, protože jaký by měl potom důvod zůstat věrný? Ani Tacitus nepíše o Flavovi s opovržením, ale spíše ho pojímá jako symbol, jak vypadá správně romanizovaný Germán.²²⁵

Arminius usilující o sjednocení germánských kmenů se vydá za Marobudem a svede s ním duel. Ačkoliv tento souboj vyhraje, podvolí se Marobudovi a uzná ho za krále Germánů. Následně je Marobud pozván do vesnice Cherusků, aby s Arminiem oslavil obnovené přátelství.

---

²²⁵ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 79.

Po cestě do cheruské vesnice je sleduje Flavius, který je objeven, zajat a přiveden s nimi do osady. Zde ho vezme pod ochranu Marobud a Flavius mu předá dar od Tiberia. K daru je přiložen dopis, kde Tiberius žádá důkaz přátelství, kterým je, že Marobud zabije Flava.

Koná se veliká hostina, kdy se řeší politika a budoucí směřování germánských kmenů. Marobud řeší zásadní otázku, zda zachová mír s Římem a zabije přítele nebo rozpoutá válku. Flavovi se podaří s pomocí jeho synovce Gaia utéct z cheruské vesnice.

Flavius se vydává za Germanikem, který se nachází se svými muži v místním nevěstinci. Za svůj život vymění informace o tom, kde se koná shromáždění germánských kmenů, během něhož má být Marobud jmenován králem, což se dozvěděl od svého synovce.

Domnívám se, že už je velmi dobře vidět, že tato série se opravdu nedrží nějakých historických událostí a autoři zde hodně popustili uzdy své fantazii. Výše jsem opět popisoval události, které nemají historický podklad, a dokonce jdou proti tomu, co známe z historických pramenů, jako například události kolem Flava.

Germanicus se na shromáždění vydá se svými vojáky a zaútočí na zde shromážděné vedení germánských kmenů. Pro Germány to vypadá beznadějně, pak ovšem dorazí Folkwin a na Římany zaútočí, po čemž se Římané nepochopitelně stahují, ačkoliv stále mají velikou přesilu a výhodnější pozice.

Historicky opět ničím nepodložené. Navíc při této scéně mě osobně opět iritovalo, jak tvůrci zobrazují Římany jako naprosté neprofesionály. Germanicus se při této příležitosti zachová v seriálu jako naprostý amatér.

Germánů během přepadení mnoho padlo, ale nejzásadnější je smrt Marobudovy ženy, jelikož po její ztrátě se Marobud rozhodne pro válku proti Římu. Germanicus je v římském táboře vojáky oslavován a také veřejně pochválen Tiberiem. V soukromí ovšem Tiberius Germanika obviní z nerozvážnosti, která vyprovokovala germánské kmény. Tiberius také nechá vsadit Flava do vězení.

Marobud se vydá vyjednávat s Tiberiem, ten odmítá, že by útok přikázal, a Marobud tak požaduje, aby mu byly vydány osoby odpovědné za útok. To Tiberius odmítá a Marobud následně vydává rozkaz, aby dorazila jeho armáda.

Tvůrci pokračují ve svém přepisování historie, když se Marobud zapojuje do boje proti Římanům, ačkoliv ve skutečnosti se nikdy Arminiovi nepovedlo přimět Marobuda k boji proti Římanům, ale naopak tyto dva ambiciózní vladaři bojovali mezi sebou.²²⁶

Po celou sérii se jako vedlejší postava ukazuje Segestes, který se snaží všemožně získat svůj ztracený vliv. Dokonce prosí Arminia o odpuštění a nabízí mu své služby. Arminius odpuštění podmíní tím, že by se Segestes musel účastnit bojů proti Římanům, což Segestes odmítne.

Přivedením Marobudovy armády jsou pověřeni Folkwin a Thusnelda, kteří po cestě narazí na Gaia, který jim ukáže řeku, kudy míří ohromné římské posily. Ve stejnou dobu se Arminius vydá se svými muži za Germanikem do místního nevěstince a podaří se jim ho zajmout.

Germanicus a jeho zajetí, to je další událost, která se skoro jistě nikdy nestala. Neexistují o tom žádné zmínky ani důkazy. O něčem takovém by se určitě psalo, jelikož by to byla velká událost a potupa. Navíc dost pochybuji, že by Germanicus zůstal v germánském zajetí naživu.

Do cheruské vesnice se vrátí Thusnelda s doprovodem a informuje o tom, co viděli. Germánům dojde, že musí zaútočit, než dorazí římské posily, což znamená útok před příchodem posil od Marobuda. Vydají se tedy ihned na pochod. Tento plán je ovšem Římanům odhalen Segestem. Ten nabídne Tiberiovi své služby a žádá azyl v římské říši.

Segestes se s Římany skutečně znovu spojil, ale stalo se tak až v roce 15 n. l. Zdá se, že Segestes v jistou chvíli otevřeně vystoupil proti Arminiovi. Arminius měl ovšem silnější pozici a jemu věrní Cheruskové převažovali. Segestes byl se svou rodinou a věrnými obležen ve své pevnosti. V tu chvíli vyslal delegaci s žádostí o pomoc ke Germanikovi. Germanicus mu pomohl a vyprostil jej s obležení.²²⁷

Druhého dne začne útok. Germáni využijí Germanika k odlákání pozornosti. Germáni proniknou do tábora a postupně získávají v bitvě navrch. V bitvě padne také Flavus, který se obětuje za Marobuda a Germanicus zabije Folkwina.

Tacitus, jako jediný zdroj, o Flavově smrti nikde ve svém díle nepíše. O Flavovi se zmiňuje v souvislosti s bitvou na pláni Idastaviso, kdy se měl před bitvou setkat se svým bratrem Arminiem a následně se do samotné bitvy zapojil na straně Římanů.²²⁸ Další zmínka o Flavovi

---

²²⁶ GOLDSWORTHY, Adrian. *Pax Romana*. 2017, str. 400.

²²⁷ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 57.

²²⁸ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 79.

je až v souvislosti s tím, že se jeho syn Italicus stal náčelníkem kmene Cherusků.²²⁹ Domnívám se, že smrt Flava v Germánii je nepravděpodobná. Tacitus by se o tom s největší pravděpodobností zmínil. Navíc nejdříve by se tak mohlo stát až v roce 16 n. l., a nikoliv již v roce 10 n. l., jak je to zobrazeno v seriálu. Zároveň je v seriálu ukázáno, že Řím bitvu prohrál a ztratil další vojsko (minimálně jednu legii), což by jistě nějaký římský autor zmínil, ale nic takového se nám nedochovalo. Jedná se tedy o další fikci, která je do seriálu účelně vložena, aby i druhá série mohla skončit vítězstvím Germánů nad Římany.

Tiberius před koncem bitvy spolu s důstojníky a Germanikem opouští bojiště. Na smluveném místě mu Segestes předává Arminiova syna. Na místo se také dostane Thusnelda, která se snaží předávce zabránit. Tiberius přikáže zabít Segesta i jeho ženu a Thusneldu zajme a odvede ji s sebou spolu s jejím synem do Říma.

V této jedné situaci najdeme několik skutečností, které nesedí. Zaprvé nesedí opět čas, ostatně jako v celé sérii. Segestes se svou rodinou (i Thusneldou) a svými věrnými přichází za Římany v roce 15 n. l.²³⁰ Zadruhé s ním k Římanům přešlo více lidí, a nebylo to tedy tak, jak to působí v seriálu, že vlastně ze všech Cherusků zradil jen on a jeho žena. A poté také v seriálu je Segestes se svou ženou zavražděn, ale podle Tacita jim byl zařízen život v rámci Římské říše.²³¹ Zároveň je v seriálu potomek Arminia a Thusneldy již na světě, ale v Tacitově popisu měla být Thusnelda těhotná, když ji otec přivedl s sebou za Římany.²³² Tady asi čtenář pozná, že je celkově ta situace v seriálu odlišně zobrazena. Vlastně i samotný příchod Thusneldy, kdy v seriálu pronásleduje své rodiče, když se dozví o jejich zradě, je dost odlišný od popisu u Tacita.

3.3 Recenze seriálu

Nyní bych ještě chtěl zmínit jaké ohlasy seriál vzbudil ve společnosti. Je zajímavé, že dílo, které patřilo nějakou dobu mezi nejsledovanější snímky na Netflixu, nevzbudilo větší zájem mezi historiky nebo kritiky. Recenzí na *Barbaři* není moc, zejména druhá série si nezískala příliš pozornosti. Většina recenzí od kritiků se zaměřuje zejména na umělecké aspekty seriálu, proto jsem vybral pár recenzí, které se dle mého názoru snaží jít více do hloubky. Na úplném konci této kapitoly ještě odkážu na dvě velké filmové databáze, kde diváci hodnotí jednotlivá díla, abych ukázal, jakého přijetí se seriálu dostalo mezi diváky.

---

²²⁹ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 275.

²³⁰ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 57.

²³¹ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 58.

²³² TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 58.

Začneme nyní první sérií. Ta se těší vcelku pozitivnímu hodnocení mezi kritiky. Nejlépe to asi ukáží číselná hodnocení, která zde některá pro příklad uvedu. Například John Serba udělil 76 % ze 100 %, Jonathon Wilson ohodnotil tři a půl hvězdy z pěti a Greg Wheeler dal seriálu šest a půl z deseti.

Nyní trochu podrobněji o tom, co kritici o seriálu píší. „*Podobně jako Poslední království, Barbari jsou částečně založeni na skutečné historii a částečně na práci s fikcí, ...*“²³³ S tím naprosto souhlasím a myslím, že je to jasné z mých komentářů v předchozí části práce. „*Pořad se etabloval jako epické drama, které stejně jako jiné velké historické televizní pořady prolíná historií a mýty.*“²³⁴ Obecně je oceňováno neotřelé období, do kterého je děj seriálu zasazen. Tamal Kundu například také oceňuje, že tvůrci ponechali v příběhu prostor pro římský pohled na věc. „*Ačkoliv je příběh primárně vyprávěn z pohledu germánských kmenů, neznamená to, že by římský pohled byl zcela ignorován.*“²³⁵ S tím souvisí jeho vyzdvižení zobrazení Římanů a Germánů. Ačkoliv divák by při sledování měl fandit Germánům, Tamal Kundu tu vidí další zajímavý rozměr. „*Po bitvě si najdou tvůrci seriálu čas, aby zdůraznili, že vnímání hrdinové příběhu nejsou o nic méně krutí než jejich bývalí utlačovatelé. Váleční zajatci jsou vražděni bez rozdílu, a je zde dokonce scéna, která obsahuje kanibalismus.*“²³⁶ S tímto pohledem nesouhlasí Greg Wheeler, který vnímá příběh spíše v černobílé rovině. „*Římané jsou zcela evidentně ti špatní, zatímco germánský lid slouží jako odvážní smolaři usilující o svobodu.*“²³⁷ Osobně se více kloním k tomu, co tvrdí Tamal Kundu, což bude více patrné v další části práce.

Mezi kritiky také můžeme vidět ocenění tempa, kterým je divákovi příběh podáván, a také přístupnost širším vrstvám. „*V pouhých šesti epizodách Barbari nebojují s tempem, přestože se v nich zhušťuje spousta historie, je snadné je sledovat bez jakýchkoli širších kontextových znalostí díky jasným zápletkám a charakteristikám.*“²³⁸ Ryan Northrup zase upozorňuje na povedené zobrazení římské armády. *Historik Michael Taylor analyzuje klíčovou bitevní scénu z Barbarů od Netlixu a chválí ji za její historickou přesnost.*“²³⁹ Tady jednoznačně musím souhlasit, jelikož se po dlouhé době jednalo o povedené zobrazení římského vojska, ale

---

²³³ CRAID, David. *Is Netflix's Barbarians based on a true story?*, [online] „(překlad autora)“.

²³⁴ LEE, Timothy. *Barbarians Season 2 Recap: Arminius Expands His Army, Thumelicus' Father Is Revealed & Thusnelda Is Taken To Rome*, [online] „(překlad autora)“.

²³⁵ KUNDU, Tamal. *Barbarians Ending, Explained*, [online] „(překlad autora)“.

²³⁶ KUNDU, Tamal. *Barbarians Ending, Explained*, [online] „(překlad autora)“.

²³⁷ WHEELER, Greg. *Barbarians – Full Season 1 Review*, [online] „(překlad autora)“.

²³⁸ WILSON, Jonathon. *Barbarians review – a binge-worthy historical drama*, [online] „(překlad autora)“.

²³⁹ NORTHROP, Ryan. *Netflix's Epic Historical Show With 86% RT Score Gets High Praise For Battle & Costume Accuracy From Historian*, [online] „(překlad autora)“.

více o tom později v této práci. Ještě jedna věc, kterou recenze častěji zmiňují, na seriálu je vidět, že byli tvůrci limitováni menším rozpočtem.

Druhá série *Barbarů* se nedočkala takového ohlasu jako první, a to jak mezi diváky, tak kritiky. *Druhá sezóna si evidentně nenašla cestu k příliš kritikům, protože na Rotten Tomatoes není žádné hodnocení kritiků pro poslední sérii.* ²⁴⁰ Z těch recenzí, které vyšly, jsem jich opět pár těch zajímavějších využil. Pro mě překvapivé zjištění bylo, že kritici shledávají druhou sérii nejen zajímavou, ale dokonce lepší než tu první. *„Druhá série Barbarů těží tím, že přináší bohatší příběh s komplikovanější dynamikou, který si také zachovává to, co fungovalo nejlépe na první sérii, vynikající produkční design, dobový detail ...“* ²⁴¹ S tímto úplně nemohu souhlasit. Tvůrci se zjevně snažili o prohloubení příběhu, ale ten na mě působí mnohdy nelogicky. Zároveň se domnívám, že druhá série ztratila velkou část kouzla té první.

Opět uvedu číselná hodnocení, které jsou jednoduchá pro porovnávání a orientaci. John Serba je jeden z mála kritiků, který dává druhé sérii výrazně horší hodnocení než té první, konkrétně druhé dává 53,8 % ze 100 %. Jonathan Wilson ohodnotil čtyřmi hvězdami z pěti a Greg Wheeler udělil sedm a půl z deseti.

Kritici na druhé sérii oceňují například povedenou choreografii a kostýmy. *„Choreografie pro bitvy je opravdu dobře udělaná, zatímco kostýmní design je celkově vynikající.“* ²⁴² S tímto tvrzením vlastně souhlasím, jelikož bojové scény vypadají pěkně a zároveň se také, až na pár výjimek, povedly kostýmy. Kritikům se také často líbí lépe psané dialogy. ²⁴³ V tomto nijak výrazný posun já osobně nevidím. Vidím pouze to, že tvůrci se snaží, aby celý děj byl ještě osobnější než minule, proto mnoho postav společně provázali. Pak je mezi nimi větší prostor pro dialog, ovšem za mě to rozhodně není změna k lepšímu.

Větší část kritiků druhou sérii chválí a nezabývá se příliš jejími nedostatky v oblasti historické autenticity. Výjimkou je například Tamal Kundu, který ve své recenzi upozorňuje na historické nepřesnosti v seriálu. *„Také to byl Germanicus, kdo zajal Thusneldu, nikoli Tiberius.“* ²⁴⁴ U první série jsem zmiňoval, že jeden z kritiků upozorňoval na černobílé

---

²⁴⁰ NORTHROP, Ryan. *Netflix's Epic Historical Show With 86% RT Score Gets High Praise For Battle & Costume Accuracy From Historian*, [online] „(překlad autora)“.

²⁴¹ WILSON, Jonathon. *Barbarians season 2 review – an enjoyably bloody historical escapade*, [online] „(překlad autora)“.

²⁴² WHEELER, Greg. *Barbarians Season 2 Review – A much-improved second chapter*, [online] „(překlad autora)“.

²⁴³ WHEELER, Greg. *Barbarians Season 2 Review – A much-improved second chapter*, [online].

²⁴⁴ KUNDU, Tamal. *Barbarians Season 2 Ending, Explained: Does Ari Succeed in Freeing Germania?*, [online] „(překlad autora)“.

zobrazení světa v tomto díle. Je zajímavé, že žádný z kritiků nevznesl tuto námitku k druhé sérii. Stojím si za tím, že v té je to mnohem výraznější.

Co se týče diváckých recenzí, tak jsem si jako zdroj vybral dvě databáze. První je česká ČSFD²⁴⁵ a druhou světová databáze IMDb²⁴⁶. Na obou databázích si vede lépe první série. Na ČSFD má první série 75 %, ale druhá jen 67 %. Na IMDb není dostupné hodnocení celých sérií, ale pouze jednotlivých dílů. Nejhorše hodnocený díl první série má hodnocení 7,3 z 10 a nejlépe oznámkovaný díl 8,1. Naproti tomu nejhorše hodnocený díl druhé série měl 6,4 a nejlépe přijímaný 7,6. Je tedy dle mého názoru jasně vidět, že první série *Barbarů* je mezi diváky přijímána pozitivněji. Pokles hodnocení není nijak výrazný a možná bychom to mohli přičítat tomu, že druhá série měla jednoduše horší výchozí pozici, jelikož už to nebylo něco nového a neotřelého jako při uvedení první série. Pokud se jen zběžně podíváme na to, co lidé nejvíce kritizují na druhé sérii, tak častým argumentem je výraznější odchýlení od skutečných historických událostí. Druhou častou výtkou je samotná nelogičnost příběhu. S oběma výtkami diváků se ztotožňuji, ale musím uznat, že druhá série je stále kvalitní dramatické dílo, které si bere za zdroj skutečné historické události.

Při práci na této podkapitole jsem se setkal s nečekanými obtížemi, které jsem již nastínil výše. Nezájem kritiků o tento seriál pro mě byl velikým překvapením. *Barbaři* měli velikou sledovanost, přesto je kritici z nějakého důvodu neberou jako důležité dílo. Prohledával jsem internet kvůli recenzím od historiků, ale ani tady jsem v podstatě nic nenašel. Na jednu stranu je to pro mě zarážející, jelikož dle mého takovýto projekt v kinematografii dlouho chyběl, ale na druhou stranu to nechává prostor pro mou práci, která se zabývá zatím nepřiliš probádaným tématem.

---

²⁴⁵ Dostupné na: <https://www.csfd.cz/film/914957-barbari/prehled/>

²⁴⁶ Dostupné na: <https://www.imdb.com/title/tt9184986/>

4 Analýza seriálu

V této kapitole se pokusím analyzovat seriál *Barbaři* v konfrontaci s nám známou historií. Rozhodl jsem se zaměřit na tři oblasti. Za prvé se chci podívat na historickou přesnost seriálu obecně. Druhou oblastí budou postavy. Chci se podívat na některé významné postavy, které se v seriálu objevují, a porovnat je s tím, co o těchto historických postavách skutečně víme. Třetí oblastí bude zobrazení římské armády v rámci seriálu *Barbaři*.

4.1 Historická autenticita

Průběh historických událostí jsem se pokusil nastínit již v jedné z předchozích kapitol. V části, kde jsem představoval děj seriálu *Barbarians*, jsem se již snažil poukazovat na některé historické nepřesnosti. Tato část by tedy měla fungovat jako shrnutí mnou nashromážděných informací.

Jak je z mého předchozího textu zřejmé, seriál *Barbaři* by šel rozdělit na dvě zcela odlišné části, co se týče pohledu přesnosti historických událostí. Proto i v této části zachovám toto rozdělení a budu mluvit zvlášť o první sérii a zvlášť o druhé sérii tohoto seriálu.

První série se věnuje bitvě v Teutoburském lese a událostem, které této bitvě těsně předcházely. Máme zde vcelku pěknou ukázkou toho, jak to asi mohlo v roce 9 n. l. v Germánii vypadat. Moc zde stále drží místní náčelníci jednotlivých germánských kmenů, ale už vidíme snahy Říma přeměnit místní poměry, aby se z Germánie stala integrovaná provincie říše. Ztělesněním těchto snah je nový správce Germánie Publius Quinctilius Varus. Ten v seriálu stejně jako v historii uvaluje na Germány nové daně, které se stanou výraznou třecí plochou.²⁴⁷

Řím měl s přeměnou Germánie v jednu ze svých provincií jisté úspěchy, jak píše Goldsworthy. „*Kolem pevností vznikaly civilní osady a trvalejší komunity byly založeny, když armáda postupovala dále.*“²⁴⁸ Goldsworthy také zmiňuje, že kolem přelomu letopočtu byla většina Germánie klidným místem, kde se jen občas objevila izolovaná ohniska násilí, která ne vždy byla zaměřena proti Římu.²⁴⁹ Zlom podle všeho nastal s nástupem nového vedení. Dio Cassius ve svém díle tvrdí, že se Varus ujal svých povinností v Germánii velice energicky a snažil se Germány rychle změnit na poslušné příslušníky říše.²⁵⁰ A tato situace je nám z části také představena v seriálu. Myslím si, že zobrazení situace v Germánii roku 9 n. l. se tvůrcům

---

²⁴⁷ HOLLAND, Tom. *Dynastie: vzestup a pád Caesarova rodu*. 2018, str. 165.

²⁴⁸ GOLDSWORTHY, Adrian. *Pax Romana*. 2017, str. 199 „(překlad autora)“.

²⁴⁹ GOLDSWORTHY, Adrian. *Pax Romana*. 2017, str. 199.

²⁵⁰ CASSIUS, Dio. *Roman History LVI*, 1955, str. 41.

povedlo. Ačkoliv nejde seriál příliš do hloubky, základní charakteristika situace se jim dle mého pohledu povedla.

Samozřejmě i první série obsahuje mnoho věcí, které by mohl historik kritizovat. V popisu děje jsem se pokusil na některé takové věci upozornit. V sérii se objevuje několik historických nepřesností nebo také tvůrci využili svou fantazii a pár věcí k ději záměrně přidali. Jako jedna z mého pohledu zbytečná událost, která je vymyšlená a nikterak neslouží základní lince děje, je celá anabáze s krádeží římského orla. Chápu záměr autorů, proč ji kvůli ději vložili, ale určitě to šlo zpracovat věrohodněji. Předčasná smrt Segimera už dle mého názoru v rámci seriálu dávala větší smysl, jelikož zlomila Arminia a přiměla ho ke vzpouře proti Římu. Jedná se o zajímavé zdramatizování přerodu Arminia. Pro mnohé fanoušky Říma je Arminius ovšem stále pouze zrádce a ve skutečnosti z historie skutečný důvod jeho odklonu od Říma neznáme.²⁵¹ Jisté je, že smrt otce ho k tomu nepřiměla, jelikož jeho otec se spolu s ním podílel na přípravě plánu přepadu římských legií a pravděpodobně bojoval po jeho boku při bitvě v Teutoburském lese.²⁵² A uvedu ještě jednu věc do třetice, která mi přijde hodně výrazná a možná vůbec nejvýraznější. Bitva v Teutoburském lese byla v seriálu zkrácena na pouhou jednodenní záležitost. Zase musím říci, že chápu autory, proč se k tomuto kroku rozhodli. Věrohodné zobrazení několikadenní bitvy v Teutoburském lese by nejspíše zabralo celou sérii. Nebyl by čas zobrazit ty věci okolo a vykreslit obě strany konfliktu. Asi by to ani nezískalo tolik diváků a neměl by seriál mezi nimi takový ohlas. Předpokládám, že to mohla být i otázka financí a na velkolepou bitvu už nezbývaly peníze, aby se první série třeba o pár dílů protáhla. Ale stejně se pořád domnívám, že by šla zobrazit mnohem lépe a možná by se tomu hodil formát válečného filmu.

Z historie známe jménem jen protagonisty těchto událostí. Je tady jasné, že autoři měli volnou ruku při začlenění dalších postav, které se v historických pramenech vůbec neobjevují. Některé ahistorické postavy doplňují charaktery historicky doložené, což je naprosto v pořádku. Někomu by mohlo vadit, že tyto ahistorické postavy zaujímají v příběhu významnou roli. Ovšem dle mého pohledu v první sérii je takovou postavou pouze Folkwin. Jinak víceméně všechny důležité události a zvraty se dějí kolem postav historicky doložených, takže myslím, že i tady tvůrci odvedli v první sérii kvalitní práci.

---

²⁵¹ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. 2013, s. 158.

²⁵² WELLS, Peter S. *The battle that stopped Rome*. 2004, str. 39.

Musím říci, že osobně jsem byl s první sérií seriálu vcelku spokojen. Těšil jsem se tedy, když bylo oznámeno natáčení druhé série. Doufal jsem, že konečně uvidím, jak Římané poráží ty proklaté Germány, kteří přivodili Římu takové neštěstí. Bohužel tvůrci se v druhé sérii vydali zcela odlišným směrem, než který bych očekával.

Hned první a zásadní problém jsem již naznačil v předešlé kapitole. Druhá série seriálu je zasazena do roku 10 n. l. a popisuje události, které se vlastně nestaly nebo minimálně se neodehrály v tomto roce. Už samotná přítomnost Římanů za Rýnem odporuje tomu, co víme z historie. „*Více než rok se Tiberius poslušně věnoval zpeřňování obraných staveb na Rýně.*“²⁵³ Hned od prvních minut druhé série jsem tedy cítil notnou dávku pesimismu ohledně zpracování druhé série.

Bohužel mé obavy se při dalším sledování začaly naplňovat. Oproti první sérii, kde jsem hledal negativa, tady jsem se celou dobu snažil nalézt nějaká pozitiva. Tvůrci se utrhli ze řetězu a v druhé sérii se ze seriálu vytrácí historická autentičnost. Těch věcí, které jsou na druhé sérii dle mého názoru špatně, je mnoho, proto se pokusím pouze uvést ty pro mě nejzásadnější.

První zásadní problém, kterým je zasazení seriálu do roku 10 n. l., jsem již zmínil. Z toho vše vychází a mohl bych kritizovat jednotlivé události, které se v tomto roce nestaly. Pokusím se od této skutečnosti oprostít a hodnotit další aspekty seriálu. Nejprve k atmosféře v Germánii, jak je v druhé sérii zobrazena. Germánské kmeny jsou povzbuzeny vítězstvím nad legiemi. Arminius a jeho kmen Cherusků získal velkou prestiž a požívá velikou úctu od ostatních kmenů. Tento stav pravděpodobně odpovídá skutečnosti, jak ji popisuje například Wells.²⁵⁴ Skutečnosti, která následovala jen nedlouho po vítězné bitvě nad Varem. Jak píše Goldsworthy, musíme určitě Arminiovi přiznat to, že se mu povedlo dočasně mnohé kmeny sjednotit pod svým vedením.²⁵⁵ Ale je také důležité, že proti Arminiovi se rychle vytvořila opozice mezi germánskými kmeny, dokonce mezi členy vlastního kmene, což ho nakonec stálo život.²⁵⁶ Arminius se v seriálu snaží sjednotit germánské kmeny a vést je v boji proti Římu. Na sněmu se přihlásí o královský titul. O této snaze píše i Tacitus, ale opět narážíme na letopočet, jelikož Tacitus tyto snahy řadí až do doby po ukončení Germanikových tažení.²⁵⁷ V seriálu germánské kmeny přistupují k těmto snahám, stát se králem Germánů, mnohem smířlivěji než

---

²⁵³ HOLLAND, Tom. *Dynastie: vzestup a pád Caesarova rodu*. 2018, str. 172.

²⁵⁴ WELLS, Peter S. *The battle that stopped Rome*. 2004, str. 207.

²⁵⁵ GOLDSWORTHY, Adrian. *Pax Romana*. 2017, str. 336.

²⁵⁶ GOLDSWORTHY, Adrian. *Pax Romana*. 2017, str. 203.

²⁵⁷ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 126.

v historii. „*Arminiovi rivalové ho obvinili, že se snaží stát králem.*“²⁵⁸ Ve skutečnosti to přivodilo Arminiovi problémy a vytvořil si nové nepřátele mezi Germány.

V seriálu je mezi germánskými náčelníky kromě Arminia nejvýraznější Marobud. Pozorujeme jejich vzájemné soupeření, což máme doloženo z historie. Píše o tom například Tacitus.²⁵⁹ Ve skutečnosti tito dva významní germánští náčelníci proti sobě vedli dokonce válku, kterou Arminius vyhrál.²⁶⁰ V seriálu nakonec vzájemné neshody překonají a stanou se spojenci a vytáhnou společně proti Římanům. Arminius dokonce před Marobudem poklekne a uzná ho za krále. Ve skutečnosti ovšem byli nesmiřitelní rivalové, navíc nemáme doklady o tom, že by Marobud po bitvě v Teutoburském lese válčil proti Římu. On se naopak snažil udržovat mírové obchodní styky. Ostatně jeho vztahy s Římem vystihuje ve svém díle Velleius Paternulus.²⁶¹

Zmíním ještě jednu událost, která se stala zase o několik let později a odehrála se zcela jinak, než je v seriálu. Upozorňoval sem na ni již v předchozí kapitole. Jedná se o zajetí Thusnedy. V seriálu má Thusnelda syna Gemelika již na světě, ačkoliv podle pramenů se jí syn narodil v zajetí.²⁶² Ve skutečnosti Segestes vyslal za Římany delegaci s žádostí o pomoc proti Arminiovi, když se tak stalo, Segestes požádal pro sebe i své věrné o azyl v Římské říši. Segestes i v tuto dobu měl mnoho věrných, kteří stáli po jeho boku. Zatímco v seriálu Segestes potají ukradne Thumelika a odveze ho Římanům pouze se svou ženou, což dle mého udělali tvůrci záměrně, aby ještě více potvrdili charakter Segesta jako zrádce Germánů. Jen náhodou se k předání připele Thusnelda a je unesena se svým synem. V seriálu také Segestes požádá o azyl, ale je se svou ženou po předání Římany zavražděn. Ve skutečnosti ten azyl v Římské říši dostal. Dostali ho i jeho věrní a Tacitus zmiňuje i Segestova syna, který původně proti Římanům válčil a stranil Arminiovi, ale nakonec se přidal k otci.²⁶³ To, že určitě nebyl Segestes Římany zabit, potvrzuje i Strabón. „*Ale Segestes, tchán Arminia, který se již od počátku stavěl proti záměru Arminia, využil vhodné příležitosti a opustil ho, byl přítomen jako čestný host triumfu nad svými milovanými.*“²⁶⁴

---

²⁵⁸ WELLS, Peter S. *The battle that stopped Rome*. 2004, str. 207 „(překlad autora)“.

²⁵⁹ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 126.

²⁶⁰ GOLDSWORTHY, Adrian. *Pax Romana*. 2017, str. 202.

²⁶¹ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojí pohled na římské dějiny*. 2013, s. 149.

²⁶² TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 57.

²⁶³ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 57.

²⁶⁴ STRABÓN. *The Geography of Strabo VII*. 1917, str. 163 „(překlad autora)“.

Pokud bych měl druhou sérii shrnout, tak na rozdíl od první série už od začátku staví na době, o které není mnoho informací. Tvůrci vybrali rok 10 n. l. jako pozadí příběhu, do kterého ovšem přidávají buď pouze svou fantazii nebo někdy i skutečné historické události, které se ovšem odehrály v jiné době. Zároveň často mají tendenci i tyto skutečné události značně pozměňovat a tím často i zkreslovat jejich význam.

Dovolím si ještě zmínku o logičnosti děje. Zatímco první série v tomto ohledu dle mého názoru uspokojivě fungovala, druhá série má problém i s tímto aspektem. Postavy konají mnohdy až nelogicky a určité situace se odehrávají také velmi nelogicky, až máte pocit, že tam byly na sílu natočené, aby se děj ubíral směrem, který tvůrci vytyčili.

V druhé sérii mě také zklamalo vyobrazení Římanů. Ano, tvůrci jsou Němci a už v první sérii bylo jasné, že divákovi podsouvají, aby fandil Arminiovi a jeho spojencům. Ovšem na první sérii se mi líbilo, že Římané se zde chovali účelně. Jejich chování jste dokázali pochopit, když jste se vžili do jejich pozice. V první sérii jsem našel u Římanů i pozitivní vlastnosti, naopak autoři zobrazili nějaké negativní i u Germánů. V druhé sérii se to celé změnilo. Upozorňuji, že toto je můj osobní pohled a možná by se mnou ostatní diváci nesouhlasili, ale prostě to tak cítím. V druhé sérii nejednají Římané vůbec logicky. Stávají se z nich záporné postavy se vším všudy. Někdy máte pocit, že v Germánii vraždí vše, co se pohne, a pojem diplomacie vůbec neznají. Proti nim jsou postaveni Germáni, kteří touží po svobodě a jen těžko byste u nich hledali negativní vlastnosti. Jediný, který je trochu zrádný, je Marobud, ale to zase jen kvůli tomu, že je ovlivňován těmi zlými Římany. Tento přístup mě upřímně zklamal. I záporná strana přeci lze vykreslit, že to celé nepůsobí černobíle. O to více mě to mrzí, že první série v tomto dle mého fungovala slušně, ale do druhé se to bohužel přenést nepovedlo.

4.2 Postavy

V této podkapitole bych chtěl konfrontovat historický obraz tří významných postav s tím, jak jsou zobrazovány v seriálu. Jmenovitě se hodlám zaměřit na Vara, Arminia a Tiberia. Arminia beru jako vůdce a hrdinu Germánů a hlavní postavu seriálu, zatímco Římané Varus a Tiberius jsou jeho hlavními protivníky a každý z nich je hlavním antagonistou jedné série seriálu.

4.2.1 Varus

Publius Quinctilius Varus se narodil v roce 46 př. n. l. do staré patricijské rodiny. Jeho rodina sice patřila mezi patricie, ale již dlouho před jeho narozením ztratila vliv.²⁶⁵ Varovo dětství a dospívání nám není známo. Víme jen to, že se jeho otec zapojil do občanské války mezi Pompeiem a Caesarem, kdy se postavil na stranu Pompeia proti Caesarovi. „*Ve Varově armádě byl Sextus Quinctilius Varus, který, jak bylo vysvětleno výše, byl předtím v Corfiniu.*“²⁶⁶ Sextus Quinctilius Varus se po Caesarově vraždě postavil na stranu vrahů Bruta a Cassia. Účastnil se rozhodující bitvy u Phillip v roce 42 př. n. l. Po prohře posledních republikánů si zvolil smrt rukou svého propuštěnce.²⁶⁷

Publius Quinctilius Varus na rozdíl od otce žádné republikánské postoje nezastával. Stal se politickým spojencem prvního římského císaře Augusta. Díky tomu se mu povedlo, jako prvnímu příslušníkovi svého rodu po velmi dlouhé době, dostat se mezi římskou elitu. Dokladem této skutečnosti bezesporu je získání pozice konzula. „*V roce 13 př. n. l. byl jmenován konzulem spolu s Tiberiem, ...*“²⁶⁸

Varův vzestup je vidět i v jeho sňatcích. Vipsania Marcella, dcera Agrippy, věrného celoživotního přítele a pravé ruky císaře Augusta, se stala jeho manželkou. Varus se tak stal zetěm Agrippy stejně jako jeho kolega v konsulátu a budoucí císař Tiberius. „*O Varově manželství s Vipsanií se toho moc neví.*“²⁶⁹ Nevíme, jak toto manželství skončilo. Nicméně s jistotou víme, že si Varus vzal další ženu, kterou byla Claudia Pulchra, vnučka Augustovy sestry Oktávie mladší. Varus si tedy vzal přímou příbuznou samotného císaře, což jistě poznamenalo jeho postavení ve společnosti a musel se u císaře těšit důvěře.

Varovi byla svěřena i správa několika provincií. Nejprve se stal správcem Afriky a následně spravoval Sýrii. Sýrie byla pro Řím důležitou provincií, ve které byla dislokována i značná vojenská síla. Varus měl pod svým velením celé čtyři římské legie, které měly chránit Římskou říši před případným útokem Parthů z východu. V Sýrii také musel čelit velké výzvě, když musel řešit zmatky v sousední Judeji. Zprávy o tom, jak se mu zde dařilo, nám později zanechal židovský spisovatel Flavius Iosephus. Z jeho vyprávění se zdá, že Varus zvládl zdejší složitou situaci velmi uspokojivě. „*Tábory Židů rozprášil pouze tím, že se s vojskem objevil.*“²⁷⁰

---

²⁶⁵ WELLS, Peter S. *The battle that stopped Rome*. 2004, str. 80.

²⁶⁶ CAESAR, Gaius Iulius. *Zápisky o válce občanské, alexandrijské, africké a hispánské*. 2022, str. 165.

²⁶⁷ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. 2013, s. 121.

²⁶⁸ FISHER, Martini. *Publius Quinctilius Varus*. [online] „(překlad autora)“.

²⁶⁹ LENDERING, Jona. *Publius Quinctilius Varus*. [online] „(překlad autora)“.

²⁷⁰ FLAVIUS, Josephus. *Válka židovská I*. 1990, str. 151.

Ještě zmíním jednu věc, která mi přijde u tohoto autora zajímavá. Flavius Iosephus píše, že po porážce povstání se Varus k poraženým zachoval vcelku mírně. „*Varus obecnému lidu jeho viny prominul, vůdce však poslal k soudu Caesarovu.*“²⁷¹ U jiných antických autorů jsou Varovi většinou připisovány jen negativní vlastnosti.

Zdá se, po působení v Sýrii zhruba v letech 7-4 př. n. l., že Varova kariéra na nějakou dobu mírně ustrnula. Může to souviset s tím, že byl blízkým spojencem Tiberia, který upadl v této době v nemilost a žil ve vyhnanství na ostrově Rhodos. Varus se ovšem dočkal nové významné pozice. V roce 6 n. l. byl jmenován správcem Germánie. V seriálu není Varově minulosti víceméně vůbec věnován čas. Jediné, k čemu se do minulosti vracíme, je jeho vztah s Arminiem.

Jako správce se, jak jsem již zmiňoval, snažil z Germánie udělat římskou provincií, ale jeho metody nebyly v dané situaci úplně vhodné. Tato jeho chyba se mu stala osudnou, když vedla k jeho prohře v bitvě v Teutoburském lese. V následku čehož spáchal sebevraždu a ztratil tři římské legie. „... *rebelové v nové provincii Germánie přepadli a dohnali k sebevraždě provinciálního legáta Publia Qunctilia Vara a vyhladili tři Augustovy legie, XII, XIII a XIX.*“²⁷²

Jak jsem již zmiňoval, vede Varus v seriálu vůči Germánům politiku podobnou té, kterou známe z historických pramenů. Když se podíváme na jeho osobnost, je k němu seriál mnohem shovívavější než starověcí autoři. Antické prameny jej zpravidla nepopisují ve zcela kladném světle, jako příklad uvedu Velleia Patercula. „... *byl mírné povahy, vyrovnaný, pomalejší v myšlení i pohybu, uvyklý spíše poklidnému životu v táboře než na bitevním poli, ale se slabostí pro peníze. Dokladem je jeho správa Sýrie, protože do bohaté provincie vkročil chudý a z chudé odešel bohatý.*“²⁷³ Nebo tady třeba vyjádření od Suetonia. „*Poněvadž si uvědomoval, že k Varově porážce došlo pro vojevůdcovu nerozvážnost a lehkomyšlnost, ...*“²⁷⁴

Seriálový Varus se asi nejvíce podobá tomu, jakou představu mi o něm zprostředkoval Flavius Iosephus, v jehož výkladu Varus působí jako rázný a sebejistý politik, potažmo vojevůdce.²⁷⁵ V seriálu z něj máte pocit, že je to zkušený a vychytralý stratég. Nemáte ani pocit, že je jako hlavní hrdina čistě zlý, prostě dělá to, co je z hlediska Římanů potřeba. Já jsem si seriálového Vara vcelku oblíbil, ačkoliv podle většiny zdrojů jeho seriálový obraz úplně

---

²⁷¹ FLAVIUS, Josephus. *Válka židovská I.* 1990, str. 152.

²⁷² GOLDSWORTHY, Adrian. *Pax Romana.* 2017, str. 173 „(překlad autora)“.

²⁷³ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojí pohled na římské dějiny.* 2013, s. 157.

²⁷⁴ SUETONIUS, Gaius. *Životopisy dvanácti císařů.* 2016, s. 122.

²⁷⁵ FLAVIUS, Josephus. *Válka židovská I.* 1990, str. 152.

nesouhlasí. Skvěle také dle mého funguje linka, která není vůbec historická, ale dodává Arminově zradě ještě další rozměr. V seriálu totiž, jak jsem zmiňoval dříve, Varus přijme Arminia i jeho bratra Flava za své syny. Varus tedy do poslední chvíle věří, že jeho adoptivní syn Arminius je na jeho straně, a víru ztratí až ve chvíli, když Arminia vidí na vlastní oči, jak vraždí Římany.

4.2.2 Arminius

O Arminiovi toho vlastně víme velmi málo. Z pramenů víme, že pocházel z germánského kmene Chersků. Cherskové v té době žili v severní oblasti dnešního Německa.²⁷⁶ Patřil mezi elitu ve svém kmeni, jelikož byl synem náčelníka Segimera.²⁷⁷ Arminius byl jako chlapec se svým mladším bratrem Flavem poslán do Říma jako rukojmí.²⁷⁸ Takto je nám to prezentováno i v samotném seriálu.

Arminiovi a jeho bratrovi se v Římě dostalo vzdělání, díky čemuž uměli například mluvit plynulou latinou.²⁷⁹ Arminius se následně přidal k římskému vojsku, kde sloužil u pomocných sborů. Jak píše Velleius, účastnil se bojů po boku Římanů. „...syn germánského náčelníka Segimera jménem Arminius, s charismatickým výrazem v tváři a jiskrou v očích, účastník našich předešlých válečných výprav, ...“²⁸⁰ Když si přečteme popis Arminia od Velleia, osobně se nemůžu ubránit dojmu, že se museli tito dva pánové setkat. Je pravděpodobné, že se tak mohlo stát v Ilýrii během tzv. ilyrského povstání, kde oba sloužili pod Tiberiem. Tento názor zastává například i Syvanne.²⁸¹ Logicky je pravděpodobné, že Arminius sloužil právě zde, jelikož tento konflikt byl pro Řím velice obtížný a dislokoval zde ohromnou vojenskou sílu. „Vedl ji s patnácti legiemi a stejným počtem pomocných sborů ...“²⁸² Tento počet legií tvořil více než polovinu z celkových 28 legií, což ukazuje, jak byl tento konflikt pro Řím důležitý a náročný. V seriálu se Arminius o svém působení v Ilýrii zmiňuje, když se baví s jedním římským centurionem a vzájemně si vypráví své vzpomínky na toto tažení.²⁸³

O Arminiovi ještě víme, že za své zásluhy získal jednak římské občanství, ale dokonce také obdržel povýšení do jezdeckého stavu. Můžeme říci, že Arminius se jevil jako ukázka fungující římské politiky, která se snažila romanizovat podrobené kmeny a začleňovat je do

---

²⁷⁶ WELLS, Peter S. *The battle that stopped Rome*. 2004, str. 105.

²⁷⁷ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojí pohled na římské dějiny*. 2013, s. 158.

²⁷⁸ DYCK, Ludwig H. *Arminius*. [online].

²⁷⁹ GOLDSWORTHY, Adrian. *Pax Romana*. 2017, str. 201.

²⁸⁰ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojí pohled na římské dějiny*. 2013, s. 158.

²⁸¹ SYVANNE, Ilkka. *The disaster at Teutoburg Forest in September 9 AD*. 2009, str. 3.

²⁸² SUETONIUS, Gaius. *Životopisy dvanácti císařů*. 2016, s. 122.

²⁸³ *Barbaři*. 1. řada, 3. díl. 00:30:21.

svého systému vlády.²⁸⁴ V seriálu je Arminius při příjezdu římským občanem, ale do třídy jezdce je povýšen až v průběhu seriálu. Přesné údaje o udělení těchto poct nemáme, ale z antických pramenů se zdá pravděpodobné, že se tomu stalo před jeho příjezdem do Germánie.²⁸⁵

Jisté je, že v roce 9 n. l. byl zpátky v Germánii ve své rodné zemi. Za jakých okolností se sem dostal, jistě nevíme. Syvanne například vidí jako možnost, že byl Arminius Varovi přidělen, aby mu pomohl při řízení nové provincie.²⁸⁶ Zdá se, že Varus Arminiovi skutečně věřil a rozhodně nečekal jeho zradu. „Mezi ty nejhlubší v komplotu a vůdce spiknutí a války patřili Arminius a Segimerus, kteří byli jeho stálými společníky ...“²⁸⁷ V seriálu je tato jistota ve věrnost Arminia umocněna jeho vztahem s Varem, kdy se stal Varovým adoptivním synem. Arminius v seriálu také dlouho váhá a je vidět, že je rozpolcen, když se například dozví, že jeho adoptivní otec přiměl toho biologického k sebevraždě. Nicméně nakonec se v seriálu stejně jako ve skutečnosti Arminius rozhodne Římany zradit.

Arminius nalákal tři římské legie do pečlivě připravené pasti během jejich návratu do zimního ležení. K odklonění Římanů od jejich trasy použil zprávy o začínající vzpouře u jednoho z germánských kmenů.²⁸⁸ Římané šli neznámým terénem a Arminius se od nich oddělil. Když ho viděli Římané znovu, byl už jejich nepochybným nepřítelem. V seriálu je to zpracováno stejně, dokonce se jako v historii objevuje na scéně Segestes, který Vara před Arminiem varuje, ale ten nevěří a jeho rad nedbá. Jak jsem již zmiňoval, v seriálu je bitva zkrácená na jeden den, takže se vše odehrává velmi zrychleně. Varus v seriálu, stejně jako ve skutečnosti, páchá sebevraždu, když se situace jeví nepříznivě. V seriálu je opět dodána této scéně dramatická, protože Arminius pozoruje Vara, když páchá sebevraždu a je tady ten rozměr, že je to jeho adoptivní otec. V Arminiově obličejí jsou vidět v tu chvíli silné emoce a v divákovi to vzbuzuje dojem, že měl Vara upřímně rád.

Po porážce Vara a jeho legií se Arminius ujal vlády v kmeni Cherusků. V seriálu se snaží sjednotit germánské kmeny proti Římu mírovou cestou. Z historie však vyplývá, že neváhal použít sílu k tomu, aby porazil své rivaly. V seriálu je vlastně jediný germánský náčelník, se kterým má Arminius spor, a to je Marobud. Ale ani proti němu Arminius nepoužije násilí a jak jsem zmínil, dokonce se před ním pokloní, aby sjednotil germánské kmeny. Ve

---

²⁸⁴ GOLDSWORTHY, Adrian. *Pax Romana*. 2017, str. 201.

²⁸⁵ PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. 2013, s. 158.

²⁸⁶ SYVANNE, Ilkka. *The disaster at Teutoburg Forest in September 9 AD*. 2009, str. 3.

²⁸⁷ CASSIUS, Dio. *Roman History LVI*, 1955, str. 41 „(překlad autora)“.

²⁸⁸ KÜNZL, Ernst. *Germáni: tajemné národy ze severu*. 2019, str. 29.

skutečnosti byli Arminius a Marobud nesmiřitelní rivalové. Arminius vedl s Marobudem válku, kdy se mu ho povedlo výrazně oslabit a v důsledku toho ztratil Marobud pozici ve svém kmeni a musel hledat azyl v Římské říši. Ten mu byl dopřán v Ravenně a zde také následně zemřel.²⁸⁹

Arminiovi se v seriálu znovu povede vymyslet strategii, díky které dokáže porazit další legii Římanů. Už jsem zmiňoval důvody, proč se něco takového zcela určitě nestalo. Arminius od porážky Vara s Římany už žádnou větší bitvu nevyhrál. Ačkoliv měl k takovému vítězství velmi blízko v roce 15 n. l. Tehdy se mu povedlo dostat římské vojsko pod velením Aula Caecina Severa do velice těžké situace v bitvě u Pontes Longi. Římanům se ovšem povedlo z těžké situace vyváznout. Tacitus dokonce tvrdí, že bitva skončila římským vítězstvím.²⁹⁰ Ale třeba takový Wells je opatrnější při hodnocení vítěze této bitvy. „*Ale v této bitvě byly obě strany vyrovnané a ani jedna nezískala rozhodující vítězství.*“²⁹¹

Arminius poté v roce 16 n. l. utřil porážku od Germika ve dvou bitvách, které na sebe bezprostředně navazovaly, jmenovitě to byla bitva na pláni Idistaviso a bitva u Angrivariánské zdi. Obě tyto bitvy Arminius prohrál, ale povedlo se mu z nich vyváznout.²⁹² Poté se již s Římany v bitvě nikdy neutkal, jelikož v roce 16 n. l. rozhodl císař Tiberius o ukončení vojenských operací v Germánii. Už sám Augustus určil Rýn jako hranici říše a doporučil svému nástupci Tiberiovi říši dál nerozšiřovat a Tiberiovo rozhodnutí o ukončení operací je takovou poslední tečkou za římskými snahami o Germánii.

Po odchodu Římanů z Germánie se Arminius musel potýkat s novým nepřítelem, a to byly ostatní germánské kmeny, které již neměly společného nepřítele, a začaly se kupit vzájemné spory, které vedly k vzájemným bojům. Muž, který se stal postrachem Římanů, ale samotní Římané ho nedokázali chytit nebo zabít, nakonec ho zabili jeho vlastní lidé v roce 21 n. l., to byl osud Arminia.²⁹³

Arminius je v seriálu samozřejmě hlavním hrdinou, kterému má divák fandit. Opět je ovšem odlišné zpracování v první a druhé sérii. V první sérii je určitě Arminius také kladnou postavou, ale vidíme, že občas vykoná nějaký čin, který není morálně zcela v pořádku. Ve druhé sérii se mi nicméně zdálo, že postava Arminia se zdá až příliš morálně čistá, kdy je hrdinou, kterému jde o dobro Germánie a její svobodu. Ve druhé sérii je, stejně jako celkově Germáni,

---

²⁸⁹ MATYSZAK, Philip. *The sons of Caesar*. 2020, str. 158.

²⁹⁰ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 66.

²⁹¹ WELLS, Peter S. *The battle that stopped Rome*. 2004, str. 205 „(překlad autora)“.

²⁹² TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 84.

²⁹³ TACITUS, Cornelius. *Letopisy*, 1975, s. 126.

zobrazen v mnohem příznivějším světle. Přemýšlel jsem o důvodu této změny a mohli bychom to svést na několik věcí. Například, že autoři už neměli historickou předlohu a museli více experimentovat s dějem. Může za tím také stát méně času na přípravu druhé série, jelikož při tvorbě první série na ně asi nebyl vyvíjen takový tlak, aby něco vydali. Ale po úspěchu první série byla silná poptávka fanoušků po pokračování a možná se to uspěchalo. Je také možné, že autoři chtěli při druhé sérii oslovit širší publikum, proto museli zápletku a motivace jednotlivých stran zjednodušit, jelikož spoustu lidí nechce přemýšlet, ale jsou raději, pokud je jim jasně ukázáno dobro a zlo.

4.2.3 Tiberius

Tiberius Claudius Nero se narodil 16. listopadu 42 př. n. l. do významné rodiny Claudiů. Oba jeho rodiče byli příslušníky tohoto rodu. Rod Claudiů byl starým a významným patricijským rodem.²⁹⁴ Příslušníci tohoto rodu dlouhodobě zastávali ty nejvyšší úřady v rámci republiky. Do vínku tedy dostal vynikající původ, který jako by mu částečně předpovídal velikou kariéru.

Dětství měl zpočátku trochu divoké. Jeho otec, který byl původně podporovatelem Caesara, ale později navrhovatel udělení odměn Caesarovým vrahům, a nakonec v druhém triumvirátu podporovatel Marka Antonia, mu zajistil jistá životní dobrodružství.²⁹⁵ Otec i s rodinou musel opustit Apeninský poloostrov poté, co podpořil příbuzné Marka Antonia v Perusijské válce. Nejdříve rodina utekla na Sicílii a poté do Řecka. Ovšem díky okolnostem se už v roce 39 př. n. l. směla vrátit domů.

Po návratu rodiny ovšem našel Octavianus zalíbení v tehdy těhotné Tiberiově matce Livii. Octavianus dosáhl svého a Livia se za něj vdala a odešla do jeho domácnosti. S sebou vzala i svého syna Tiberia a její druhý syn Drusus se již narodil v nové domácnosti. Zde se oběma synům dostalo výborného vzdělání.²⁹⁶ Mezitím jeho nevlastní otec Augustus měnil Římskou říši a budoval si pozici jediného vládce Říma. Tiberius v mládí nebyl považován za nástupce svého otčima, ale byl předurčen k slavné politické dráze jako příslušník císařské rodiny.

Tiberius postupně v mládí získával vojenské zkušenosti, kdy ho s sebou vzal jeho nevlastní otec na tažení do Hispánie. Po návratu z tažení získával i první politické zkušenosti.

---

²⁹⁴ SUETONIUS, Gaius. *Životopisy dvanácti císařů*. 2016, s. 114.

²⁹⁵ SUETONIUS, Gaius. *Životopisy dvanácti císařů*. 2016, s. 149.

²⁹⁶ HOLLAND, Tom. *Dynastie: vzestup a pád Caesarova rodu*. 2018. str. 116.

Kariéra mu byla usnadněna jeho příslušností k císařské rodině. Například senát mu schválil, že se může ucházet o úřady o pět let dříve než ostatní adepti.

Brzy také dostal příležitost ukázat se jako vojevůdce. V roce 20 př. n. l. byl poslán na východ říše a jeho hlavním úkolem bylo dosadit nového arménského krále. Už při svém prvním působení v pozici vojevůdce si vedl nadmíru dobře. „*Roku 20 př. n. l. vedl Tiberius dvě legie do Arménie, korunoval nového krále a získal od Parthů rukojmí a dříve ukořistěné orly.*“²⁹⁷

Tiberius postupně prokazoval své vojevůdčovské schopnosti. Velkou část svého života věnoval službě své vlasti v armádě. Myslím, že si mohu dovolit říci, že Tiberius se stal největším římským vojevůdcem své doby. Byl posílán na ta nejtěžší bojiště. Pokud se někde za vlády Augusta vyskytla vojenská hrozba a Tiberius byl po ruce, byl poslán na vyřešení právě on. „*Během vlády svého nevlastního otce strávil Tiberius dvaadvacet let jako vynikající velitel armád a vyznamenal se hlavně v Illyricu a Panonii – novodobé Jugoslávii a Maďarsku (12-9 př. Kr, 4-6 n. l.).*“²⁹⁸

Významným vojevůdcem byl i Drusus, mladší bratr Tiberia. Bratři společně vedli válku v letech 15-13 př. n. l. s kmeny Vindeliků a Raetů. Poté se Tiberius ujal velení v Panonii a Drusus v Germánii. Oběma sourozencům se na jejich frontě dařilo. Pak ovšem náhle Drusus v Germánii zemřel a jeho místo zaujal Tiberius. I v Germánii prokázal Tiberius své kvality a podnikl v roce 8 př. n. l. se svými vojsky úspěšný výpad hluboko do Germánie. „*Proto všichni barbari kromě Sugambů, ze strachu z nich, učinili návrhy míru.*“²⁹⁹

Během své vojenské kariéry ovšem Tiberius postupoval stále výše i v politických kruzích. Například v roce 13 př. n. l. – v 29 letech – dosáhl na post konzula.³⁰⁰ Po smrti Agrippy v roce 12 př. n. l. mu navíc Augustus uděloval nová privilegia. V roce 6 př. n. l. obdržel i tribunskou moc na 5 let, což byla obrovská pocta, kterou získal značný podíl na vládě. Ovšem ještě v témže roce se Tiberius rozhodl, dodnes z ne úplně jasných důvodů, požádat o uvolnění z povinností. Tiberius odešel do exilu na Rhodos.

Po několika letech v ústraní začal usilovat Tiberius o návrat. Nakonec mu jej schválil Augustus v roce 2 n. l., ale za podmínky, že se nebude účastnit veřejného života. Tiberiova pozice se ovšem vcelku rychle změnila, když zemřeli oba vnuci císaře Augusta, kteří byli

---

²⁹⁷ BARRETT, Anthony A. (ed). *Životy císařů*. 2012, str. 56.

²⁹⁸ GRANT, Michael. *Dvanáct císařů*. 1998, str. 73.

²⁹⁹ CASSIUS, Dio. *Roman History LV*, 1955, str. 393 „(překlad autora)“.

³⁰⁰ CASSIUS, Dio. *Roman History LIV*, 1955, str. 347.

předpokládanými dědici trůnu. Najednou byl Tiberius znovu v milosti a byla mu znovu udělena tribunská moc. Tiberius byl adoptován Augustem a podle vůle císaře sám musel adoptovat synovce Germanika. Tiberius se jako nástupce Augusta začal jevit ještě jasněji, když Augustus vydědil svého posledního vnuka. „*V druhé polovině roku 7 n. l., Augustus vydědil posledního ze svých vnuků a vyhnal ho do Sorrenta.*“³⁰¹

Po tom, co byl Tiberius znovu přijat v milost, ujal se opět pozice vojevůdce. V roce 4 n. l. byl odeslán do Germánie, kde měl zjednat pořádek. To se mu nejspíše z velké části povedlo. „*Celá jejich obrovská branná moc, muži statní, sebestí dokonalou ochranou území složili zbraně a padli na zem spolu se svými veliteli před tribunálem římského velitele, obklíčeni naším vojskem v třpytivé zbroji.*“³⁰² V roce 6 n. l. už se chystal na Markomany, které vedl Marobud, který vytvořil v sousedství Římské říše silnou konfederaci germánských kmenů. Vypuklo ovšem povstání v Ilýrii a Panonii, tak se Tiberius vydal potlačit tuto vzpouru.

Jen co vyřešil v roce 9 n. l. tuto vzpouru, už na něj čekal nový úkol v Germánii. Po porážce tří římských legií, které vedl Varus, bylo nutné zabezpečit Rýn. Úkol byl svěřen Tiberiovi a ten od roku 10 n. l. působí v Germánii. To je doba, kdy se nám odehrává děj druhé řady seriálu. Ovšem jak jsem již zmínil, v seriálu Tiberius ihned operuje za Rýnem, ale ve skutečnosti se zdá, že zvolil mnohem opatrnější strategii a věnoval se zajištění obrany na Rýnu a výpadu do Germánie se v tomto roce zdržel.³⁰³

Tiberius v následujících dvou letech podnikl výpady za Rýn do Germánie. Co víme, byly vcelku úspěšné. V roce 12 n. l. byl povolán zpět do Říma a v roce 13 n. l. byl na jeho místo jmenován Germanicus. V roce 14 n. l. zemřel císař Augustus a Tiberius nastoupil na jeho místo. Tiberius vládl až do roku 37 n. l., kdy zemřel. Jeho podrobnějším životopisem a samotnou vládou jsem se již zabýval ve své bakalářské práci.³⁰⁴

Jelikož se jedná o mou oblíbenou historickou postavu, byl jsem velice zvědavý na jeho zobrazení v seriálu. Tiberius je hlavním soupeřem Arminia v druhé sérii, nicméně se o něm jako o vynikajícím stratégovi mluví již v první sérii, kdy Arminius vypráví, že pod ním sloužil v Ilýrii. Po prvních minutách na scéně na mě působil seriálový Tiberius vcelku dobře. Působil jako zkušený vojevůdce a politik. Byl zdrženlivý vůči vojenským operacím a raději chtěl vsadit

---

³⁰¹ DETWEILER, Robert. *Historical perspectives on the Death of Agrippa Postumus*. 1970, str. 290 „(překlad autora)“.

³⁰² PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. 2013, s. 147.

³⁰³ HOLLAND, Tom. *Dynastie: vzestup a pád Caesarova rodu*. 2018. str. 172.

³⁰⁴ KYSILKA, Filip. *Obraz císaře Tiberia v současné beletrii v konfrontaci s antickými prameny a s vědeckým výzkumem*.

na diplomacii a počkat na další posily. Takovým jeho opakem je seriálový Germanicus, který chce za každou cenu porazit Arminia a vůbec při tom nepromýšlí širší souvislosti. Germanicus působí jako zbrklý a impulzivní mladík. To, že Tiberius byl při svých taženích opatrný, je známo i z historie. Například právě o jeho opatrném přístupu k tažení v Germánii se můžeme dočíst u Suetonia.³⁰⁵

Zároveň je Tiberiovi přisuzována také výrazná negativní vlastnost, kterou mu přisuzují některé historické prameny, ale zároveň si myslím, že není zcela objektivní. K záporné postavě se ovšem také hodí. Tou vlastností je věrolomnost. Tady se můžeme odkázat na Diona Cassia, který zmiňuje Tiberiovu zvláštní povahu, které by se dala zaměnit s věrolomností. „*Naopak, jeho slova naznačovala přesný opak jeho skutečného záměru; popíral veškerý zájem o to, po čem toužil a požadoval to, co nenáviděl.*“³⁰⁶ Tato jeho vlastnost se v seriálu asi nejjasněji projeví na samotném konci druhé série, kdy Tiberius slíbí Segestovi a jeho ženě azyl v říši, za to, že mu přivedou do zajetí Thumelika, syna Arminia a Thusneldy. Když dojde k předávce, najednou rozkáže Segesta i s jeho ženou zabít.

Poslední, co musím zmínit, je chování Tiberia během poslední bitvy. Tiberius se rozhodne v průběhu bitvy své muže opustit a utéct za Rýn. Je těžké určit, jak by se v situaci, kdy hrozí jeho armádě porážka, zachoval, protože z historických pramenů nemáme záznam o jeho porážce v bitvě nebo o situaci, kdy by byla jeho armáda blízko zničení. Zmiňují se jen těžké boje, kdy se jistě musel mnohokrát dostat i do situace, kdy nebyla situace jeho vojska úplně růžová. Ovšem i u autorů, kteří Tiberia vnímají negativně, naleznete uznání jeho vojevůdcovských schopností. Příkladem může být Suetonius.³⁰⁷ Z toho, co jsem dosud o Tiberiovi zjistil, je pro mě prostě těžko uvěřitelné, že kdyby tato situace skutečně nastala, Tiberius by utekl z boje. Samozřejmě jsem již argumentoval, proč se tato bitva jistě nikdy neodehrála, ale přišlo mi zajímavé podívat se i na psychiku seriálového Tiberia a porovnat to se svými znalostmi o historickém Tiberiovi.

4.3 Římská armáda

V této části se budu soustředit na římskou armádu. Je jedním z výrazných motivů celého seriálu. Proto je dle mého názoru dobré pokusit se o analýzu jejího zobrazení, kdy porovnáme její zobrazení v seriálu se skutečnou římskou armádou raného principátu. Jen zmíním, že vznikla na naší fakultě velmi pěkná diplomová práce, která se zabývá zobrazením římské

³⁰⁵ SUETONIUS, Gaius. *Životopisy dvanácti císařů*. 2016, s. 122.

³⁰⁶ CASSIUS, Dio. *Roman History LVII*, 1955, str. 113 „(překlad autora)“.

³⁰⁷ SUETONIUS, Gaius. *Životopisy dvanácti císařů*. 2016, s. 117.

armády ve filmu a televizi.³⁰⁸ Také v této podkapitole velmi stručně zmíním vývoj římské armády až do podoby té raně císařské. Pokud se zabýváme vojskem raného principátu, je nutné znát i starší fáze římského válečnictví, jelikož v nich byly položeny základy, na kterých raně císařská armáda stojí.

4.3.1 Vývoj římské armády do období principátu

O počátku římských dějin toho mnoho nevíme a všechny informace, které máme, tak čerpáme buďto z pověstí nebo od autorů, kteří psali o mnoho staletí později. Řím byl původně pouze jednou z mnoha latinských osad s minimálním významem pro středomořský prostor. Čas římské velikosti měl teprve nastat.

Římské vojenství bylo zpočátku velmi primitivní. „*Řím co do velikosti rostl pomalu a po staletí byl velmi malou komunitou, jejíž války byly bojovány v podobně malém měřítku.*“³⁰⁹ V této komunitě existovaly jednotlivé válečnické bandy pod vedením místní aristokracie. Aristokracie tvořila své bojové skupiny a vydávala se s nimi na kořistnické výpravy do sousedních obcí. Tímto způsobem spolu mohla místní aristokracie bojovat o prestiž a bohatství. Samozřejmě z toho můžeme odvozovat, že i válečníci z okolních obcí pořádali nájezdy na své sousedy. Pravděpodobně tak docházelo ke střetům skupin, ovšem nemůžeme tu pravděpodobně mluvit o vedení kontinuální dlouhodobější války.

Později si Řím osvojil již složitější taktiku boje. Začal totiž používat falangu, která byla ve starověku vcelku rozšířenou bitevní formací. Nejvíce ji proslavili Řekové, ale byla používána mnoha civilizacemi. To souvisí i s tzv. řeckou kolonizací, kdy se šířila řecká kultura po Středomoří a samozřejmě se takto šířily i znalosti o vojenské taktice. Řecká kolonizace směřovala i na Apeninský poloostrov, kde byla založená řecká města na jihu poloostrova a na Sicílii.

Podle pramenů, jež se nám dochovaly, byla falanga těsnou formací semknutých těžkooděných hoplítů. Formace byla samozřejmě doprovázena dalšími jednotkami, jako jezdectvem, různými druhy lehčích pěších jednotek nebo popřípadě oběma. Nyní se hodí vysvětlit, kdo to byl hoplita. „*Běžně interpretován jako typický řecký těžkooděný voják, ...*“³¹⁰ Myslím, že toto je pro základní představu vyhovující definice hoplity. Tento těžkooděncem byl základním kamenem řecké falangy. Hoplita pocházel z řad plnoprávných občanů, což se později

³⁰⁸ BALLING, Adam. *Římské vojsko ve filmu a televizi*.

³⁰⁹ GOLDSWORTHY, Adrian. *The Complete Roman Army*. 2011, str. 20 „(překlad autora)“.

³¹⁰ ECHEVERRÍA, Fernando. *Hoplite and phalanx in Archaic and Classical Greece: a reassessment*. 2012, str. 292 „(překlad autora)“.

změnilo, ale to není pro tuto práci důležité. Tito občané museli být také dostatečně majetní, jelikož výzbroj těžkooděnce byla drahou záležitostí. Název tohoto těžkooděnce je odvozován od výrazu *hoplon*. Dříve se věřilo, že je to výraz pro velký štít, jenž hoplité nosili a byl pro ně typický. Ovšem dnes mnozí usuzují, že tento výraz označoval celou těžkooděncovu výzbroj.³¹¹

Na Apeninském poloostrově byla významná civilizace Etrusků, která falangu od Řeků přejala a mírně ji upravila pro své potřeby. „*Římští spisovatelé a etruské umění dokazují, že etruští válečníci byli vyzbrojeni jako hoplité v Řecku, možná také přijali formaci řecké falangy – řada válečníků postupujících na bitevním poli vpřed jako jeden s naježenými kopími a navzájem se chránící pevnou bariérou z bronzových štítů.*“³¹² Etruská civilizace mohla přijmout řecký styl boje vlastně plně, jelikož podoba jejich civilizace připomínala tu řeckou. Etruskové rovněž tvořili nezávislé městské státy, které proti sobě vedly mnohdy války. Zároveň jejich vojsko bylo tzv. občanské, což znamená, že vojáky byli občané daného městského státu a výbavu si platili sami.

Řím byl ve svých počátcích minimálně pod velkým vlivem etruské civilizace. Hovoří se ovšem i o tom, že Řím možná založili sami Etruskové. Nějakou dobu byl pravděpodobně pod nadvládou této vyspělé civilizace. Kontakty Římanů a Etrusků musely být intenzivní, vždyť Řím leží nedaleko od oblasti, jíž se ve starověku říkalo Etrurie (dnes Toscana). Významné Etruské město Veii leželo pouhých 16 kilometrů severozápadně od Říma. Řím si po mnohých konfliktech všechna etruská města podmanil a Etrusky asimiloval do své nové rostoucí říše.

Římané byli samozřejmě v kontaktu i s dalšími civilizacemi na Apeninském poloostrově, tedy i s Řeky. Nakonec i Římané přijali řecký styl válčení a začali své vojáky vyzbrojovat podle řeckého stylu. Řím s tímto přešel na model občanské armády. Občané Říma, kteří žili své civilní životy, byli v případě nutnosti povoláni do zbraně. Vybavení si stejně jako u Řeků a Etrusků pořizoval a platil každý sám. Byly zde jistě nějaké minimální požadavky na výbavu jednotlivce, aby mohl zaujmout své místo ve vojsku. Nicméně mnohé vybavení se jistě různilo a pozorovateli se určitě nabízel dosti heterogenní pohled. Každý voják mohl mít unikátní zjev.

Po falanze přešli Římané na nový styl válčení, který byl již ryze římský. Řím během četných válek se svými sousedy sbíral důležité zkušenosti, které později zúročil při vytvoření

---

³¹¹ ECHEVERRÍA, Fernando. *Hoplite and phalanx in Archaic and Classical Greece: a reassessment*. 2012, str. 294.

³¹² CARTWRIGHT, Mark. *Etruscan Warfare*, [online] „(překlad autora)“.

své nové taktiky boje. Tento styl Řím v mírně upravených verzích používal po několik dalších staletí. Základ římského válečnictví na další století můžeme vidět v této fázi.

Manipulární legie byly základním kamenem nového stylu válčení. O této fázi toho víme nejvíce díky řeckému historikovi Polybiovi, proto se někdy můžeme setkat s označením „Polybiova“ legie. Ten nám zanechal asi nejlepší popis, ze kterého se dnes vychází. Ovšem manipulární legie je starší. Potom nám může posloužit Livius, který zanechal popis starší podoby těchto legií.³¹³ Tyto legie se lišily od „Polybiových“ legií jednak druhy jednotek, které v ní byly, a také tím, jak byly tvořeny jednotlivé manipuly, ale kvůli rozsahu práce se podobou těchto legií zabývat nebudu.

„Polybiova“ legie byla založena na manipulárním systému. Hlavní silou legie byly manipuly, které byly tvořeny dvěma centuriemi. Manipulů bylo v legii celkem 30. Tvořily tři řady bitevní formace těžké pěchoty. Do boje vojáci nastupovali v šachovnicové formaci. Každou řadu tvořil rozdílný typ bojovníků. Manipuly sloužily jako největší samostatné pěší jednotky legie. Jízda tvořila vlastní jednotky, jimž se říkalo *turma*. V tomto typu legie existovaly různé druhy vojáků, ke kterým byl jednotlivec přidělen, na rozdíl od dřívějších dob, na základě věku spíše než kvůli majetku.³¹⁴

Nyní k samotným jednotkám „Polybiových“ legií. Nejmladší a nejchudší muži sloužili jako *velites*. Jednalo se o jednotky lehkých harcovníků. Tito vojáci netvořili vlastní manipuly, ale byli nejspíše proporčně přidělováni k manipulům těžké pěchoty. První řadu hlavní bojové formace tvořili tzv. *hastati*. Jednalo se o mladé muže. V druhé řadě nastupovali tzv. *principes*. Tyto jednotky tvořili muži na vrcholu životních sil. Jednotky *principes* a *hastati* byly vybaveny velmi podobně, ale třetí řadu tvořily odlišné jednotky. *Triarii* byli nejzkušenější vojáci celé legie a do boje nastupovali pouze výjimečně, pokud se první dvě linie hroutily. Posledním druhem vojáků v „Polybiových“ legiích bylo jezdeckvo, tzv. *equites*. K jezdeckvu se mohli dostat pouze nejmajetnější občané a v legii jich bylo ze všech jednotek nejméně. Jak jsem zmínil výše, jízda tvořila vlastní oddíly, tzv. *turma*.

Podle informací, jež nám Polybios zanechal, měla římská legie běžně asi 4500 mužů určených k boji. *Hastati* tvořili 10 manipulů o 120 mužích stejně jako *principes*. *Triarii* tvořili

---

³¹³ LIVIUS, Titus. *Dějiny II-III*. 1972, str. 265.

³¹⁴ MEIKLEJOHN, K. W. *Roman Strategy and Tactics from 509 to 202 BC*. 1938, 173.

10 manipulů, ale každý manipul měl jen 60 mužů.³¹⁵ Jezdců bylo v legii málo, Polybios mluví o 300 jezdcích. Zbytek tvořily jednotky *velites*.

Řím na taženích neměl k ruce pouze své legie. Římské vojenství hodně spoléhalo také na spojenecké jednotky. Například Řím nikdy moc nevynikal v jezdecktvu, proto tuto úlohu ve vojsku svěřoval dominantně svým spojencům a jeho vlastní jezdecké jednotky nebyly příliš početné. Pokud se táhlo do války, římscí spojenci poslali svá vojska do boje po boku římských legií.

S velkou změnou pro římské válečnictví přichází jistý Gaius Marius. Marius byl úspěšným římským vojevůdcem a politikem. Navzdory svému původu se dokázal propracovat k nejvyšším úřadům v Římě a byl jedním z nejvlivnějších mužů své doby. „*Marius byl synem chudých, bezvýznamných rodičů, živičích se prací svých rukou.*“³¹⁶

V roce 112 př. n. l. Řím vstoupil do války s Numidským králem Jugurthou. Římu se nedařilo několik let situaci vyřešit. Marius se poprvé do války zapojil v roce 109 př. n. l. jako legát jistého Metella. Metellus nedokázal válku ukončit a v roce 107 př. n. l. ho jako velitele v Numídii nahradil právě Marius. Stalo se tak přes odpor části senátu, proto nebyl Mariovi umožněn odvod do nových legií, ale musel se spolehnout na dobrovolníky.³¹⁷ Kiley píše, že kvůli nehostinnosti dějiště války nenašel Marius dostatek dobrovolníků z řad římských občanů, kteří měli dostatečný majetek pro službu v armádě.³¹⁸ Marius se rozhodl tuto situaci vyřešit po svém. „*V bezprecedentním kroku apeloval na nejchudší občany, muže, kteří postrádali dostatek majetku, aby byli oprávněni pro vojenskou službu.*“³¹⁹ Tento tah se mu také vyplatil a mezi chudými občany vyvolal odezvu a tímto krokem odstartoval dalekosáhlé změny v římském vojsku. O tomto revolučním kroku se zmiňuje i Plútarchos. „*Ihned po skvělém volebním úspěchu konal odvody, proti zákonu a zvyklostem dal zapsat do seznamu mnoho chudáků, a dokonce i otroků.*“³²⁰

Mariovým velkým krokem bylo umožnění služby v armádě i nemajetné skupině obyvatelstva. Jak toho dosáhl? Jsou za tím dalekosáhlejší změny. Změnilo se totiž pojetí římské armády. Římská armáda do doby Maria byla totiž poloprofesionální domobranou složenou s dostatečně majetných občanů, kteří měli finance, aby si mohli pořídit výbavu. Marius udělal

---

³¹⁵ POLYBIOS. *Dějiny III*. 2022, str. 15.

³¹⁶ PLÚTARCHOS. *Životopisy slavných Řeků a Římanů I*. 2006, str. 590.

³¹⁷ GOLDSWORTHY, Adrian. *The Complete Roman Army*. 2011, str. 46.

³¹⁸ KILEY, Kevin F. *An Illustrated Encyclopedia of the Uniforms of the Roman World*. 2019, str. 99.

³¹⁹ GOLDSWORTHY, Adrian. *The Complete Roman Army*. 2011, str. 46 „(překlad autora)“.

³²⁰ PLÚTARCHOS. *Životopisy slavných Řeků a Římanů I*. 2006, str. 594.

významný krok k vytvoření profesionální římské armády. Vojákům náležel za jejich službu plat a nyní si už nemuseli platit vlastní výbavu, kterou od nynějška zajišťoval stát. Armáda se tedy pro mnohé chudé stala možností slušného výdělků, proto volili službu v armádě jako svou kariéru. Tito vojáci byli ochotni daleko déle sloužit ve vojsku. Navíc měli i vidinu budoucí obživy, jelikož vojákům bylo slibováno, že po službě v armádě obdrží pozemky, kde budou moci hospodařit.

„*Nové legie byly mnohem trvalejší a po celou dobu své existence si ponechaly jméno a číslo.*“³²¹ Dříve byly legie shromážděny, když bylo potřeba a po konci této potřeby byly opět rozpouštěny, ale nyní měl Řím v podstatě stálou armádu, která poskytovala mnoho nových možností. V rámci legie se přenášela určitá tradice, zkušenosti a byl tu jistě větší pocit sounáležitosti se samotnou legií. Legionáři najednou sloužili déle a mohli mnohem delší dobu pilovat své bojové schopnosti. Po reformách také vzrostl význam centurionů v legiích. Centurioni byli nyní profesionální a ostřílení vojáci, kteří vedli své spolubojovníky do řady bitev.

Tím, že pořizováním výzbroje se od nynějška zabýval stát, tak došlo k úpravě vybavení legií. Můžeme předpokládat, že se legie staly více homogenními, co se týče výbavy. Zároveň tomu pomohly i další Mariovy reformy. Marius například setřel rozdíly mezi jednotlivými třídami římských vojáků. Nyní už byli všichni vojáci vyzbrojeni jednotně jako těžká pěchota se stejnými zbraněmi, konkrétně jejich zbraněmi byl *gladius* a *pilum*. „... *byly to prostě kohorty těžké pěchoty všechny vybavené podobným způsobem,*“³²²

Marius změnil i organizaci legií. Legie už nebyly nadále rozděleny do 30 manipulů, ale byly tvořeny 10 kohortami. Těchto 10 kohort nastupovalo do boje stále ve třech řadách v šachovnicové formaci. Kohortu tvořilo 6 centurií, zatímco dřívější manipul byl složen ze 2 až 3 centurií. Tato nová jednotka byla tedy větší než dřívější manipuly. Dělení vojáků do kohort poskytlo Římanům výhody, které poutavě ve svém díle líčí Goldsworthy.³²³

Také se Mariovi připisuje zlepšení mobility římských legií. „*Každý legionář si nesl svá vlastní zavazadla.*“³²⁴ Díky této změně zredukoval Marius výrazně kolonu zavazadlových vozů, což pomohlo lepší pohyblivosti legie jako celku. „*Během tažení proti Kimbrům ještě*

---

³²¹ GOLDSWORTHY, Adrian. *The Complete Roman Army*. 2011, str. 47 „(překlad autora)“.

³²² GAMBINO, Michael C. *The Military Reforms of Gaius Marius in their Social, Economic, and Political Context*. 2015, str. 116 „(překlad autora)“.

³²³ GOLDSWORTHY, Adrian. *The Complete Roman Army*. 2011, str. 47-48.

³²⁴ MATHEW, Philip. *Marian Reforms*, [online] „(překlad autora)“.

*cestou otužoval své vojáky, cvičil je v různých bězích a dlouhých pochodech, nutil je, aby si sami nesli, co potřebují, a aby si sami připravovali jídlo, takže i později se lidem, kteří rádi snášeli námahu a bez řeči a ochotně vykonávali rozkazy, říkalo Mariovi mezci.*³²⁵

Mariovy reformy měly veliký vliv na římskou armádu, ale nakonec se ukázalo, že i na Římskou říši jako takovou. Upozorním jen, že se vedou diskuze o tom, zda byl Marius autorem těchto změn nebo jen navazoval na něco, co bylo v římské armádě vcelku běžnou praxí již dříve. Dokonce někteří polemizují nad významem Mariových reforem. Jedná se o zajímavé téma, kde je diskuze stále živá a jsou zde i možnosti dalšího výzkumu. Pro mé téma tato diskuze není ovšem zásadní, proto se nyní posuneme od Maria dále.

4.3.2 Armáda raného principátu

Další výraznou změnu prodělalo římské vojsko díky prvnímu římskému císaři Augustovi. Tento muž narozený jako Gaius Octavius byl adoptivním synem samotného Julia Caesara. Po smrti svého adoptivního otce převzal jeho dědictví a následně vtrhl do římské politiky. Vytvořil druhý triumvirát společně s Markem Antoniem a Lepidem. Tento triumvirát ovládal římskou říši a vlastně si ji mezi sebe tito tři pánové rozdělili. Společným úsilím bylo potrestat vrahy Caesara, což se triumvirům povedlo. Postupně se ovšem mezi triumviry dostavily neshody. Jako první se ze hry vyšachoval Lepidus. Poté se už jen schylovalo k rozhodující bitvě mezi Oktaviánem a Antoniem o vládu nad říši. V rozhodující bitvě u Actia zvítězil Octavianus, bitvu mu vyhrál jeho nejlepší přítel a později zeť Marcus Vipsanius Agrippa. Antonius po bitvě spáchal sebevraždu, což znamenalo jediné, že Octavianus je jediným vládcem říše.

Octavianus přijal v roce 27 n. l. jméno Augustus a stal se prvním římským císařem. Zavedl novou formu vlády, tzv. principát. Tato forma vlády vydržela více než 300 let, kdy byla nahrazena dominátem. Augustus zaváděl mnohé reformy, ale pro nás je teď důležitá jeho reforma armády.

Mariovy reformy započaly změny římské armády k tomu, aby se stala stálou a profesionální. Tento proces byl dovršen právě za Augusta. Od jeho doby můžeme mluvit o římské armádě jako o bezpochyby stálé a profesionální instituci. „*Po porážce M. Antonia a ukončení občanských válek v roce 31 př. n. l. bylo vytvoření stálé profesionální armády jednou z nejdůležitějších částí Augustovy reorganizace římského státu ve 20. a 10. letech před*

---

³²⁵ PLÚTARCHOS. *Životopisy slavných Řeků a Římanů I.* 2006, str. 597.

Kristem. ³²⁶ Augustus stanovil počet legií na 28. Tento počet v průběhu dalších 300 let mírně kolísal kolem 30, kdy někdy bylo legií méně než 30 a jindy zase více. Mnohé legie, které vznikly v tomto období, existovaly po staletí.

Vojáci byli od dob Augusta skutečnými profesionály. Služba v armádě byla dlouhodobým zaměstnáním. Za Augusta se vojáci nejprve zapisovali na 16 let služby a následné 4 roky služby jako veteráni u legie, ale ještě za Augustova života byla tato doba změněna na 20 let a dalších 5 let služby jako veterán u legií. Někteří římské vojáci byli tedy opravdu ostřílenými veterány, které prověřily mnohé bitvy.

Zásadním znakem profesionalizace bylo také to, že od nynějška měly legie stálé velitele i na vyšších důstojnických postech. „*Za Augusta byla struktura velení legie stanovena jasněji a byl jmenován stálý velitel.*“ ³²⁷ Tímto stálým velitelem byl legát. „*Legiím velel legát (legatus), obvykle člen senátu nebo aristokracie, který byl pod velením guvernéra provincie, ve které byla legie umístěna.*“ ³²⁸ To výrazně pomohlo fungování legií a jejich efektivitě. Samozřejmě stále velmi důležitou složkou legií byli centurioni, kteří už od dob Maria byli velezkušenými bojovníky, kteří měli velký vliv na bojeschopnost jednotlivých centurií.

Římská legie zůstala i nadále složena téměř bezvýhradně z těžké pěchoty. Ta byla doplněna malým oddílem jízdy. Hlavní síla legie byla stále v deseti kohortách. Každá kohorta byla složena z šesti centurií stejně jako dříve. V průběhu prvního století našeho letopočtu došlo k mírné změně, kdy se v rámci legií odlišovala první kohorta. Ta totiž byla složena pouze z pěti centurií. Ovšem mužů v jedné centurii bylo dvakrát tolik, takže celkově měla být první kohorta početnější než ostatní kohorty legie.

Římská armáda po celou dobu své existence spoléhala na spojenecké vojáky. Zejména poté, co se Římané začali v pozemních bitvách téměř plně orientovat na těžkou pěchotu. Za Augusta tak vedle profesionálních římských legií vznikly profesionální oddíly *auxilia*. Pomocné sbory byly důležitou součástí římské armády v době raného principátu. Pomocné sbory doplňovaly římské legie během tažení. Tyto oddíly poskytovaly druhy jednotek, které v samotné legii nebyly zastoupeny nebo pouze minimálně, konkrétně třeba jízdu nebo jednotky s delším dostřelem než klasičtí legionáři, jako například lukostřelci nebo prakovníci, ovšem to

---

³²⁶ THOMAS, Chris. *Claudius and the Roman army reforms*. 2004, str. 424 „(překlad autora)“.

³²⁷ GOLDSWORTHY, Adrian. *The Complete Roman Army*. 2011, str. 50 „(překlad autora)“.

³²⁸ HAMBLIN, William J. *The roman army in the first century*. 1996, str. 338 „(překlad autora)“.

byla jen menší část těchto oddílů. „Většina pomocné pěchoty byly jednotky těsného uspořádání, které bojovaly způsobem velmi podobným legiím.“³²⁹

„V době Ježíše byla římská armáda na vrcholu své síly a prestiže.“³³⁰ Cituji tady slova Williama J. Hamblina a vím, že by se asi mnoho vojenských historiků přelo, která ta římská armáda byla opravdu nejsilnější. Ovšem domnívám se, že by panovala už větší shoda, kdybych tu vyslovil své přesvědčení, že raně principátní armáda je alespoň nejvíce ikonická. Legie raného principátu měly totiž nezaměnitelný vzhled. „Počátkem prvního století začal do služby vstupovat nový typ brnění, lorica segmentata, tvořená pevnými kovovými segmenty spojenými bronzovými pany a drženými pohromadě koženými řemínky, pokrývající trup a ramena.“³³¹ K tomu ještě přidejme císařskou galskou přilbu. „Císařská galská přilba je nejlépe známou římskou přilbou, ale používalo se mnoho variací a starší modely se nadále nosily, dokud se neopotřebovaly.“³³² Jak píše Kiley u císařské galské přilbice, stejně tak lorica segmentata nebyla nikdy jediným typem zbroje používaným mezi legionáři, zvláště ne na úplném počátku principátu za vlády Augusta, kdy se nám odehrává seriál *Barbaři*.

Je ovšem zajímavé se podívat na zobrazování římských vojáků ve filmech. Velmi často je zobrazována armáda tak, že připomíná právě armádu principátu. A je jedno, že se film odehrává v úplně jiné době, kdy římská armáda nosila jinou výbavu a vypadala tak zcela jinak. Příkladem můžu uvést třeba film *Cleopatra* z roku 1963, kde si člověk všimne legionářů s výzbrojí, která patří až do 1. století našeho letopočtu. Dá se také uvést film *Spartacus* z roku 1960. Nebo ještě uvedu film *Attila* z roku 2001. Ale vidíme to i v pohádkách o Asterixovi a Obelixovi. Tohoto fenoménu si lze všimnout ovšem i u dokumentárních filmů.

4.3.3 Zobrazení římské armády v seriálu *Barbaři*

Nyní už k zobrazení římské armády v seriálu *Barbaři*. Děj seriálu se odehrává v letech 9 a 10 n. l., jak jsem již opakovaně zmiňoval. V zásadě tedy můžeme říci, že do tohoto seriálu se nejčastější vyobrazení římského vojáka hodí a není do očí bijící jako v jiných filmech. V následujících řádcích se pokusím popsat, jak na mě ze seriálu římská armáda působí, a pak to srovnám s přechozím krátkým popisem armády principátu. Zaměřím se na výbavu, ale kvůli

---

³²⁹ GOLDSWORTHY, Adrian. *The Complete Roman Army*. 2011, str. 58 „(překlad autora)“.

³³⁰ HAMBLIN, William J. *The roman army in the first century*. 1996, str. 337 „(překlad autora)“.

³³¹ DANDO-COLLINS, Stephen. *Legions of Rome: Where It All Began*, [online] „(překlad autora)“.

³³² KILEY, Kevin F. *An Illustrated Encyclopedia of the Uniforms of the Roman World*. 2019, str. 132 „(překlad autora)“.

rozsahu se budu věnovat jen těm nejvíce viditelným věcem, kterých si divák všimne na první pohled.

Osobně bych řekl, že zobrazení římské armády je jedna z věcí, které se tvůrcům opravdu povedly. Zejména v první sérii máte pocit, že pozorujete profesionální armádu. Velice impozantní je pohled, který se nám naskýtá v posledním dílu první série před samotnou bitvou v Teutoburském lese. Legie zde pochodují a legionáři si nesou svá zavazadla. Vidíme procházet řadové legionáře, centuriony, nosiče standard, trubače a vyšší důstojníky. Na seriálu je také pěkné, že zobrazuje i pomocné sbory, které na první pohled rozeznáte od legionářů, což z mé dosavadní zkušenosti se úplně často nestává. Musím říci, že seriál je z pohledu toho, kolik typů vojáků zobrazuje, vcelku pestrý. V díle vidíte třeba i poradu vyššího důstojnického sboru před pochodem, a to všechno na mě působilo přesvědčivě. Myslím, že se skvěle povedlo zobrazit římskou armádu jako ten obávaný kolos, který smete nepřítele.

Jak už jsem zmiňoval u několika věcí, trochu ten pohled na římskou armádu kazí druhá série. Tvůrci se tu stále snaží ukázat Římany jako profesionální vojáky, ale tady už ten pohled trochu selhává. Aby jim fungoval příběh, z římských vojáků někdy musí udělat naprosté pitomce, což už trochu kazí dojem, který se vám snaží autoři naservírovat. Řekl bych, že tvůrci v druhé sérii ubrali i na pestrosti římských jednotek. Například si nejsem vědom, že bych viděl nějaké nosiče standart nebo trubače. Abych druhou sérii jen nehanil, tady si zase dali tvůrci záležet na zobrazení samotné výbavy legionářů.

Výbava legionářů je v seriálu dle mého názoru zobrazena skvěle. Ve filmech bývá spousta neduhů, kdy třeba zbroje nevypadají realisticky a mnoho dalších. Tady byla odvedena skvělá práce a výbava legionářů je krásná. Nejčastější zbrojí římských legionářů je *lorica segmentata*. Ovšem není jediná a seriál nám poskytuje pohled na několik římských zbrojí, jako *lorica squamata*, *lorica hamata* nebo *lorica musculata*. Je sympatické, že legionáři nemají pouze jeden typ zbroje, což často ve filmech bývá. Působí to jako realističtější zobrazení tehdejší římské armády. Samozřejmě lze přemítat, že *lorica segmentata* nebyla v roce 9 a 10 n. l. ještě tak dalece rozšířená, ale dle mého je toto už detail a celkový dojem to nekazí. Co se týče zbroje, ta je v obou sériích zobrazena moc hezky. Řekl bych, že *lorica segmentata* je v druhé sérii ještě více podobná typu *Kalkriese*, který byl v této době používán. Už v první sérii byla zbroj podobná typu *Kalkriese*, ale například ramenní část byla dle mého více podobná typu *Corbridge*.

Co se týče přileb, tady se budu věnovat kvůli úspoře místa pouze řadovým legionářům. V první sérii se legionářské přilby podobají císařské galské přilbě. Drtivá většina legionářů nosí tento typ helmy. V druhé sérii kladli autoři důraz na větší rozmanitost přileb. Nejrozšířenější se mezi legionáři pro druhou sérii stala přilba typu *coolus*. Myslím, že to je blíže realitě, alespoň podle toho, co píše Goldsworthy.³³³

Dalším viditelným prvkem jsou zbraně. I tady odvedli autoři za mě dobrou práci. Legionáři u sebe nosí *gladius* pompejského typu. Pěkný detail, kterého si všimnete, že jízda nosí meč s delší čepelí, patrně *spatha*. V mnoha filmech o Římu jsem byl svědkem toho, že autoři dali legionářům do ruky kopí (*hasta*), což se v seriálu naštěstí neděje a všichni legionáři nesou *pilum*, což je historicky věrné.

Posledním, na první pohled viditelným znakem, který jsem vybral k pozorování, je štít neboli jak zní jeho označení v latině *scutum*. Štíty legionářů opět působí dle mého věrohodně. Legionáři nesou štíty obdélníkově zakřivené od středu do stran. Takto je popisuje i Kiley.³³⁴ Jiné štíty v seriálu používají pomocné sbory a jízda. Jejich štíty vypadají jako tzv. *parma*. Jedná se štít oválného typu, který byl plochý.

Analýze zobrazení armády v seriálu by se dalo věnovat určitě mnohem podrobněji. Ostatně sám doufám, že si někdo tu práci dá a já si to jednou přečtu. Nicméně mým tématem to není. Jen jsem chtěl ve stručnosti poukázat na to, že tvůrci zde odvedli nadprůměrný výkon. Osobně nevím, kdy jsem ve filmu nebo seriálu viděl takto pěkné zobrazení římské armády. Kéž by vznikalo více produkce, která by si dala takto záležet.

---

³³³ GOLDSWORTHY, Adrian. *The Complete Roman Army*. 2011, str. 123.

³³⁴ KILEY, Kevin F. *An Illustrated Encyclopedia of the Uniforms of the Roman World*. 2019, str. 135.

5 Využití seriálu *Barbaři ve výuce*

V této kapitole bych se chtěl zaměřit na možnosti využití seriálu *Barbaři ve výuce* v kvintě na gymnáziu. Kvintu jsem vybral záměrně, protože je to ročník, kdy se na gymnáziu berou starověké dějiny a zároveň už si vyučující může dovolit jít více do hloubky než na základní škole, jelikož pracuje s žáky, kteří jsou již schopnější hlubšího bádání a kritického myšlení. Sám na gymnáziu učím, takže to pro mě byla jasná volba, pokusit se využít seriál na vyšším gymnáziu. Doufám, že se mi během teoretické části povedlo ukázat, že seriál *Barbaři* má své nezpochybnitelné přednosti, které přímo volají po tom, aby je učitel využil ve výuce. Zejména první sérii posuzuji jako velmi kvalitní a lze ji krásně využít. První série se v celku věrně drží historie, ačkoliv se v některých částech nutně odlišuje. Druhá série je již slabší a s historií pracuje dosti svévolně, ale i tak se zde dají najít oblasti, které lze využít při výuce. Chtěl bych v této části ukázat dvě možnosti, jak jsem seriál využil při výuce.

5.1 Využití hraného seriálu ve výuce

Významem kinematografie jako zdrojem historického vědomí pro mnoho lidí v současném světě jsem se zabýval v úvodu první kapitoly. V této části bych chtěl tyto poznatky už přímo převést do prostředí školy. Jaké možnosti a úskalí kinematografie představuje pro učitele na školách při hodinách dějepisu.

Dějepis představuje školní předmět, který je bezpochyby nedílnou součástí společenskovedního vzdělání. Znalost historie je důležitou součástí vzdělávání a poskytuje obrovské možnosti rozvoje mladé generace. Ostatně na tyto možnosti upozorňují autoři například v knize *Dějepis mezi vědou a vyprávěním*.³³⁵

V čem spočívají tyto možnosti, které přehlízejí mnozí žáci a někdy i samotní učitelé dějepisu? Například se v hodinách dějepisu přímo nabízí rozvoj klíčových kompetencí žáka. Třeba takové kritické myšlení a mediální gramotnost se dají v hodinách dějepisu významně posilovat.³³⁶ Tento důraz na rozvoj kompetencí a celkově nový přístup k výuce dějepisu vychází i přímo od státu. „*Ba co víc, na přelomu tisíciletí se i od školního dějepisu začalo v souladu se sociálně konstruktivistickými reformami nově očekávat, že přispěje k rozvoji tzv.*

---

³³⁵ ČERNÍN, David; GRACOVÁ, Blažena; STEFAN, Michael a TOMEČEK, Slavoj. *Dějepis mezi vědou a vyprávěním*. 2023, str. 110.

³³⁶ ČERNÍN, David; GRACOVÁ, Blažena; STEFAN, Michael a TOMEČEK, Slavoj. *Dějepis mezi vědou a vyprávěním*. 2023, str. 110.

klíčových kompetencí žáků. ³³⁷ Bezsporu můžeme říci, že učitel má v této oblasti velké možnosti a byla by škoda jich při hodinách nevyužít.

Během hodin můžeme pomáhat žákům rozvíjet i další schopnosti. Například takové porozumění textu. Žákům například předložíme historický pramen, ke kterému jim připravíme otázky, které je povedou, aby text plně pochopili. Navíc u těchto otázek můžeme podpořit rozvoj vyjadřovacích schopností žáka, když správně nastavíme parametry. Například budeme jejich odpovědi také diskutovat se zbytkem třídy. Prostě dějepis (samozřejmě nejen on) poskytuje mnoho prostoru pro rozvoj různých schopností žáka a učitel musí najít pouze vhodnou formu.

Ještě jsem ovšem nezmínil základní úkol dějepisu ve školách. Žákům má představit dobu minulou, za účelem historického vědomí jedince a uchování kontinuity historické paměti. Události, státy a osobnosti, které tu byly před nimi a podílely se na vývoji světa, ve kterém dnes žijeme. Proč je důležité znát historii? To je otázka, kterou nemálo lidí klade. Z jejich pohledu se asi dějepis nejeví prakticky využitelným v životě. Jde ovšem o nepochopení hloubky významu dějin pro společnost. Vždy rád uvádím citát od amerického filozofa George Santayna. „*Ti, kteří si nepamatují minulost, jsou odsouzeni k tomu, aby si ji zopakovali.*“ ³³⁸

Historie má nezpochybnitelně následky až do dnešních dob. Ačkoliv se něco událo například před více než dvěma tisíci lety, ovlivňuje nás to dodnes. „*Nezastupitelnou roli pak může dějepis hrát v objasňování a vysvětlování současných skutečností.*“ ³³⁹ Pokud si například vezmeme mezinárodní vztahy, ty nikdy nemůžeme plně pochopit bez znalosti historie. Vztahy mezi státy se v historii nevyhnutelně mění a jsou ovlivněné vzájemnou minulostí. Bez znalosti historie by vědomosti společnosti byly velmi povrchní.

Historie také nabízí možnost poučení se. Pokud neznáme historii, nemáme šanci se poučit a vyvarovat se chyb, které již udělali naši předci. Člověk znalý historie si může všimnout, že některé události se téměř doslovně opakují nebo jsou si minimálně velice

---

³³⁷ HAVLŮJOVÁ, Hana; NAJBERT, Jaroslav. *Hledání nového konsensu: Učíme dějepis ve veřejném zájmu?*. 2018, str. 24.

³³⁸ *George Santayana citáty*, [online]. Dostupné na: <https://citaty.net/citaty/4894-george-santayana-kdo-si-nepamatuje-minulost-je-odsouzen-k-jejimu-o/>.

³³⁹ ČERNÍN, David; GRACOVÁ, Blažena; STEFAN, Michael a TOMEČEK, Slavoj. *Dějepis mezi vědou a vyprávěním*. 2023, str. 112.

podobné. A pokud známe tyto předešlé události a víme, k čemu vedly, můžeme zvolit odlišný přístup, který se může ukázat úspěšnějším.

Zajímavým tématem, pro které není v této práci místo, ale jednoznačně se jedná o zajímavé téma vhodné pro další studium, je srovnávání dnešní západní společnosti s Římskou říší. V českém prostředí se tomuto tématu věnuje například Lubor Kysučan.³⁴⁰ Z toho, co jsem o tomto tématu četl, zaznamenal jsem, že je to dnes hodně živé téma v USA, kde různí autoři, i z řad historiků, srovnávají dnešní USA s Římem v období krize republiky. Tímto tématem se například zabývá americký autor Cullen Murphy.³⁴¹ Nehledě na to, zda souhlasíme s tímto srovnáním, domnívám se, že konkrétně z Římské říše se můžeme i dnes hodně poučit, proto si myslím, že výuka o starověkém Římu je ve školách důležitá.

Snažil jsem se obecně postihnout, k čemu je dějepis ve škole, a nyní se zaměřím na to, jak nám mohou ve výuce posloužit filmy a seriály. Ve škole vlastně také platí to, co jsem již zmiňoval ve své první kapitole. Žijeme v době, kdy je pro běžnou společnost typické, že její historická kultura pochází hlavně z filmu, jak ve své knize píše Činátl a Pinkas.³⁴² „*Na skutečnost, že v současné společnosti získávají obrazy stále významnější postavení jako komunikační nástroje a zdroje informací, v posledních desetiletích upozornila již řada autorů.*“³⁴³ Dovolím si citovat ještě z jedné publikace: „*Velký informační potenciál dále (navíc v atraktivním pojetí) nabízí umělecká produkce literární, obrazová nebo filmová, nověji počítačové hry.*“³⁴⁴

„*Důležitý argument pro práci s filmem představuje již atraktivita média, která může posílit zájem žáka o dějepis.*“³⁴⁵ Stále se domnívám, že zajímavý výklad okořeněný zajímavostmi a podpořený například prezentací s obrázky, dokáže zaujmout stále dost žáků. Souhlasím ale také s tím, že film je velice populární médium, které může pomoci zaujmout ještě více žáků, tj. mladá generace, která je velmi citlivá na to, co se učí, takže za zkoušku to jistě stojí. Ačkoliv musíme vždy mít na paměti, že využití filmu ve výuce nebude automaticky znamenat zaujetí žáků. „*Nepředpokládejte však, že to automaticky znamená, že budou zaujatě*

---

³⁴⁰ KYSUČAN, Lubor. *Oni a my*. 2010.

³⁴¹ MURPHY, Cullen. *Are We Rome?: The Fall of an Empire and the Fate of America*. 2007.

³⁴² ČINÁTL, Kamil, PINKAS, Jaroslav. *Dějiny ve filmu. Film ve výuce dějepisu*. 2014, str. 10

³⁴³ ŘEHOŘOVÁ, Irena. *Kulturní paměť a film*. 2018, str. 49.

³⁴⁴ ČERNÍN, David; GRACOVÁ, Blažena; STEFAN, Michael a TOMEČEK, Slavoj. *Dějepis mezi vědou a vyprávěním*. 2023, str. 112.

³⁴⁵ ČINÁTL, Kamil, PINKAS, Jaroslav. *Dějiny ve filmu. Film ve výuce dějepisu*. 2014, str. 9.

sledovat pořad, který začleníte do výuky. ³⁴⁶ Bezpochyby také bude záležet na složení žáků ve třídě, kvalitě filmového zdroje i na výběru úryvku.

Je důležité si uvědomit, že žáci při hodinách dějepisu čelí velkým nárokům na jejich představitivost. Učitelé je učí o něčem minulém, často hodně vzdáleném. Pokud je hodina pojata pouze frontálně, je pro žáky těžké si něco pod probíranou látkou představit. *„I zanícený výklad učitele klade na představitivost dětí daleko větší nároky než filmový obraz minulosti, který ukazuje dějiny konkrétně, a snáze tak přitáhne jejich ne vždy soustředěnou pozornost.* ³⁴⁷ Jak jsem již zmiňoval ve své první kapitole, díky filmu se před diváky přímo zhmotňují dějiny.

Při uvažování o zařazení ukázek z filmů nebo seriálů do přímé výuky se musíme zaměřit ještě na jednu velmi důležitou skutečnost. *„Kromě toho je filmový obraz specifický tím, že působí především na emoce.* ³⁴⁸ To může být silným nástrojem při výuce, kdy si děti lépe pamatují věci, které je nějak emocionálně ovlivnily. Ovšem skýtá se tu i velké nebezpečí, jelikož určitě žádný vyučující nechce, aby žáci byli jeho výukou emocionálně negativně zasaženi. Jednoduše například nechceme, aby měli žáci trauma z toho, co jsme jim při hodině pustili. Emoce jsou tedy důležitým aspektem, který nesmí vyučující podcenit.

Každopádně před učitelem stojí veliký úkol, než použije filmový úryvek ve své výuce. Musí promyslet za jakým účelem jej chce do výuky vložit, aby jej nevyužil jenom proto, že tím vyplní část hodiny. *„Než žákům video pustíte, vždy se sami s nahrávkou seznamte a rozmyslete si, co se z ní mají žáci naučit.* ³⁴⁹ Vyučující by měl sledovat jasný cíl konkrétní hodiny a podle toho vybírat pasáže z filmů nebo seriálů. Zároveň musí vyučující promyslet, kdy bude nejvhodnější ukázkou vložit do hodiny a také jak dlouhá by měla být, aby jeho žáci neztratili o ukázkou zájem kvůli její délce nebo přílišné popisnosti a zdoluhavosti. Dnešní mládež žije v hektické době a spíše ji zaujmou akční filmy nebo počítačové hry. *„Když žáky vyzvete, aby se snažili při sledování videa objevit konkrétní informace, výrazně tím zvýšíte jejich pozornost.* ³⁵⁰

Učitel také musí vyhodnotit, pro jak staré děti je daná ukázka vhodná. S věkem souvisí i schopnosti, které musí mít vyučující na paměti, aby jeho třída byla schopna ukázkou pochopit

---

³⁴⁶ PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 2008, str. 289.

³⁴⁷ ČINÁTL, Kamil, PINKAS, Jaroslav. *Dějiny ve filmu. Film ve výuce dějepisu*. 2014, str. 9.

³⁴⁸ ŘEHOŘOVÁ, Irena. *Kulturní paměť a film*. 2018, str. 50.

³⁴⁹ PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 2008, str. 289.

³⁵⁰ PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 2008, str. 289.

a něco si z ní odnést. Přiměřené musí být i zadané úkoly k ukázce a případné doplňující otázky vyučujícího, kterými bude podporovat další diskuzi. Důležité je mít na paměti i emocionální dopad ukázky, jak jsem zmiňoval výše. Určitě není vhodné děti nějak rozrušit a podobně. Tím bychom narušili soustředěnost třídy v dalších minutách hodiny, v horším případě by je tato zkušenost negativně ovlivnila i v dalších hodinách výuky téhož dne.

Vyučující logicky musí to, co pouští, znát a musí si být také vědom doby vzniku filmu – historické, politické, umělecké a kulturní pozadí. Pokud tomu tak bude, pak je možné žáky upozornit na tyto okolnosti a vysvětlit jim je. Některá filmová díla jsou jednoduše ovlivněna ideologií, která v té době v zemi, která daný film točí, byla. Například pokud se koukneme na film z 50. let od nás a poté na film z 90. let a budou se oba zajímat o stejné téma, tak téměř jistě najdeme rozdílné pojetí.

Historické filmy jsou samozřejmě zábavním průmyslem a jejich cílem je diváky pobavit (a zejména vydělat peníze). Tomuto hlavnímu požadavku jednoduše vše ostatní musí ustoupit, tedy i historická věrohodnost. Měli by tedy učitelé pouštět maximálně historicky věrné dokumenty? Nikoliv, jelikož ani to, že je film zpracován historicky nepřesně anebo dokonce lže o dané události, nám nebrání, abychom ho ve škole využili.³⁵¹ Ve třídě je přece učitel, který zná pravdu a může to žákům říci nebo je na to nechá přijít například pomocí problémové výuky. Žáci mohou pracovat s dalšími zdroji, které jim vyloží události pravdivě a mohou jednotlivé zdroje porovnávat.

S využíváním filmů při výuce jsou spojené jisté požadavky na vybavení školy. V dnešní době potřebujeme počítač, promítací zařízení a reproduktory. Někde ještě možná lze použít záznam uložený na DVD nebo CD atd. Ovšem dnes už nové počítače nemají interní mechaniku, takže se dnes data spíše přenáší po internetu. Proto je také potřeba, aby školy měly kvalitní internetové připojení, ať už přes kabel nebo Wi-Fi, ale nejlépe obojí. Myslím nebo alespoň doufám, že to dnes již není zase tak velký problém a většina škol alespoň touto základní výbavou disponuje. Sám učím v malém městě v pohraničí a alespoň toto máme.

Tuto část zakončím svým vlastním pohledem. Dle mého je film dobrý nástroj pro učitele a může jejich výuku oživit. Zároveň ale před učitelem stojí mnoho výzev, pokud jej chce ve výuce skutečně použít. Musíme k filmu přistupovat obezřetně, ale pokud jej vhodně využijeme, má dle mého v dnešních hodinách dějepisu co nabídnout.

---

³⁵¹ ŘEHOŘOVÁ, Irena. *Kulturní paměť a film*. 2018, str. 50.

5.2 První návrh využití: Využití určitých scén během výkladu

Historický seriál *Barbaři* v sobě skýtá mnoho materiálu, který lze v hodinách využít. Jak je z mé práce jasné, osobně se mi víc líbí první série, která je více historicky věrná. Myslím, že zařazení scén z této série je vhodné a vlastně v celku jednoduché, jelikož se tvůrcům vcelku dobře povedlo zachytit situaci v Germánii v roce 9 n. l. Problematictější je druhá série, ovšem i ta je dle mého názoru vhodná k použití. Myslím, že se perfektně hodí k badatelské výuce, kde budou moci žáci porovnat události ze seriálu s těmi historickými. Zároveň se v některých scénách druhé série vcelku pěkně projevují například osobnosti Tiberia a Germanika, takže možná i to by šlo při výuce využít. Každopádně využití druhé série v sobě skýtá více překážek, které bych chtěl v budoucnu překonat a využít celý potenciál seriálu *Barbaři*. Já se prozatím odvážil použít pouze scény z první série.

Jak jsem již zmiňoval, mé návrhy jsou určené pro první ročníky vyššího osmiletého gymnázia. Rozhodl jsem se scény ze seriálu zařadit do hodiny, jejímž tématem je vláda císaře Augusta. Do tohoto tématu nám seriál krásně zapadá. Varova porážka je jeden z mála neúspěchů, kterému císař Augustus během své vlády čelil. Zároveň si myslím, že bitvu v Teutoburském lese je důležité ve škole zmínit, jelikož tato římská porážka měla vlastně dalekosáhlé důsledky pro vývoj celé Evropy. A to nikoliv pouze jazykově v tom, že ji Rýnem rozdělila na románskou a germánskou, ale i ve svých kulturních důsledcích, které jsou dobře viditelné v dalších etapách lidské historie.

Vládě císaře Augusta je věnována jedna 45minutová vyučovací hodina. Při té bude veden výklad podpořený prezentací s mnoha obrázky. Výklad bude ozvláštněn využitím scén z historického seriálu *Barbaři*, ke kterým vyučující předloží žákům otázky.

Nyní jen v krátkosti představím scény, které jsem se rozhodl použít. První scéna je z prvního dílu první série. V této scéně se ocitáme ve vesnici Cherusků, kam přijíždí římský centurion chráněn oddílem jízdy. Centurion informuje Germány o jmenování nového správce Germánie, kterým se stal Publius Quinctilius Varus. Centurion Germánům také sdělí, že Varus od nich nově požaduje placení daní, kterých byli zatím ušetřeni. V této scéně je krásně vidět napětí mezi Římany a Germány. Vidíme tu zlost Germánů, kteří ovšem nakonec nic proti Římanům nepodniknou, alespoň prozatím. Vidíme, že sám náčelník Segimeres se nezmůže na odpor a Římanům se podvolí. Scéna končí odjezdem Římanů z vesnice.³⁵²

---

³⁵² *Barbaři*. 1. řada, 1. díl. 00:04:15

Druhá scéna se odehrává v římském vojenském táboře. Opět se jedná o scénu z prvního dílu první série. Římský centurion se vrací ze své výpravy, kdy vybíral od germánských kmenů nově uvalené daně. Přivádí s sebou zajatce, kterým je náčelník jednoho z germánských kmenů. Tento náčelník odmítl placení daní. Varus náčelníkovi dá ještě jednu šanci, aby se podvolil. Ten to ovšem nadále odmítá. Varus tedy rozhodne a odsoudí ho k smrti. Arminius se ještě snaží Varovi vysvětlit, že toto rozhněvá ostatní germánské náčelníky, jelikož podle jejich tradice nemůže muž odsoudit jiného muže k smrti. Na to Varus reaguje, že zde není žádné germánské právo, ale pouze Řím.³⁵³

Ve třetí ukázce se ocitáme u samotného začátku bitvy. Scéna je ze šestého dílu první série. Vidíme zde lesem pochodující římské vojáky a v lesích schované Germány. Zároveň se ve scéně krátce objeví prostřihy do minulosti, kdy Arminius vysvětluje a kreslí svou strategii. Celou úvodní část doprovází Arminiova slova, kdy právě představuje svou strategii vůči Římu. V ukázce je vidět, jak se Germáni snaží rozdělit jednotlivé římské jednotky a útočit na osamocené oddíly. Vidíme, jak nejdříve Germáni útočí z lesa na dálku a Římané vůbec netuší, co se děje, a nedokáží se zformovat. Následuje výpad Germánů a bitva.³⁵⁴

Poslední scéna, kterou bych chtěl pustit, ukazuje závěrečné chvíle samotného Vara. Opět se jedná o ukázkou z šestého dílu první série. Varus si zde uvědomuje, že je situace bezvýchodná a jeho vojska padnou. Před očima se nám tu odehrává jeho poslední čin, kdy se rozhodl vzít si život vlastní rukou. Tomuto činu přihlíží další vysoký římský důstojník. Varus si nechá svléct své brnění svým otrokem, a ještě mu dá svobodu. Poté vezme meč a nalehne na něj. Tato scéna je velice dramatická a podbarvená krásnou a vážnou hudbou. Zároveň Varovy poslední chvíle doprovází i Arminiův proslov, což dle mého dodává na atmosféře. Pro diváka, který sledoval celou sérii, je to ještě dramatictější v tom, že tomuto činu přímo přihlíží sám Arminius, který měl Vara jako svého adoptivního otce.³⁵⁵

5.2.1 Modelová hodina – kvinta (první ročník vyššího gymnázia)

Téma: Vznik principátu a vláda císaře Augusta

Délka trvání: 45 minut

Třída: Kvinta (1. ročník vyššího gymnázia)

---

³⁵³ *Barbaři*. 1. série, 1. díl. 00:16:45

³⁵⁴ *Barbaři*. 1. série, 6. díl. 00:17:54

³⁵⁵ *Barbaři*. 1. série, 6. díl. 00:32:40

Zasazení do kontextu: Tato hodina bude sloužit jako základní kámen pro celý tematický celek. Císař Augustus dal základy systému, který v Římské říši fungoval okolo 300 let. Proto by žáci měli být seznámeni s životem tohoto císaře podrobněji. Bude jim poskytnut detailnější pohled na nový systém vlády, jenž v Římu zavedl Augustus.

Cíle hodiny:

- Žák uvede změny ve státě, jež se udály po nástupu císaře Augusta na trůn.
- Žák popíše důvody změn v politickém uspořádání Římské říše.
- Žák vysvětlí přínos vlády císaře Augusta pro Římskou říši.

Průběh hodiny:

Na začátku hodiny se vyučující pokusí o evokaci. Dosáhnout se toho pokusí formou opakujících otázek. To má dvě výhody, jelikož třída si jednak zopakuje, co se dozvěděla v minulé hodině a zároveň to poslouží jejich vtažení do nového tématu. Opakování se bude týkat druhého triumvirátu a nástupu císaře Augusta na trůn. (7 minut)

Otázky k evokaci:

- 1) Co obecně znamená triumvirát? Proč vznikl a byl jeho vznik nevyhnutelný?
- 2) Kdo byl součástí druhého triumvirátu?
- 3) Proč se rozpadl druhý triumvirát?
- 4) Jak dopadl spor mezi Oktaviánem a Antoniem?
- 5) Jakou velmi bohatou oblast získal po výhře v občanské válce nad Antoniem?
- 6) Co se dělo po vítězství Oktaviána nad Antoniem v Římské říši?
- 7) Jak v roce 27 př. n. l. přehytračil Octavianus senát?

Po této evokační aktivitě by následoval výklad. Ten by byl věnován podobě systému, jenž císař Augustus stvořil, tzv. principátu. S třídou bych se věnoval také samotné vládě císaře Augusta. Pozornost by byla věnována jeho úspěchům i neúspěchům. Celý výklad by byl doprovázen promítáním prezentace s hlavními body výkladu a mnohými obrázky.

Poté bychom se se třídou vrhli k tématu bitvy v Teutoburském lese. Zde bych využil právě dříve zmíněné scény ze seriálu *Barbaři*. Ke každé ukázce předem položíím otázky, které si žáci zapíší do sešitu, aby věděli, na co se mají soustředit. Nejprve bych s pomocí mapy stručně vyložil, jak se Římané do Germánie dostali. K ukázce situace v Germánii v roce 9 n. l. by posloužilo spuštění scény č.1 a ukázky č.2. Následoval by krátký výklad k situaci v Germánii, aby vyučující doplnil informace ze seriálu. Následovalo by spuštění scén č.3 a 4. Poté by následoval shrnující výklad.

Otázky k scéně č. 1 (1:45)

- 1) Ve které provincii se scéna odehrává? Kde tato provincie leží? Jaká řeka oddělovala Římskou říši od země Germánů?
- 2) Kdo se stal novým správcem provincie?
- 3) Co nový správce požaduje po kmenech?
- 4) Jak se kmen k tomuto požadavku staví? Popiš emoce členů kmene, které vidíš.
- 5) Postaví se někdo Římanům?

Otázky ke scéně č. 2 (1:19)

- 1) Kde se scéna asi odehrává?
- 2) Proč je germánský náčelník přiveden jako zajatec?
- 3) Proč Arminius nedoporučuje Varovi Germána popravít?
- 4) Jak Varus odůvodní své trvání na trestu smrti pro Germána?

Otázky ke scéně č. 3 (2:44)

- 1) Popiš dění v ukázce. Kde boj probíhá, jak vypadá strategie Germánů. Zkus popsat pocity, které zažívá římský voják. Jak vnímáš chování Římanů?

Otázky ke scéně č. 4 (2:44)

- 1) Jak se rozhodl Varus ukončit svůj život?
- 2) Proč se Varus rozhodl zemřít vlastní rukou?
- 3) Co říká Arminius v ukázce? Například co bylo největší slabinou Vara?

5.3 Druhý návrh využití: využití v badatelských listech

Jako druhou možnost využití seriálu *Barbaři* jsem se rozhodl pro badatelský list. Prvky badatelské výuky jsou již v předchozím návrhu využití seriálu při hodinách. V prvním případě ovšem slouží jen jako doplnění výkladu. V tomto druhém případě je materiál ze seriálu součástí badatelského listu, jehož vyplnění je hlavní náplní celé hodiny.

Badatelský list je dle mého názoru dobrý nástroj k uskutečňování badatelské výuky. Žáci zde sami pracují s různými druhy pramenů a vlastně sami objevují nové informace. Žáci se tedy sami aktivně podílejí na svém vzdělávání. Je jasné, že vyučující musí umět přizpůsobit obtížnost badatelských listů úrovni třídy, kterou vyučuje. Můžeme postupovat od jednoduchého hledání v textu a popisku obrázku až ke složité argumentaci. V tom se dle mého skrývá krása badatelských listů, že jsou takto variabilní a učitel si je může upravovat podle potřeby.

Základem badatelského listu by měla být nějaká zastřešující otázka. Na tu by žák měl být schopen po vypracování badatelského listu odpovědět. Mnou vytvořený badatelský list, který zde chci ukázat, se zabývá vládou císaře Augusta a zastřešující otázku zde nyní uvedu. Jak změnila Římskou říši vláda císaře Augusta? Na ni by měl žák být schopen odpovědět, jelikož se ho jednotlivými prameny snažím vést k zamyšlení o této otázce.

Domnívám se, že je ideální v badatelském listu používat různorodé prameny. Ve svém modelovém badatelském listu jsem proto využil více druhů pramenů. Jednak jsem použil úryvky z práce antických autorů, dále také mapu Římské říše pod vládou císaře Augusta nebo úryvek z práce současného historika. Nakonec jsem samozřejmě také využil jako pramen 2 scény ze seriálu *Barbaři*. Jedná se o scény, které jsem již představil v předešlém návrhu využití. Nebudu je tedy znovu popisovat, jen uvedu, že se jedná o scény 1 a 2. Žáci by badatelský list měli vyplnit během jedné vyučovací hodiny. V další hodině by proběhla kontrola. Samozřejmě i během práce na listu má být vyučující nápomocný.

5.3.1 Modelový badatelský list – kvinta (první ročník vyššího gymnázia)

Zastřešující otázka: Jak změnila Římskou říši vláda císaře Augusta

Zdroj 1: Tacitus – úryvek z díla

„Po státním převratu tedy nezbylo nikde nic ze starého, neporušeného zřízení; když byla odstraněna občanská rovnost, dbali všichni císařových rozkazů a prozatím se ničeho neobávali, dokud byl Augustus mladší a při síle a dovedl udržet sebe, rodinu i mír.“ (Tacitus, *Letopisy*, str. 23, žil mezi lety 54 n. l. – 120 n. l.)

Zdroj 2: Velleius Paterculus – úryvek z díla

„Na konci dvacetiletí skončily občanské války, ustaly nadobro zahraniční, navrátil se mír a všude umlklo běsnění zbraní. Vrátila se zákonnost, soudům vážnost, senátu autorita, obnovila se pravomoc úřadů v dřívějším rozsahu. Pouze se zvýšil počet osmi prétorů o dva. Obnoveno bylo osvědčené státní zřízení, pole byla zase obdělávána, náboženské obřady se znovu těšily úctě, lidé žili opět v bezpečí a každému bylo zaručeno jeho vlastnictví.“ (Velleius Paterculus, *Dvojitý pohled na římské dějiny*, str. 134, žil mezi lety 19 př. n. l. – 31 n. l.)

Úkol 1: Odpověz na následující otázky ke Zdroji 1 a 2. V závorce máš životní data autorů textů!

a) Píší autoři o době, jež sami zažili? Případně, kdo z autorů jí má blíže?

b) Jak je vnímán nástup nové formy vlády v Římě v obou zdrojích? Liší se nějak pohledy? Vidí autoři třeba nějaké změny oproti republice?

c) Myslíš si, že mohla životní data autorů nějak ovlivnit jejich vnímání dané doby? Jak?

Zdroj 4: Mapa Římské říše za vlády Augusta

Úkol 3: Odpověz na otázky na základě Zdroje 4

- 1) Napiš alespoň pět příkladů území, která byla připojena za císaře Augusta k Římské říši.
- 2) Uveď minimálně tři příklady vazalských států Římské říše.
- 3) Vysvětli pojem vazal. Používá se dnes? Kde?
- 4) Kterou oblast Římané ztratili za císaře Augusta? Proč se tak stalo?

5) Na území kterých současných států se Římská říše za Augusta rozkládala? Vzpomeň si alespoň na deset států.

Zdroj 5: Ukázka ze seriálu *Barbarians* – Římané požadují tribut

Dostupné na: https://www.youtube.com/watch?v=0ZbvS_t0b_g

Zdroj 6: Ukázka ze seriálu *Barbarians* – Germánský náčelník v římském táboru

Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=4oVXQhaDueM>

Úkol 4: Odpověz na otázky ke Zdroji 5 a 6

- a) Jakým jazykem to Římané v ukázkách mluví?

- b) Kdo je v této době vládcem Římské říše?

- c) Napiš jméno nového správce Germánie?

- d) Čím Římané Germány rozhněvali? V ukázkách zazněly dva důvody. Uveď oba.

- e) K čemu vedla tato nespokojenost Germánů? Jak dopadl vzájemný konflikt? (využij své znalosti z hodin)

Úkol 5: Zkus zodpovědět zastřešující otázku

Závěr

Řím se dokázal z malého a nevýznamného městského státu stát pánem Středomoří. Římská říše se stala významnou velmocí své doby. Říše oplývala bohatstvím, kulturně se rozvíjela a její vojska vzbuzovala v nepřátelích oprávněný strach. Ačkoliv nakonec přišel její úpadek a zánik, můžeme říci, že tento svůj pád v jistém smyslu přežila. Římská říše ovlivnila další vývoj lidské civilizace, tedy zejména v Evropě, ale také v Asii a Africe. Význam antického Říma je dalekosáhlý, a ne vždy si lidé tuto skutečnost dostatečně uvědomují. Jak jsem zmínil v úvodu, římská a řecká starověká civilizace dala základy západní společnosti, ve které dnes my v České republice žijeme. Význam starověkých civilizací můžeme spatřit i v průběhu historie, jelikož Evropa se pravidelně v určitých etapách své historie k odkazu antiky vracela, což lze krásně spatřit třeba na uměleckých slozích.

Řím za svou dlouhou a bohatou historii prošel změnami formy vlády. Z počátku svých dějin byl Řím královstvím. Později Římané svého krále vyhnali a založili ve svém městě republiku. Za republiky dosáhl Řím mnoha výrazných úspěchů. Stal se skutečnou říší a bezpochyby si vydobyl místo největší velmoci Středomoří. Období republiky bylo pro Římskou říši velmi blahodárné. Nicméně republika se později dostala do krize, která se neustále prohlubovala. Snahy o řešení této zásadní krize neustále selhávaly. Římská říše trpěla vnitřními spory a dostala se do období, kdy se neustále odehrávaly občanské války. Bylo jasné, že je nutná změna. Ta nastává s nastolením císařství, které dokázalo vyřešit problémy z krize republiky. Římské císařství dělíme na dvě fáze, které se od sebe výrazně liší. První fází byl tzv. principát, který nastolil císař Augustus v 1. st př. n. l. Principát již byl monarchií, ale zachovával mnohé republikánské principy, úřady atd. Ve 3. st. n. l. začíná nová fáze císařství, tzv. dominát. Za zakladatele této nové podoby císařství je zpravidla považován Diocletianus, ale ve skutečnosti můžeme vidět jeho základy již u dřívějších císařů. Dominát byl mnohem despotičtější systém než principát. Můžeme říci, že se již více podobá středověkým monarchiím než svému předchůdci.

Augustus tedy byl vůbec prvním římským císařem. Jeho vládu lze z dnešního pohledu hodnotit jako úspěšnou. Augustus dokázal ukončit dlouhodobou krizi, která Římskou říši sužovala v pozdním období republiky. Moc Říma za republiky velice vzrostla, ale republikánský systém došel do takového stavu, že byla nutná nějaká změna. Tuto změnu přinesl Augustus se svou novou formou vlády, tzv. principátem. Pod jeho vládou římstí občané znovu poznali klid a mír. Jeho vládou začíná období relativního míru a vnitřní stability Římské říše,

keré trvalo zhruba 200 let a označujeme jej jako *Pax Romana* (Římský mír). Tato éra se také označuje jako zlaté období římských dějin.

Germáni jsou etnikum, se kterým se Římané, zejména v období císařství, často střetávali. Vzájemné kontakty Římanů a Germánů mají dlouhou historii. První setkání s Germány bylo pro Řím děsivé. Migrující germánské kmeny při svém přesunu ohrožovaly samotný Apeninský poloostrov, tedy samotné centrum říše. Římská říše zaplatila za porážku těchto germánských kmenů vysokou cenu. Další setkání nebyla pro Řím takto zásadní. Řím obsadil oblast Galie, která přímo sousedila s Germánií. Římané se potýkali s nájedzy Germánů zpoza Rýnu a sami občas Rýn překročili a část Germánie vyplenili jako výstrahu. Římané později přistoupili k nové strategii, ve které již vidíme jasné snahy o ovládnutí Germánie a posunutí hranic, nejspíše k řece Labi. Hlavními osobnostmi těchto snach jsou bratři Tiberius a Drusus starší. Oba se snažili Germánii podmanit a dosáhli jistých úspěchů. Poté ovšem přišlo povstání germánských kmenů, které porazily vojsko tehdejšího správce Germánie Vara v bitvě v Teutoburském lese. Následovaly odvetné operace Říma, které už nejspíše neměly za cíl podmanit si Germánii, ale jednalo se o formu demonstrace síly a potrestání Germánů, kteří přivodili Římu velikou porážku. Císař Tiberius v roce 16 n. l. ukončil vojenské operace v Germánii, což je taková pomyslná tečka za snažením Říma o podmanění Germánie. Samozřejmě Germánie nadále zůstávala v sousedství Římské říše. Vzájemné vztahy Germánů a Římanů se tedy dál vyvíjely. Římané vedli s jednotlivými germánskými kmeny ještě mnoho válek. Germánské kmeny postupně začaly více tlačit na Římské hranice, až nakonec dokázaly pronikat hluboko na území říše. Nakonec germánské kmeny sehrály významnou úlohu v rozpadu Západořímské říše.

Bitva v Teutoburském lese je tedy pro historii velice významná. Jak jsem ve své práci naznačil, liší se názory historiků na její význam pro samotný Řím v době, kdy se udála. Nicméně dnes je jasné, že pro další vývoj Evropy měla vliv veliký. Objektivně můžeme říci, že Řím čelil ve své historii daleko větším porážkám, kdy ztratil mnohem více mužů, ale bitva v Teutoburském lese je důležitá právě kvůli svému vlivu na budoucí vývoj dějin.

V diplomové práci jsem se nejprve soustředil na význam historického filmu a stručný přehled historie filmu s tematikou Římské říše. Poté jsem se zabýval historií vzájemných kontaktů mezi Římany a Germány, a to od prvních kontaktů po rok 16 n. l., kdy císař Tiberius ukončil operace za Rýnem. Následně jsem se zabýval již samotným seriálem *Barbaři*, kdy jsem ho nejprve představil a vzápětí jsem stručně popsal děj seriálu, nakonec této kapitoly jsem uvedl některé recenze k tomuto dílu. Dále jsem podrobil seriál *Barbaři* analýze, kdy jsem si stanovil

tři roviny, kterými byly historická autenticita příběhu, zobrazení historických postav a zobrazení římské armády. Nakonec jsem se věnoval možnostem využití seriálu v přímé výuce na školách. Níže každou kapitolu podrobněji představím.

V první kapitole jsem vysvětlil význam historických filmů pro společnost. Jedná se o velice populární médium a mnoho lidí ve společnosti si tvoří svou historickou gramotnost na základě děl kinematografie. Film je pro společnost atraktivnější než knihy, které vyžadují po čtenáři větší představivost. Historici a učitelé dějepisu s tím musí počítat. Ve stejné kapitole jsem stručně představil dějiny filmu s římskou tematikou. Vymezil jsem zde na základě odborníků čtyři etapy, ve kterých se tvorba historických snímků s římskou tematikou výrazně liší. Chtěl jsem zejména poukázat na změny tendencí a zájmu o tyto filmy. Vybral jsem zde z mého pohledu nejzajímavější díla, nikoliv celý výčet.

Druhá část práce je věnovaná dějinám vzájemných vztahů Římanů a Germánů. Slouží k tomu, aby čtenář získal alespoň základní znalosti o této problematice. Věnoval jsem se období od prvního vzájemného kontaktu, tedy od konce 2. st. př. n. l., po rok 16 n. l. Věnoval jsem se tedy například válce s Kimbry, Caesarovým bojům s Germány, Drusovým a Tiberiovým tažením do Germánie, a nakonec Germanikovým tažením za Rýn. Mým cílem bylo probádat vývoj vzájemných vztahů Římanů a Germánů. Mé bádání ukázalo změny římské strategie vůči Germánům. Poukázal jsem také na přelomové události, které nám právě tuto evoluci římské strategie dokazují. Tuto faktografickou kapitolu jsem do své práce zařadil, aby i čtenář neznalý tématu dokázal v dalších kapitolách uvažovat v širším historickém kontextu.

Ve třetí kapitole jsem představil seriál *Barbaři*, čtenář se tak dověděl něco o tvůrcích a seriálu obecně. Čtenáři byli představeni tvůrci a režiséři seriálu. Zároveň jsem stručně představil historické poradce, kteří hrají u tvorby historických filmů významnou roli. Poté jsem souhrnně vyložil děj obou řad seriálu. Tuto část jsem prokládal svými komentáři, kdy jsem čtenáře upozorňoval například na větší historické nesrovnalosti nebo jsem se vyjadřoval k tomu, proč mi daná scéna přijde nesmyslná. V poslední podkapitole jsem představil přijetí seriálu mezi kritiky i obyčejnými diváky. Došel jsem k zajímavému poznání, že kritici se většinou vyjadřovali k druhé sérii ještě kladněji než k první. Je to dáno tím, že většina kritiků se zaměřovala pouze na uměleckou stránku, nikoliv na historickou autentičnost. Naproti tomu u diváků druhá série byla hodnocena jako ta horší. Mnoho diváků si ve svých recenzích stěžovalo právě na odklon od historických reálií.

V další části jsem analyzoval samotný seriál ve třech dříve zmiňovaných oblastech, tedy historická autentičnost, zobrazení historických postav a zobrazení římské armády. Má analýza měla zjistit, zda seriál *Barbaři* je historicky autentický. Z mého pozorování vyplynulo, že *Barbaři* mají sice své chyby, ale stále se jedná o jedinečný počín, který v sobě skrývá i mnoho pozitivního. Jednoznačně si tedy tento snímek zaslouží pozornost historiků a učitelů dějepisu. Z mé analýzy vyplývá, že bych spíše doporučil první sérii, která je více historicky autentická, ale i druhá série má své klady, jako například zobrazení zbroje římských vojáků. Obě série podle mého mají minimálně potenciál diváka zaujmout tak, že se sám o danou dobu začne zajímat, což je pozitivní zpráva.

V poslední části jsem představil možnosti využití historických filmů a seriálů v přímé výuce. Upozornil jsem zde na jisté obtíže, které si musíme uvědomovat, pokud chceme historické snímky ve výuce vhodně používat. Demonstroval jsem, že zapojení filmů do výuky má svůj smysl a může se jednat o prostředek zkvalitnění našeho vyučování. Následně jsem představil své dva návrhy využití seriálu *Barbaři* ve výuce. První návrh spočívá ve využití čtyř scén ze snímku *Barbaři* při doplnění výkladu. Ke každé scéně dostane třída otázky, které je mají vést k pochopení ukázky. Druhý návrh spočívá ve využití badatelského listu na téma vlády císaře Augusta. Využil jsem zde dvě scény ze seriálu, které na badatelském listu doplňují další zdroje. Rozdíl oproti prvnímu návrhu využití, kde scénky s otázkami slouží jen jako doplnění výkladu, je ten, že zde je badatelský list, jehož vyplnění je hlavní náplní hodiny. V tomto druhém případě je tedy hodina čistě badatelsky zaměřena. Domnívám se, že možností je daleko více, a doufám, že mé ukázky jsou dostatečně zajímavé, aby pak případného čtenáře například oslovily a motivovaly ho k tomu, aby sám nějaké ty historické filmy nebo seriály ve výuce využil.

Období raného principátu je velmi zajímavá etapa římských dějin. V této době se toho opravdu hodně událo. Máme zde mnoho příběhů, které se jeví jako dobrý materiál pro zfilmování. Když jsem se dozvěděl o vzniku seriálu *Barbaři*, byl jsem zvědav, jak se autoři k tématu postaví. Seriál jsem nejprve celý zhlédl a následně jsem se rozhodl, že se ho pokusím podrobněji rozebrat ve své práci. To pro mě byla veliká výzva, jelikož předtím jsem se na seriál díval jen jako divák, který je trochu znalý období, ve kterém se děj snímku odehrává. Nyní jsem musel k snímku přistupovat mnohem opatrněji.

Bylo zajímavé sledovat přístup německých autorů právě k tématu bitvy v Teuroburském lese. Jak jsem zmínil v průběhu práce, Arminius a bitva v Teutoburském lese byly silnými motivy německého nacionalismu. Slavné vítězství, kdy se Germáni osvobodili od nadvlády

Římské říše. Zejména v první sérii mi přišlo, že se autoři snažili zbavit „německého“ pohledu na tuto událost, zatímco v druhé řadě se k němu opět více blížili. Samozřejmě už v první sérii je jasné, že by divák měl fandit Germánům, a já, jakožto obdivovatel Říma, se s tímto pohledem samozřejmě nemohu ztotožnit, ale obdivuji autory právě za to, jak pojali první sérii svého snímku. Zde je opravdu vidět snaha vykreslit motivy římské strany. Římané tu působí tak nějak lidsky. V druhé sérii už na mě Římané působili jen jako čisté zlo, které se snaží podmanit dobré a svobodomyslné Germány.

Z textu práce také vyplývá, že zájem o starověký Řím mezi filmaři ve třetím miléniu pozvolna roste. Počet nově natočených snímků tomu odpovídá. Vše odstartoval film *Gladiator* z roku 2000, jehož druhý díl má vyjít ještě letos v roce 2024. Následovaly další projekty, které jasně prokazují větší důvěru filmařů v díla ze starověkého Říma. Seriál *Barbaři* je přesně důkazem toho, že tvůrci v tematiku starověkého Říma začínají více věřit a nebojí se vynaložit větší finance na tvorbu.

Možnosti dalšího studia jsem se snažil naznačit již v průběhu své diplomové práce. Seriál *Barbaři* by jistě šel analyzovat podrobněji a z více úhlů, ale na to rozsah této práce nestačil. Například zobrazení římské armády v tomto snímku by si zasloužilo hlubší analýzu nebo mě ještě napadá zobrazení samotného života Germánů, které by jistě šlo také dále analyzovat. Zároveň si myslím, že je zde prostor pro to, aby seriál někdo důkladně komparoval s dalšími díly s římskou tematikou.

Nyní už jen pár slov závěrem. Hlavním cílem mé práce bylo analyzovat seriál *Barbaři* a zhodnotit jeho možnosti využití ve výuce. Poukázal jsem na silné i slabé stránky díla. Představil jsem konkrétní možnosti využití v přímé výuce. Došel jsem k tomu, že mnou analyzovaný snímek *Barbaři* skýtá pro učitele veliké možnosti. První série je k použití vhodnější, jelikož je historicky více autentická, ale druhá série má také obrovský potenciál. Seriál *Barbaři*, jako celek, je ambiciózní projekt, který možná ukázal dalším filmařům potenciál tematiky starověkého Říma. Nakonec ještě jeden můj vedlejší cíl, který bych byl moc rád, kdyby se ho povedlo naplnit. Tímto cílem je u případného čtenáře mé práce vzbudit zájem o starověký Řím.

Seznam literatury

Prameny

APPIANOS. *Zrod římského impéria: (římské dějiny 1)*. Antická knihovna (Svoboda). Praha: Svoboda, 1986. ISBN 25-135-86.

APPIANOS. *Krise římské republiky: (Římské dějiny 2 - Občanské války)*. Antická knihovna (Svoboda). Praha: Svoboda, 1989. ISBN 80-205-0060-x.

CAESAR, Gaius Iulius. *Zápisky o válce galské*. 7. vydání. Praha: Naše vojsko, 2019. ISBN 978-80-206-1816-0.

CAESAR, Gaius Iulius. *Zápisky o válce občanské, alexandrijské, africké a hispánské*. 3. vydání. Praha: Naše Vojsko, 2022. ISBN 978-80-206-1397-4.

CASSIUS, Dio. *Roman History VI-VII* [online]. 2. vydání. Cambridge: Harvard University, 1955 [cit. 20.3.2021]. Dostupné na:

<https://archive.org/details/DioCassiusRomanHistory9books7180WithIndices/Dio%20Cassius%20Roman%20History%201%20%28books%201-11%29>.

FLAVIUS, Josephus. *Válka židovská I*. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1990. ISBN 80-205-0118-5.

HÉRÓDIANOS, VICTOR, Aurelius. *Řím po Marku Aureliovi / Kniha o císařích*. 1. vydání. Praha: Antická knihovna (Svoboda), 1975. ISBN 25-128-75.

LIVIUS, Titus. *Dějiny II-III*. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1972. ISBN 25-119-72.

PATERCULUS, Velleius, FLORUS, Publius. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. 1. vydání. Praha: Arista, 2013. ISBN 978-80-86410-69-2.

PLÚTARCHOS. *Životopisy slavných Řeků a Římanů I*. 2. vydání. Praha: Arista, 2006. ISBN 80-86410-46-3.

POLYBIOS. *Dějiny III*. 2. vydání. Praha: Arista, 2022. ISBN 978-80-86410-85-2.

STRABÓN. *The Geography of Strabo* [online]. 1. vydání. London. William Heinemann, 1917 [cit. 20.4.2024]. Dostupné na:

<https://archive.org/details/Strabo08Geography17AndIndex/Strabo%2001%20Geography%201-2/mode/2u>.

SUETONIUS TRANQUILLUS, Gaius. *Životopisy dvanácti císařů*. 3. vydání. Praha: Svoboda, 1974. ISBN 25-046-74.

TACITUS, Cornelius. *Letopisy*. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1975. ISBN 25-029-75.

Sekundární literatura

BABINGTON, Bruce, EVANS, Peter Williams. *Biblical epics: Sacred narrative in the Hollywood cinema*. Manchester: Manchester University Press, 1993. ISBN 0-7190-4030-2.

BARRETT, Anthony A., ed. *Životy císařů*. 1. vydání. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2082-6.

BÁRTLOVÁ, Milena (ed.). *Pop History*. 1. vydání. Praha: Lidové noviny. 2003. ISBN 80-7106-345-2.

BEN-GHIAT, Ruth. The imperial moment in fascist cinema. *Journal of Modern European History* [online], 2015, 13.1: 59-78 [cit. 13.6.2024]. Dostupné na:

https://www.jstor.org/stable/26266164?searchText=roman%20empire%20in%20cinema&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Droman%2Bempire%2Bin%2Bcinema%26groupefq%3DWyJzZWFyY2hfYXJ0aWNsZSIsInJldmllldyIsInNIYXJjaF9jaGFwdGVyIiwibXBfcmVzZWFyY2hfcmVwb3J0X3BhcnQiLCJyZXNlYXJjaF9yZXBvcnQiLCJjb250cmliXRlZF90ZXh0Il0%253D%26pagemark%3DeyJwYWdlIjoyLCJzdGFydHMiOnsiSINUT1JCYXNpYyI6MjV9fQ%253D%253D&ab_segments=0%2F5YC-6744_basic_search%2Ftest-1&refreqid=fastly-default%3A6c826af050e125daf396286b52cfc7be.

BENARIO, Herbert W. Teutoburg. *The Classical World* [online], 2003, 96.4: 397-406 [cit. 8.12.2023]. Dostupné na:

https://www.jstor.org/stable/4352790?searchText=battle+of+teutoburg+forest&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dbattle%2Bof%2Bteutoburg%2Bforest&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv%2Fcontrol&refreqid=fastlydefault%3A6dd53d9f058a7c1cbfdae884f75f6bb4.

ČERNÍN, David; GRACOVÁ, Blažena; STEFAN, Michael a TOMEČEK, Slavoj. *Dějepis mezi vědou a vyprávěním*. 1. vydání. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2023. ISBN 978-80-7465-593-7.

ČINÁTL, Kamil, PINKAS, Jaroslav. *Dějiny ve filmu. Film ve výuce dějepisu*. 1. vydání. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87912-11-9.

DAVIES, Chris. *Blockbusters and the ancient world: allegory and warfare in contemporary Hollywood*. 1. vydání. London: Bloomsbury Publishing, 2019. ISBN 1-350-10503-5.

DERKS, Heidrun. *The Varus Battle in the Year 9 CE—or How to Escape the ‘Memory’ Trap*. 2017.

DETWELER, Robert. Historical perspectives on the Death of Agrippa Postumus. *The Classical Journal* [online], 1970, 65.7: 289-295 [cit. 15.3.2021]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/3295699>.

ECHEVERRÍA, Fernando. Hoplite and phalanx in Archaic and Classical Greece: a reassessment. *Classical Philology* [online], 2012, 107.4: 291-318 [cit. 15.12.2023]. Dostupné na: https://www.jstor.org/stable/10.1086/666924?searchText=greek+phalanx&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dgreek%2Bphalanx%26so%3Drel&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A495ab13795943869f5b4afd3240989cd.

EVANS, Richard J. Rome's Cimbric Wars (114-101 BC) and their impact on the Iberian Peninsula. In: *Acta Classica: Proceedings of the Classical Association of South Africa* [online]. Classical Association of South Africa (CASA), 2005. p. 37-56 [cit. 13.2.2024]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/24595395>.

GOLDSWORTHY, Adrian. *Ve jménu Říma*. 1. vydání. Praha: Deus, 2009. ISBN 978-80-87087-74-9.

GOLDSWORTHY, Adrian. *Pax Romana*. 2. vydání. London: Orion Publishing Co, 2017. ISBN 978-1-4746-0437-6.

GOLDSWORTHY, Adrian. *The Complete Roman Army*. 1. vydání. London: Thomas & Hudson, 2011. ISBN 978-0-500-28899-3.

GRANT, Michael. *Dějiny antického Říma*. 1. vydání. Praha: BB art, 1999. ISBN 80-7257-009-9.

GRANT, Michael. *Římští císařové: životopisy vládců císařského Říma v letech 31. př. Kr. – 476 po Kr.* 2. vydání. Praha: BB art, 2006. ISBN 978-80-7381-771-8.

GRANT, Michael. *Dvanáct césarů*. 1. vydání. Praha: BB art, 1998. ISBN 80-86070-60-3.

HAMBLIN, William J. The roman army in the first century. *Brigham Young University Studies* [online], 1996, 36.3: 337-349 [cit. 13.2.2024]. Dostupné na:

https://www.jstor.org/stable/43044137?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=roman%20army&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Droman%2Barmy%26so%3Drel&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv%2Fcontrol&refreqid=fastlydefault%3A964ace859be40b3b520189ab4dc5d944.

HAMILTON, Charles D. From Archidamus to Alexander: The Revolution in Greek Warfare. *Naval War College Review* [online], 1995, 48.1: 84-95 [cit. 10.11.2023]. Dostupné na:

https://www.jstor.org/stable/44642735?searchText=greek+phalanx&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dgreek%2Bphalanx%26so%3Drel&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv%2Fcontrol&refreqid=fastlydefault%3A644be1a2989eba56af35dccb8a37efd0#metadata_info_tab_contents.

HAVLŮJOVÁ, Hana; NAJBERT, Jaroslav. Hledání nového konsensu: Učíme dějepis ve veřejném zájmu?. *Historie–Otázky–Problémy (History, Issues, Problems)* [online], 2018, 10.1: 15-31 [cit. 8.6.2024]. Dostupné na:

<https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-76cfd571-bba8-428e-ba9e-a756ad092055>.

HOLLAND, Tom. *Dynastie: vzestup a pád Caesarova rodu*. 1. vydání. Praha: Dokořán, 2018. ISBN 978-80-7363-882-5.

KEPARTOVÁ, Jana (ed.). *Antika? Zajděte do kina, přečtěte román....* 1. vydání: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. ISBN 80-7106-850-0.

KILEY, Kevin F. *An Illustrated Encyclopedia of the Uniforms of the Roman World*. 2. vydání. London: Annes Publishing, 2019. ISBN 978-0-7548-2387-2.

KRENTZ, Peter. The nature of hoplite battle. *Classical Antiquity* [online], 1985, 4.1: 50-61 [cit. 20.11.2023]. Dostupné na:

https://www.jstor.org/stable/25010823?searchText=greek+phalanx&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dgreek%2Bphalanx%26so%3Drel&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A13a273fd260345004b763d44a43c2c92.

KÜNZL, Ernst. *Germáni: tajemné národy ze severu*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 2019. ISBN 978-80-7601-188-5.

LILLO REDONET, Fernando. Ancient Rome on the Screen: Spectacle, Heroes, Sex, Violence and a bit of History. *Collection de l'Institut des Sciences et Techniques de l'Antiquité* [online], 2019, 1476.1: 65-84 [cit. 23.1.2024]. Dostupné na: https://www.persee.fr/doc/ista_00000000_2019_ant_1476_1_3773.

LOCKETT, Christopher. Accidental History: Mass Culture and HBO's Rome. *Journal of Popular Film and Television* [online], 2010, 38.3: 102-112 [cit. 11.1.2024]. Dostupné na: <https://web-p-ebscohost-com.ezproxy.is.cuni.cz/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=9750ac6d-89c8-44fe-954d-14085731684f%40redis>.

LOVASCIO, Domenico (ed.). *Antony and Cleopatra: A Critical Reader*. 1. vydání. London: The Arden Shakespeare, 2021. ISBN 978-1-3500-4990-1.

MALAMUD, Margaret. Swords-and-Scandals. *Arethusa* [online]. 2008, 41.1: 157-183 [cit. 25.12.2023]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/44578500?searchText=ancient+rome+in+movies>.

MATYSZAK, Philip. BERRY, Joanne. *Životy Římanů*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-1958-3.

MATYSZAK, Philip. *The sons of Caesar*. 2. vydání. London: Thames & Hudson Ltd., 2020. ISBN 978-0-500-29590-8.

MCCALL, Jeremiah. *Swords and cinema: ancient battles in modern movies*. 1. vydání. Barnsley: Pen & Sword History, 2014. ISBN 1-4738-7596-8.

MCHARDY, Fiona (ed.), RABINOWITZ, Nancy Sorkin. (ed.). *From abortion to pederasty*. 1. vydání. The Ohio State University Press, 2014. ISBN 978-0-8142-9365-5.

MEIKLEJOHN, K. W. Roman Strategy and Tactics from 509 to 202 BC. *Greece & Rome* [online], 1938, 7.21: 170-178 [cit. 9.11.2023]. Dostupné na:

https://www.jstor.org/stable/641877?searchText=greek%20phalanx&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dgreek%2Bphalanx%26so%3Drel&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastlydefault%3A9ba05a739470ed4e485882394617cc5c.

MICHELAKIS, Pantelis, WYKE, Maria. *The ancient world in silent cinema*. 1. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. ISBN 1-107-28957-2.

MORA, Carl J. The image of Ancient Rome in the cinema. *Filmhistoria online* [online], 1997, 7.3: 221-243 [cit. 13.10.2023]. Dostupné na:

<https://revistes.ub.edu/index.php/filmhistoria/article/view/12351>.

PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 5. vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-427-4.

SORLIN, Pierre. *Italian national cinema 1896-1996*. London: Routledge, 1996. ISBN 1134817770.

RAACK, Richard C. Historiography as cinematography: A prolegomenon to film work for historians. *Journal of Contemporary History* [online], 1983, 18.3: 411-438 [cit. 15.5.2024].

Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/260545?searchText=history+films&seq=1>.

ROSENSTONE, Robert A. *History on Film/Film on History*. 1. vydání. Harlow: Pearson Education Limited, 2006. ISBN 978-0-582-50584-1.

ŘEHOŘOVÁ, Irena. *Kulturní paměť a film*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2018. ISBN 978-80-7419-268-5.

SOLOMON, Jon. In the Wake of" Cleopatra": The Ancient World in the Cinema since 1963. *The Classical Journal* [online], 1995, 91.2: 113-140 [cit. 19.11.2023]. Dostupné na:

https://www.jstor.org/stable/3298476?searchText=The+Ancient+World+in+Silent+Cinema&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3DThe%2BAncient%2BWorld%2Bin%2BSilent%2BCinema&ab_segments=0%2FSYC6744_basic_search%2Ftest1&refreqid=fastlydefault%3Adc77b192c2875c2447c9afc7201ecb66.

SYVANNE, Ilkka. The disaster at Teutoburg Forest in September 9 AD. *Saga Newsletter* [online]. 2009, [cit. 23.2.2024]. Dostupné na:

[https://www.academia.edu/30592845/The_Disaster_at_Teutoburg_Forest_in_September_9_A
D.](https://www.academia.edu/30592845/The_Disaster_at_Teutoburg_Forest_in_September_9_AD)

ŠEDIVÝ, Miroslav. *Zrod německého nacionalismu*. 1. vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2013. ISBN 978-80-261-0320-2.

THOMAS, Chris. Claudius and the Roman army reforms. *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* [online], 2004, H. 4: 424-452 [cit. 20.1.2024]. Dostupné na:

[https://www.jstor.org/stable/4436742?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=roman
%20army&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Droman%2Barmy%26so
%3Drel&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastlydefault%3A8df7
c25a7a5451386ea3de9a4c5705e8.](https://www.jstor.org/stable/4436742?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=roman%20army&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Droman%2Barmy%26so%3Drel&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastlydefault%3A8df7c25a7a5451386ea3de9a4c5705e8)

TYLAWSKY, Elizabeth; TYLAWSKI, Elizabeth. What's in a Name, a Face, and a Place: Significant Juxtaposition in Tacitus' "Annales" 2. *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* [online], 2002, 254-258 [cit. 20.2.2024]. Dostupné na:

[https://www.jstor.org/stable/4436654?saml_data=eyJzYW1sVG9rZW4iOiI3MWMYzTRkYS
0xNzAzLTRhZGQtYjAyZS0xOTE0ZjBiYzNkOGYiLCJlbWFpbCI6ImppbmZpa0BzZXpuY
W0uY3oiLCJpbnN0aXRldGlvbklkcyI6WyI3YW5mMjYzNS03OGYyLTQ0ODQtYmRiYS
11NTY0YzAxMjE5NTkiLCJhYTE1OTc0ZS0xOWQ5LTQwNzItOTU5My1kZDQ1MTYzO
GQ1ODciXX0&seq=1.](https://www.jstor.org/stable/4436654?saml_data=eyJzYW1sVG9rZW4iOiI3MWMYzTRkYS0xNzAzLTRhZGQtYjAyZS0xOTE0ZjBiYzNkOGYiLCJlbWFpbCI6ImppbmZpa0BzZXpuYW0uY3oiLCJpbnN0aXRldGlvbklkcyI6WyI3YW5mMjYzNS03OGYyLTQ0ODQtYmRiYS11NTY0YzAxMjE5NTkiLCJhYTE1OTc0ZS0xOWQ5LTQwNzItOTU5My1kZDQ1MTYzOGQ1ODciXX0&seq=1)

WEINSTEIN, Paul B. Movies as the gateway to history: The history and film project. *The History Teacher* [online], 2001, 35.1: 27-48 [cit. 18.1.2024]. Dostupné na:

[https://www.jstor.org/stable/3054508?searchText=rome+in+movies&searchUri=%2Faction%
2FdoBasicSearch%3FQuery%3Drome%2Bin%2Bmovies&ab_segments=0%2FSYC6744_ba
sic_search%2Ftest1&refreqid=fastlydefault%3A201a816300abf0e54bf8ae5dfdd101b2.](https://www.jstor.org/stable/3054508?searchText=rome+in+movies&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Drome%2Bin%2Bmovies&ab_segments=0%2FSYC6744_basic_search%2Ftest1&refreqid=fastlydefault%3A201a816300abf0e54bf8ae5dfdd101b2)

WINKLER, Martin M. The Roman empire in American cinema after 1945. *The Classical Journal* [online], 1997, 93.2: 167-196. [cit. 11.12.2023]. Dostupné na:

[https://www.jstor.org/stable/3298137?searchText=roman+history+at+cinema&searchUri=%2
Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Droman%2Bhistory%2Bat%2Bcinema&ab_segmen
t=0%2FSYC6744_basic_search%2Ftest1&refreqid=fastlydefault%3A81f33e19e678e0cfa3ee
e17f1d188b2b.](https://www.jstor.org/stable/3298137?searchText=roman+history+at+cinema&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Droman%2Bhistory%2Bat%2Bcinema&ab_segments=0%2FSYC6744_basic_search%2Ftest1&refreqid=fastlydefault%3A81f33e19e678e0cfa3ee17f1d188b2b)

WELLS, Peter S. *The battle that stopped Rome*. 1. vydání. New York: W. W. Norton & Co, 2004. ISBN 978-0-393-32643-7.

WOLTERS, Reinhard. *Římané v Germánii*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-539-9.

ZHMODIKOV, Alexander. Roman Republican heavy infantrymen in battle (IV-II centuries BC). *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* [online], 2000, 67-78 [cit. 23.2.2024].

Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/4436566?seq=5>.

Seriály

Barbaři [seriál]. Německo: Netflix, 2020-2022.

Internetové zdroje

ADAMS, Lee. The Life Of Brian Controversy Explained: Blasphemy, Bans, And Looking On The Bright Side. Slashfilm. [online]. 14.12.2021. [cit. 23.1.2024] Dostupné na:

<https://www.slashfilm.com/706912/the-life-of-brian-controversy-explained-blasphemy-bans-and-looking-on-the-bright-side/>.

CARTWRIGHT, Mark. Etruscan Warfare. World history encyclopedia [online]. [cit. 13.12.2023]. Dostupné na: https://www.worldhistory.org/Etruscan_Warfare/.

CRAID, David. Is Netflix's Barbarians based on a true story?. RadioTimes [online]. [cit. 15.5.2024]. Dostupné na: <https://www.radiotimes.com/tv/drama/barbarians-true-story-netflix/>.

DANDO-COLLINS, Stephen. Legions of Rome: Where It All Began. The history reader [online]. [cit. 6.12.2023]. Dostupné na: <https://www.thehistoryreader.com/military-history/legions-rome-began/>.

DYCK, Ludwig H. Arminius. World history encyclopedia [online]. [cit. 1.4.2024] Dostupné na: <https://www.worldhistory.org/Arminius/>.

FISHER, Martini. Publius Quinctilius Varus. World history encyclopedia [online]. [cit. 12.1.2024]. Dostupné na: https://www.worldhistory.org/Publius_Quinctilius_Varus/.

GRAY, Tom. Most Expensive Movie Ever? It's a Battle Between 'Pirates,' 'Cleopatra' and 'Avatar'. Variety [online]. [cit. 23.6.2024]. Dostupné na: <https://variety.com/2017/film/news/most-expensive-movie-pirates-of-the-caribbean-cleopatra-avatar-hollywood-budgets-1202434333/>.

HYDEN, Marc. Gaius Marius. World history encyclopedia [online]. [cit. 20.3.2024]. Dostupné na: https://www.worldhistory.org/Gaius_Marius/.

KUNDU, Tamal. Barbarians Ending, Explained. TheCinemaholic [online]. [cit. 19.4.2024]. Dostupné na: <https://thecinemaholic.com/barbarians-ending-explained/>.

KUNDU, Tamal. Barbarians Season 2 Ending, Explained: Does Ari Succeed in Freeing Germania?. TheCinemaholic [online]. [cit. 2.6.2024]. Dostupné na: <https://thecinemaholic.com/barbarians-season-2-ending-explained-does-ari-succeed-in-freeing-germania/>.

LACEY, James. Rome's Defeat at the Battle of Teutoburg Forest. World history encyclopedia [online]. [cit. 13.3.2024]. Dostupné na: <https://www.worldhistory.org/article/2026/romes-defeat-at-the-battle-of-teutoburg-forest/>.

LEE, Timothy. Barbarians Season 2 Recap: Arminius Expands His Army, Thumelicus' Father Is Revealed & Thusnelda Is Taken To Rome. ScreenRant [online]. [cit. 19.5.2024]. Dostupné na: <https://screenrant.com/barbarian-season-2-recap/>.

LENDERING, Jona. Teutoburg Forest. Livius [online]. [cit. 12.1.2024]. Dostupné na: <https://www.livius.org/articles/battle/teutoburg-forest-9-ce.>

LENDERING, Jona. Publius Quinctilius Varus. Livius [online]. [cit. 23.3.2024]. Dostupné na: <https://www.livius.org/articles/person/quinctilius-varus/>.

MATHEW, Philip. Marian Reforms. World history encyclopedia [online]. [cit. 20.6.2024]. Dostupné na: <https://www.worldhistory.org/article/1598/marian-reforms/>.

NORTHRUP, Ryan. Netflix's Epic Historical Show With 86% RT Score Gets High Praise For Battle & Costume Accuracy From Historian. ScreenRant [online]. [cit. 3.6.2024]. Dostupné na: <https://screenrant.com/barbarians-show-historical-accuracy-battles-costumes-expert-response/>.

WHEELER, Greg. Barbarians – Full Season 1 Review. The Review Geek [online]. [cit. 29.4.2024]. Dostupné na: <https://www.thereviewgeek.com/barbarians-s1review/>.

WHEELER, Greg. Barbarians Season 2 Review – A much-improved second chapter. The Review Geek [online]. [cit. 13.4.2024]. Dostupné na: <https://www.thereviewgeek.com/barbarians-s2review/>.

WILSON, Jonathon. Barbarians review – a binge-worthy historical drama. Ready Steady Cut [online]. [cit. 15.5.2024]. Dostupné na: <https://readysteadycut.com/2020/10/23/barbarians-season-1-netflix-review>.

WILSON, Jonathon. Barbarians season 2 review – an enjoyably bloody historical escapade. Ready Steady Cut [online]. [cit. 23.5.2024]. Dostupné na: <https://readysteadycut.com/2022/10/21/barbarians-season-2-review/>.

Kvalifikační práce

BALLING, Adam. *Římské vojsko ve filmu a televizi* [online]. Praha, 2021 [cit. 1.7.2024]. Dostupné na: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/157271/120357235.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

GAMBINO, Michael C. *The Military Reforms of Gaius Marius in their Social, Economic, and Political Context* [online]. Greenville, 2015 [cit. 16.4.2024]. Dostupné na: https://www.academia.edu/16580342/The_Military_Reforms_of_Gaius_Marius_in_their_Social_Economical_and_Political_Context. Diplomová práce. East Carolina University, Fakulta historie.

KYSILKA, Filip. *Obraz císaře Tiberia v současné beletrii v konfrontaci s antickými prameny a s vědeckým výzkumem* [online]. Praha, 2021 [cit. 1.7.2024]. Dostupné na: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/125691/130301811.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

ŠVITORKOVÁ, Hana. *Římská vliv na germánský kmen Cherusků* [online]. Praha, 2023 [cit. 1.7.2024]. Dostupné na: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/180718/130353879.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.